

2. | 2. | 2022
cilt | sayı | kasım
volume | issue | november

ISSN: 2757-9611

Dicle Akademi dergisi

Journal of Dicle Academy

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi
International Refereed Journal of Social Sciences

EDİTÖR

Dr. Lütfü SİZER

Dr. Ömer Faruk DEMİR

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Seyfettin ASLAN (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. İdris KADIOĞLU (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekeriya ARI (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Khaliq AHMAD (International Islamic University of Malaysia)

Prof. Dr. Ömer KARA (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Olga Nosova (University of Kharkov Institute Banking Affairs) (Ukraine)

Prof. Dr. Khaled TADMORİ (Lebanese University)

Prof. Dr. Khaliq AHMAD (International Islamic University of Malaysia)

Prof. Dr. Yılmaz DEMİRHAN (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat Gökhan DALYAN (Adıyaman Üniversitesi)

Doç. Dr. Kadir KARAGÖZ (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

Doç. Dr. Aliye Fatma MATARACI (International University of Sarajevo)

Doç. Dr. Selvira Draganović (International University of Sarajevo)

Doç. Dr. Liliana BOŞCAN (Bucharest University)

Doç. Dr. Asiman Guliyev (Azerbaijan State University of Economics)

Doç. Dr. Ainur Nogayeva (Avrasya Milli Üniversitesi) (Kazakistan)

Doç. Dr. Rovshan Aliyev (Bakü State University)

Doç. Dr. Samir HAMİDOV (Azerbaycan Devlet Diller Üniversitesi)

Doç. Dr. Cırgalbek İSMANOV (The Kyrgyz Union Cooperatives University of Economy and Enterprise)

Doç. Dr. Hilale Caferova Azərbaycan Milli İlimlər (Elimlər) Akademisi)

Doç. Dr. Tarana Khalilova (Azerbaijan State University of Economics)

Doç. Dr. Davran YOLDAŞEV (The Kyrgyz Union Cooperatives University of Economy and Enterprise)

Doç. Dr. Qurbanov Nüsrət (Azerbaijan State University of Economics)

Doç. Dr. Valida Mehdiyeva (Azerbaijan State University of Economics)

Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ (Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Rasim TÖSTEN (Siirt Üniversitesi)

Doç. Dr. Abdulhakim TUĞLUK (İğdır Üniversitesi)

Doç. Dr. İbrahim ŞENGÜN (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Erkan AFŞAR (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç. Dr. M.Ali TÜRKMENOĞLU (Muş Alparslan Üniversitesi)
Doç. Dr. Hakan HEMŞİNLİ (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hacı Yusuf GÜNGÖR (İğdır Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ŞENGÜN Dicle Üniversitesi)
Dr Öğr. Üyesi Mehmet Emin KURT (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre AVCI (Siirt Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan TURGUT (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Dr. Selvira Draganović (International University of Sarajevo)
Dr. Zakir ELÇİÇEK (Dicle Üniversitesi)
Dr. Şahin Akberov (Azerbaijan State University of Economics)
Dr. Ogtay Guliyev (Azerbaijan State University of Economics)
Dr. Agil Mammadov (Azerbaijan State University of Economics)
Dr. Elşen Mammadov (Azerbaijan State University of Economics)

BU SAYININ HAKEMLERİ

Doç. Dr. Rasim TÖSTEN (Siirt Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ömer TAYLAN (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Eşref NAS (Muş Alparsalan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İsmet KAYA (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Abu Saleh Mahmudul HASAN (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Dr. Mehmet ALKIŞ (Dicle Üniversitesi)
Dr. Davut ADLIĞ (Dicle Üniversitesi)
Dr. Sinan CEREYAN (Dicle Üniversitesi)
Dr. Ömer Faruk SAÇAR (Marmara Üniversitesi)
Dr. Derya BULUTTEKİN (Dicle Üniversitesi)
Dr. Merve UYSAL (Marmara Üniversitesi)

INDEX BİLGİSİ

DICLE AKADEMİ
DERGİSİ
E-ISSN: 2757-9611

Akademi dünyasının pek kıymetli araştırmacıları

Dicle Akademi Dergisi Kurulu olarak yayın hayatımızın 2. yılının son sayısında yine sizinle birlikteyiz.

Bu sayıda dergimize gönderilen 5 adet çalışma editöryal ve hakemlendirme süreçlerinden olumlu geçerek yayımlanmaya uygun bulunarak sizlere arz edilmiştir. Sayıda yazıları yayımlanmaya uygun bulunan yazarlarımızı tebrik ederiz. Ayrıca bu sayıda hakemlik yapan hocalarımıza da teşekkür ederiz.

Doçentlik kriterlerini sağlayan dergimize olan ilginizden ötürü siz okurlarımıza ve yazarlarımıza teşekkür eder, dergimize uygun olarak hazırlanmış çalışmalarınızı beklediğimizi ifade etmek isteriz.

Dicle Akademi Dergisi bundan sonra ki yayınlarını DergiPark sistemi (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dade>) web adresi üzerinden yayın hayatına devam edecektir.

2023 yılında yayımlayacağımız sayılarda görüşmek üzere..

Editör

Dr. Lütfü SİZER

DICLE AKADEMİ
DERGİSİ
E-ISSN: 2757-9611

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

1. Araştırma Makalesi / Research Article

ÇALIŞMAYA TUTKUNLUK, İŞ PERFORMANSI VE İŞE GÖMÜLMÜŞLÜK ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN WORK ENGAGEMENT, JOB PERFORMANCE AND JOB EMBEDDEDNESS

Abdulkadir GÜMÜŞ-Fatih GÖNÜL

.....ss./pp. 77-94

2. Araştırma Makalesi / Research Article

ÇEKTE DÜZENLEME YERİ VE İBRAZ SÜRELERİ

PLACE OF ISSUING THE CHECK AND DURATION OF SUBMISSION

Ümmü Gülsüm ÇELİK

.....ss./pp. 95-

133

3. Araştırma Makalesi / Research Article

EĞİTİM YÖNETİMİNDE OKUL YÖNETİCİLERİNİN ÖĞRETİMSEL LİDERLİK DAVRANIŞLARI

INSTRUCTIONAL LEADERSHIP BEHAVİORS OF SCHOOL MANAGERS İN EDUCATIONAL MANAGEMENT

Barış BALOĞLU-Muhammed Said DEMİR-Yasemin BALOĞLU-Hacı BURAK-Ömer ADIGÜZEL

.....ss./pp. 134-150

4. Araştırma Makalesi / Research Article

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİMİN ÜLKEMİZ EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YERİ SINIFLARDA UYGULAMA SIKLIĞI VE ÖĞRENCİ BAŞARISI ÜZERİNE ETKİLERİ

THE PLACE OF DIFFERENTIAL EDUCATION İN OUR COUNTRY'S EDUCATION SYSTEM, İMPACT ON CLASSROOM FREQUENCY AND STUDENT SUCCESS

İsmail BUHUR-İhsan İSEN-Bünyamin ORUÇ-Mahmut AKOL-Yücel AKSOY

.....ss./pp. 151-178

5. Araştırma Makalesi / Research Article

**YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA MURİS MUVAZAASI OLARAK
DEĞERLENDİRİLMİYEN İŞLEMLER**

TRANSACTIONS THAT ARE NOT CONSIDERED AS TESTATOR COLLUSION BY
EVALUATING THE SUPREME COURT DECISIONS

Dilan CAN BAYHAN

.....ss./pp. 179-200

ÇALIŞMAYA TUTKUNLUK, İŞ PERFORMANSI VE İŞE GÖMÜLMÜŞLÜK ARASINDAKİ İLİŞKİ *

Abdulkadir GÜMÜŞ¹

Fatih GÖNÜL²

Öz

Bu çalışmanın amacı, çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmüşlük arasındaki ilişkileri incelemektir. Literatür incelendiğinde çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmüşlük değişkenleri arasındaki ilişkiyi birlikte inceleyen araştırmaların sayısının oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Çalışma bir ilçe belediyesine bağlı gençlik ve spor müdürlüğünde yapılmıştır. Çalışmanın örneklemi büyük çoğunluğunun eğitmen olarak görev yaptığı 121 çalışandan oluşmaktadır. Çalışmanın verileri çevrimiçi anket metodu ile elde edilmiştir. Araştırma verilerini analiz etmek için SPSS18 programı kullanılmıştır. Ölçeklerin boyutlarını ortaya koymak için faktör analizi yapılmış, ayrıca güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda, çalışmaya tutkunluk ile iş performansı ve işe gömülmüşlük arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, işe gömülmüşlük ile iş performansı arasında herhangi bir anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırma hipotezlerini test etmek için yapılan regresyon analizi sonucunda, çalışmaya tutkunluğun iş performansını pozitif ve işe gömülmüşlüğü çalışmaya tutkunluğu pozitif olarak etkilediği görülmüştür. Analiz sonucuna göre işe gömülmüşlüğü iş performansı üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çalışmaya Tutkunluk, İş Performansı, İşe Gömülmüşlük.

Jel Kodları: M10, M12, M54.

*Bu çalışma, 27-28 Mart 2021 tarihleri arasında İzmir'de düzenlenen Ege 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

¹Doç.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, kadirgumus@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6069-8776,

²Öğr. Gör. Dr., Hakkâri Üniversitesi, fatihgonul@hakkari.edu.tr, ORCID ID:0000-0003-1710-2997.

THE RELATIONSHIP BETWEEN WORK ENGAGEMENT, JOB PERFORMANCE AND JOB EMBEDDEDNESS

Abstract

The aim of this study is to analyse the relationships between work engagement, job performance and job embeddedness. When the literature is examined, it is seen that the number of studies that deal with the relationship between work engagement, job performance and job embeddedness variables is quite limited. The study was carried out in the youth and sports directorate of a district municipality. The scope of the study consists of 121 employees, most of whom work as trainers. The online survey method was used to obtain the data for the study. The research data was analyzed by SPSS 18 program. Factor analysis was performed to reveal the dimensions of the scales, and reliability coefficients were also calculated. As a result of the correlation analysis performed to determine the relationship between the variables, there has a positive and significant relationship between work engagement, job performance and job embeddedness, and no significant relationship has been found between job embeddedness and job performance. As a result of the regression analysis conducted to test the research hypotheses, it has seen that work engagement positively affects job performance and job embeddedness positively affects work engagement. According to the results of the analysis, it has been determined that the effect of job embeddedness on job performance was not significant.

Keywords: Work Engagement, Job Performance, Job Embeddedness.

Jel Codes: M10, M12, M54.

GİRİŞ

Günümüz örgütleri için sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamada yeni fikirler, ürünler ve hizmetlerin geliştirilmesi hayati bir öneme sahiptir. Bu yeniliklerin yapılmasında çalışanların yaptıkları işi tutkuyla yapmaları, yaptıkları işe gönülden bağlı olmaları ve yüksek performans göstermeleri gerekmektedir. Çalışmaya tutkunluk, çalışanların kendilerini iş rollerine bağlaması olarak ifade edilebilir. Çalışmaya tutkun bireyler işlerini yaparken kendilerini bilişsel, hissel ve bedensel olarak işlerine verirler (Kahn, 1990, s. 694). Çalışmaya tutkun bireylerin genellikle işlerinden ve yaşamlarından memnun oldukları, sağlıklı oldukları ve iyi performans gösterdikleri belirtilmektedir (Bakker & Leiter, 2010, s. 183). Örgütler açısından diğer önemli bir konu ise işe gömülmüslük konusudur. İşe gömülmüslük ilk olarak Mitchell vd. (2001) tarafından tartışılmıştır. Araştırmacılar çalışanların işlerine devam etme ve işlerinden ayrılma nedenlerini araştırmak istemişlerdir. Buna göre çalışanlar işlerinden memnun kalırlarsa ve çalıştıkları örgütlere bağlılık gösterirlerse işlerine devam edecekleri, aksi durumda ise işlerinden ayrılacakları ortaya konulmuştur (Çoban & Çalık, 2022, Mitchell vd., 2001, s. 3). İşe gömülmüslük düzeyi yüksek çalışanlar işlerine daha iyi uyum

sağladıklarını hissederler ve yeteneklerini yaptıkları işe uygulayabilirler. Böylece daha yüksek performans gösterebilirler (Andresen, 2015, s. 65).

Örgütlerin en değerli kaynağı olan çalışanların performanslarının artmasında işlerini tutkulu bir şekilde yapmaları ve işe gömülmüslük düzeylerinin yüksek olması etkili olabilir. Ayrıca çalışanların işlerinden memnun olmaları ve işlerine bağlılık göstermeleri, diğer bir ifade ile işe gömülmüş olmaları çalışmaya tutkunluklarını etkileyebilir. Bu nedenle çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmüslük konularının araştırılması önemlidir.

Çalışmanın amacı, çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmüslük değişkenleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Literatür incelendiği zaman çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmüslük değişkenlerini birlikte inceleyen araştırmaların sayısı sınırlıdır (Kapil & Rastogi, 2017). İşe gömülmüslük ve çalışmaya tutkunluk arasındaki ilişki farklı araştırmacılar tarafından incelenmekle birlikte (Ampofo, 2020; Takawira, Coetzee & Schreuder, 2014; Shibiti vd., 2018; Tabak & Hendy, 2016; Widiyanto vd., 2012) çalışmaya tutkunluğun işe gömülmüslük üzerindeki etkisini inceleyen az sayıda çalışma bulunmaktadır (Büyükbeşe & Gökaslan, 2018). İşe gömülmüslüğün iş performansı ile olan ilişkisini araştıran birçok çalışma bulunmaktadır (Kim vd., 2019; Kapil & Rastogi, 2017; Candan, 2016; Karatepe, 2016; Fatima, 2015; Nafei, 2015; Andresen, 2015). Ancak, işe gömülmüslüğün iş performansına etkisine ilişkin yapılan araştırmaların sayısı sınırlıdır (Karatepe & Ngeche, 2012). Araştırma literatürdeki eksiklikleri gidermesi ve bu alanlarda katkı sağlaması bakımından önemlidir.

1. ÇALIŞMAYA TUTKUNLUK

Türkçe’de “işe veya çalışmaya tutkunluk” olarak geçen bu kavram, İngilizcede “work engagement” olarak ifade edilmektedir (Turgut, 2011, s. 156). Çalışmaya tutkunluk, bireyin iş veya örgüt tarafından cezbedilmesi, kendini işe adanması, işle meşgul olması, işe dâhil olması ve işe tutulmasını ifade eden bir tutum veya davranış olarak anlaşılmaktadır (Pandita & Singhal 2017, s. 40). Çalışmaya tutkunluk işle ilgili dinçlik, adanma ve yoğunlaşma ile tanımlanan pozitif, memnun edici bir ruh halidir (Schaufeli vd., 2002, s. 74). Dinçlik, kişinin yaptığı işte çaba ve enerji harcaması ile zorluklarla karşılaştığında ümitsizliğe kapılmadan sürekli çalışma isteğini ifade eder. Adanmışlık; mana, haz, esinlenme, itibar ve meydan okuma hissini ifade eder (Schaufeli & Bakker, 2004, s. 295). Yoğunlaşma, çalışanın tamamen işine yoğunlaşması, işte mutlu olması ve vaktinin nasıl geçtiğinin farkında olmaması, kendini işten alıkoymaya zorlanması ve işine kaptırmasını ifade eder (Salanova vd., 2005, s. 1218).

Çalışmaya tutkun bireylerin enerji düzeyleri yüksektir, işlerini hevesle yaparlar. İşlerine tamamen daldıkları için zamanın hızla geçtiğinin farkında değildirler (Bakker & Demerouti, 2008, s. 210). Ayrıca çalışmaya tutkun bireylerin işlerini keyifle yaptıkları, örgütsel bağlılık düzeylerinin yüksek olduğu ve daha iyi performans ortaya koydukları belirlenmiştir (Acaray, 2018, s. 38).

2. İŞE GÖMÜLMÜŞLÜK

İşe gömülmüşlük çalışanların örgütleri ile kurdukları etkileşim neticesinde oluşan ve işlerinden ayrılmalarını zorlaştıran bağları ifade eder (Mitchell vd., 2001, s. 1104). Bu bağlar sayesinde çalışan mevcut işinde devam etmekte ve daha iyi performans göstermektedir. Çalışanın işine devam etmesinde örgütteki rolü, sorumluluk düzeyi, sosyal ilişkileri, bağlantıları ve sahip olduğu deneyimler etkilidir. İşe gömülmüşlük teorisine göre bu bağlantıların karmaşıklık düzeyi arttıkça çalışanın işe devam etme ihtimali artar, böylece çalışan adeta örgütün içine gömülür (Kanten vd., 2020, s. 195). Diğer bir anlatımla çalışan mevcut işinden ayrıldığı zaman bireysel anlamda çok şey kaybedeceğine inanıyorsa, çalışanın işe gömülmüşlüğü artacaktır. Bu durum çalışanın işten ayrılma isteğinde azalmaya yol açarak çalışanın işe ve örgüte olan bağlılığının artmasına neden olacaktır (Bitmiş vd. 2015: 5).

İşe gömülmüşlük, iş doyumu ve örgüte bağlılık gibi konulardan farklılık göstermektedir. İş doyumu ve örgüte bağlılık iş ile ilgili konulara yoğunlaşırken, işe gömülmüşlük iş ile ilgili konulara ek olarak toplumu da ilgilendiren konuları kapsamaktadır (Crossley vd., 2007, s. 1032).

İşe gömülmüşlüğü iş ve iş dışı etkenleri kapsayan uyum, bağlantılar ve fedakârlık olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Uyum boyutu, çalışanların işlerini veya bağlı buldukları toplulukları yaşamlarının diğer yönleriyle eşleştirme derecesini ifade eder. Örneğin, işin çalışanın bilgi veya becerileriyle uyumlu olması; çalışanın iş yerinin bulunduğu bölgedeki toplumdaki hava durumundan vb. memnun olması uyumluluğun göstergesidir. Bağlantılar boyutu, çalışanın işyerinde kurduğu etkileşim sonucunda ortaya çıkan, çalışanın içinde bulunduğu ekip sayısı, komiteler vb. ile bu toplulukların dâhil olduğu gönüllü çalışmalar ve toplumsal kuruluşlar bağlantıları ifade eder. Son olarak fedakârlık boyutu, insanların işlerini veya bağlı buldukları toplulukları terk etmeleri durumunda kaybedecekleri maaş, sosyal yardımlar, rahatlık gibi somut kaynakları veya psikolojik faydaları ifade eder (Murphy vd., 2013, s.7).

3. İŞ PERFORMANSI

İş performansını Rich vd., (2010, s. 619) çalışanın organizasyonel amaçlara doğrudan ya da dolaylı bir şekilde katkı sağladığı bir dizi davranış olarak tanımlanmışlardır. Campbell vd. (1990, s. 314) göre iş performansı, örgütün beklentilerini, düzenlemelerini veya resmi rollerini yerine getirmek için bir çalışan tarafından sergilenen davranışlardır.

Görev performansı ve bağlamsal performans olmak üzere iş performansı iki alt boyuttan oluşmaktadır. Görev performansı, daha önceden belirlenmiş ve örgütün çalışanın yerine getirmesini beklediği davranışlardır. Bağlamsal performans iş tanımları içerisinde bulunmayan, gönüllü olarak yapılan ve bir işin başarılı olabilmesi için iş arkadaşlarıyla çalışanların işbirliği yapmasını ifade etmektedir (Gülduran & Perçin, 2019, s. 42-43). İş performansı yüksek olan çalışanlar daha fazla gelir, ödül ve itibar kazanırlar. Böylelikle bu çalışanlar sayesinde örgütler belirledikleri hedeflere ulaşarak başarılı olabilir ve rekabet güçlerini artırabilirler (Serinikli, 2020, s. 1695).

4. DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN OLUŞTURULMASI

5. Çalışmaya tutkunluk ve İş Performansı İlişkisi

Genellikle olumlu duygular yaşamaları, işte yeni fırsatlara daha açık olmaları, iş arkadaşlarına yardımcı olmaları ve kendinden daha emin ve iyimser olmaları gibi nedenlerle çalışmaya tutkun bireyler daha iyi performans göstermektedir (Cropanzano & Wright, 2001, s. 183-184). Çalışmaya tutkun bireylerin işlerinde daha enerjik olmaları, kendilerini işlerine adanmaları ve dalmaları için ilham verebilir ve bu durum da örgütsel performansla ilgili olumlu sonuçlar sağlayabilir (Kim, 2017, s. 419).

Yapılan araştırmalar çalışmaya tutkunluk ile iş performansının pozitif yönlü bir ilişki gösterdiğini ortaya koymaktadır (Yu vd., 2020; Şahin & Çankır, 2019; Acaray, 2018; Çankır & Çelik, 2018; Reina-Tamayo vd., 2018; Kapil & Rastogi, 2017; Gupta vd., 2015; Rich vd., 2010). Bazı araştırma sonuçları çalışmaya tutkunluğun iş performansını pozitif olarak etkilediğini belirlemiştir (Kalmuk, 2020; Çankır & Şahin, 2018; Acaray, 2018; Çankır & Çelik, 2018; Karatepe & Ngeche, 2012). Yapılan meta-analiz araştırmalarında çalışmaya tutkunluğun iş performansında ve örgütsel performansta önemli bir yerinin olduğu ortaya konulmuştur (Bakker, 2017). Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotez kurulmuştur.

H1: Çalışanların çalışmaya tutkunlukları iş performanslarını etkilemektedir.

6. İşe Gömülmüşlük ve Çalışmaya Tutkunluk İlişkisi

İşe gömülmüşlük düzeyi yüksek olan çalışanlar işlerinden ayrılma konusunda daha az isteklidir. Bu durum çalışanların çalışmaya tutkunluk düzeylerini artırarak onların örgütsel hedeflere odaklanmalarını sağlar (Bahri vd., 2020, s. 793). Engelbrecht (2020, s. 27) göre iş kaynakları çalışanların kullanımına sunulduğunda, bu durum çalışanların işlerine daha güçlü şekilde gömülmelerine yol açarak çalışmaya tutkunluklarını artıracaktır. İşe gömülmüşlük düzeyi yüksek olan çalışmaya tutkun çalışanların işe gömülmüşlük düzeyi yüksek ancak çalışmaya tutkun olmayan çalışanlara göre üretken olmayan iş davranışları gösterme olasılıkları daha düşüktür (Jones, 2015, s. 76).

İşe gömülmüşlük ve çalışmaya tutkunluk ilişkisini inceleyen araştırmalar bu iki değişken arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur (Ampofo, 2020; Takawira vd., 2014; Shibiti vd., 2018; Tabak & Hendy, 2016; Widiyanto vd., 2012). Yapılan bazı araştırmalarda işe gömülmüşlüğü çalışmaya tutkunluğu etkilediği tespit edilmiştir (Büyükbeşe & Gökaslan, 2018). Yapılan çalışmaların ulaştığı sonuçlar ışığında aşağıdaki hipotez kurulmuştur.

H2: Çalışanların işe gömülmüşlükleri çalışmaya tutkunluklarını etkilemektedir.

7. İşe Gömülmüşlük ve İş Performansı İlişkisi

İşe gömülmüşlük düzeyleri yüksek çalışanlar işten çıkmaları durumunda çok şey kaybedeceklerini düşündüklerinden dolayı işlerinden ayrılma konusunda isteksizdiler. Ayrıca bu çalışanların daha yüksek iş performansı gösterdikleri ve işlerine daha fazla katkı sağladıkları bildirilmektedir (Lee vd., 2004; Bitmiş vd., 2015).

Yapılan çalışmalar işe gömülmüşlüğü iş performansı ile pozitif yönlü ilişkili olduğunu göstermektedir (Kim vd., 2019; Kapil & Rastogi, 2017; Candan, 2016; Karatepe, 2016; Fatima, 2015; Nafei, 2015; Andresen, 2015). Karatepe & Ngeche (2012) yaptıkları araştırmada işe gömülmüşlüğü iş performansını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda ise işe gömülmüşlük ve iş performansı değişkenlerinin anlamlı bir ilişki göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Greene, 2012; Qian vd., 2019; Greene vd., 2018). Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotez kurulmuştur.

H3: Çalışanların işe gömülmüşlükleri iş performanslarını etkilemektedir.

8. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmürlük arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma bir ilçe belediyesinin gençlik ve spor hizmetleri müdürlüğünde çalışan ve büyük çoğunluğunun eğitimci olarak görev yaptığı çalışanlarla yapılmıştır. Araştırmanın verileri 18-29 Aralık 2020 tarihleri arasında çevrimiçi anket yoluyla toplanmıştır. Kurum yetkililerinden alınan bilgiye göre ilgili tarihlerde kurumda toplamda 220 personel görev yapmaktadır. Anket linki paylaşıldıktan sonra 125 anketten geri dönüş sağlanmıştır. Bu anketlerden 4'ü eksik ve hatalı bir şekilde doldurulduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. Geriye kalan 121 anket üzerinden araştırmanın analizleri yapılmıştır. Analizler SPSS18 programı ile yapılmıştır.

Araştırmada çalışanların çalışmaya tutkunluğu düzeylerini ölçmek için Schaufeli vd.'nin (2002) geliştirdiği, geçerlilik ve güvenilirliği ile Türkçeye uyarlamasının Turgut (2011) tarafından yapılan ölçek kullanılmıştır. 17 maddenin bulunduğu bu ölçek dinçlik, yoğunlaşma ve adanmışlık boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirlikleri Turgut'un (2011) yaptığı araştırmada dinçlik boyutu için 0.81, adanmışlık boyutu için 0.87 ve yoğunlaşma boyutu için 0.86 olarak hesaplanmıştır (İslamoğlu & Alnıaçık, 2013).

Araştırmada çalışanların iş performans düzeylerini ölçmek amacıyla Sigler & Pearson'un (2000) geliştirdiği, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları ile Türkçeye uyarlamasını Çöl'ün (2008) yaptığı ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek 4 maddeden oluşmakta olup, tek boyutlu bir yapıdadır. Ölçeğin güvenilirliği Çöl (2008) yaptığı araştırmada 0.82 olarak belirlenmiştir.

İşe gömülmürlük ölçeği, Crossley vd., (2007) geliştirdiği, Akgündüz & Cin (2015) Türkçeye uyarlamasının yaptığı ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek 7 maddeden oluşmakta olup, tek boyutlu bir yapıdadır. Ölçeğin güvenilirliği Akgündüz & Cin (2015) yaptığı araştırmada 0.84 olarak belirlenmiştir.

9. BULGULAR

10. Demografik Bulgular

Büyük çoğunluğunun eğitimci olarak görev yaptığı kurumda çalışanların %91.7'si lisans ve üzerinde eğitim düzeyine sahiptir. Çalışanların %3.3'ü ön lisans, %5'i ise lise mezunudur. Araştırmada lise altı eğitim düzeyine sahip çalışan bulunmamaktadır. Cinsiyet bakımından çalışanların %60.3'ü kadın, %39.7'si ise erkektir. Yaşa göre büyük çoğunluğun (%54.5) 30-39 yaş grubunda yer aldığı çalışanların %37.2'si 20-29 yaş grubunda, %6.6'sı 40-49 yaş grubunda, %0.8'inin 50 ve üzeri yaş grubunda ve %0.8'inin 20 ve altı yaş grubunda

bulunduğu görülmüştür. Medeni durum itibariyle çalışanların %54.5'i evli iken, %43 bekâr ve %2.5'inin dul olduğu tespit edilmiştir. Çalışanların meslekte çalışma sürelerine göre incelendiğinde, %59.5'i 4-7 yıl arasında, %24.8'inin 1-3 yıl arasında, %10.7'sinin 8-11 yıl arasında ve %5'inin 12 yıl ve üzeri çalıştığı belirlenmiştir.

11. Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizleri

Araştırmada kullanılan ölçeklerin boyutlarını tespit etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmürlük ölçekleri için yapılan Bartlett Küresellik Testi sonucunda yeterli ilişkinin olduğu görülmüştür($p<0.05$, $p=0.000$). Ölçeklere ait KMO değerlerinin 0.60 değerinin üstünde bulunduğu bu sebeple faktör analizi uygulamak için örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya tutkunluk ölçeğinin faktör analizi sonucunda 6. ifadenin faktör yükü 0.50 altında kalmasından ve 12. ifadenin faktörlere net dağılmamasından dolayı sırasıyla analizden çıkarılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerde yer alan her maddeye ait ortalama, standart sapma ve faktör yükleri ile faktör gücü ve faktör güvenirliliklerine ilişkin alfa değerleri Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışmaya Tutkunluk Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

Çalışmaya Tutkunluk Ölçeği						
Faktörler	İfadeler	\bar{x}	s.s	Faktör Yükleri	Faktör Gücü	Alfa
Dinçlik	1.İşimi yaparken enerji dolu olurum.	4.15	0.69	0.740		
	2.İşimde kendimi güçlü ve dinç hissedirim.	4.17	0.73	0.684		
	3.İşimde zihinsel olarak oldukça dayanıklıyım.	4.12	0.77	0.849	29.227	0.847
	4.Sabah uyandığımda işe gitmek için istekli olurum.	3.60	1.11	0.657		
	5.Çok uzun saatler çalışabilirim.	3.46	1.03	0.699		
Yoğunlaşma	7.Çalışırken işime dalıp giderim.	4.00	0.90	0.738		
	8.Çalışırken yaptığım işe kendimi kaptırırım.	4.10	0.84	0.678		
	9.Çalışırken çevremdeki her şeyi unutuveririm.	3.48	1.02	0.827	23.492	0.904
	10.Çalışırken mola vermekte zorlanırım.	3.23	1.10	0.841		
	11.Çalışırken zamanın nasıl geçtiğini anlamam.	3.97	0.87	0.807		
Adanmışlık	13.Yaptığım işin anlamlı olduğunu ve bir amaca hizmet ettiğini düşünüyorum.	4.10	1.06	0.826		
	14.İşimin ilgi çekici ve gayret gerektiren bir iş olduğunu düşünüyorum.	4.23	0.98	0.834	22.704	0.945
	15.Yaptığım işle gurur duyuyorum.	4.37	0.90	0.839		
	16.İşim bana ilham verir.	4.13	1.02	0.858		

17.İşimi hevesle yaparım.	4.25	0.92	0.821		
Toplam				75.422	0.936
KMO Ölçek Geçerliliği: 0.906					
Bartlett Küresellik Testi Ki kare: 1513.380					
sd: 105.000					
p :0.000					

Faktör analizi neticesinde çalışmaya tutkunluk ölçeğinin üç faktörlü yapıda olduğu görülmüştür. Bu üç faktörün ölçeği toplam açıklama oranı %75.422'dir. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı 0.936 iken, ölçeğin boyutlarının güvenilirlik katsayıları dinçlik boyutu 0.847, yoğunlaşma boyutu 0.904 ve adanmışlık boyutu 0.945 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2. İş Performansı Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

İş Performansı Ölçeği						
Faktörler	İfadeler	\bar{x}	s.s	Faktör Yükleri	Faktör Gücü	Alfa
İş Performansı	1.Görevlerimi tam zamanında tamamlarım.	4.40	0.66	0.591		
	2.İş hedeflerime fazlasıyla ulaşıyorum.	4.19	0.73	0.797		
	3.Sunduğum hizmet kalitesinde standartlara fazlasıyla ulaştığımdan eminim.	4.23	0.89	0.545	64.939	0.810
	4.Bir problem gündeme geldiğinde en hızlı şekilde çözüm üretirim.	4.26	0.73	0.664		
KMO Ölçek Geçerliliği: 0.731						
Bartlett Küresellik Testi Ki kare: 182.344						
sd: 6						
p: 0.000						

İş performansı ölçeğinin faktör analizi neticesinde tek faktörlü bir yapıda olduğu görülmüştür. Bu tek faktörlü yapının ölçeği açıklama oranı %64.939'dur. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı 0.810 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. İşe Gömülmürlük Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

İşe Gömülmürlük Ölçeği						
Faktörler	İfadeler	\bar{x}	s.s	Faktör Yükleri	Faktör Gücü	Alfa
İşe Gömülmürlük	1. Bu kurumun bir parçası olduğumu hissediyorum.	3.63	1.04	0.755		
	2. Bu kurumdan ayrılmak benim için oldukça zor.	3.16	1.17	0.876	61.376	0.893
	3. Bu kurumdan ayrılamayacak kadar bu işe kendimi kaptırmış durumdayım.	2.94	1.28	0.871		

4. Ayrılamayacak kadar kendimi bu kuruma bağlı hissediyorum.	2.88	1.25	0.894
5. Bu kurumun bana sağladıklarını (ücret. ikramiye. sosyal haklar vb.) düşündüğümde. bu kurumdan ayrılmam çok kolay olmaz.	2.50	1.10	0.688
6.Çalışma arkadaşlarımla kurduğum ilişkiler kurumdan ayrılmamı zorlaştırır.	3.50	1.23	0,777
7. Kurumda olup biteni yakından takip ederim.	3.73	1.04	0.571

KMO Ölçek Geçerliliği: 0.864

Bartlett Küresellik Testi Ki kare: 527.043

sd: 21

p: 0.000

İşe gömülmüslük ölçeğinin faktör analizi neticesinde tek faktörlü bir yapıda olduğu görülmüştür. Bu tek faktörlü yapının ölçeği açıklama oranı %61.376'dır. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı 0.893 olarak hesaplanmıştır.

12. Ölçeklere Ait Betimleyici İstatistikler ve Korelasyon Analizi

Basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılarak verilerin dağılımı analiz edilebilir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin ± 2 olması, ayrıca medyan ile ortalamanın yakın değerler alması normal dağılım için gereklidir (George ve Mallery: 2010). Araştırmada kullanılan ölçeklere ait betimleyici istatistikler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Ölçeklere Ait Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	Medyan	\bar{x}	s.s	Basıklık	Çarpıklık
1.Dinçlik	3.80	3.90	0.70	-0.179	-0.738
2.Yoğunlaşma	3.80	3.76	0.81	-0.403	-0.178
3.Adanmışlık	4.60	4.22	0.89	-1.045	0.313
4.Çalışmaya Tutkunluk	4.07	3.96	0.68	-0.559	-0.483
5.İş Performansı	4.25	4.27	0.61	-0.890	1.416
6.İşe Gömülmüslük	3.14	3.19	0.91	-0.091	-1.072

Tablo 4 incelendiğinde ölçeklere ait basıklık ve çarpıklık kat sayılarının ± 2 aralığında bulunduğu; medyan ile ortalama değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ölçeklere ilişkin ortalamalar değerlendirildiğinde çalışmaya tutkunluk ölçeğinin ortalamasının (3.96) yüksek olduğu ve çalışmaya tutkunluk ölçeğinde en yüksek değere sahip boyutun adanmışlık

(4.22) olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra çalışanların iş performans düzeylerinin yüksek (4.25) olduğu ve işe gömülmüşlük düzeylerinin orta düzeye yakın (3.19) olduğu söylenebilir.

Araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için Pearson katsayısı dikkate alınmıştır. Korelasyon analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Ölçeklere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1.Dinçlik	1					
2.Yoğunlaşma	0.560**	1				
3.Adanmışlık	0.646**	0.574**	1			
4.Çalışmaya Tutkunluk	0.842**	0.836**	0.881**	1		
5.İş Performansı	0.451**	0.489**	0.392**	0.517**	1	
6.İşe Gömülmüşlük	0.479**	0.312**	0.432**	0.474**	0.010	1

**<0.01

Tablo 5’teki veriler incelendiğinde, iş performansı ile çalışmaya tutkunluğun dinçlik boyutu arasında 0.451 değerinde, yoğunlaşma boyutu arasında 0.489 değerinde ve adanmışlık boyutu arasında 0.392 değerinde pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya tutkunluk iş performansı ile 0.517 değerinde pozitif yönde bir ilişki göstermektedir. Çalışanların işe gömülmüşlük düzeylerinin diğer ölçeklerle ilişkisi değerlendirildiğinde, işe gömülmüşlük ile çalışmaya tutkunluğun dinçlik boyutu arasında 0.479 değerinde, yoğunlaşma boyutu arasında 0.312 değerinde ve adanmışlık boyutu ile 0.432 değerinde pozitif yönde anlamlı ilişki göstermektedir. İşe gömülmüşlük ile çalışmaya tutkunluk arasında 0.474 değerinde pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Korelasyon analizi sonucuna göre işe gömülmüşlük iş performansı ile anlamlı bir ilişki göstermemektedir.

13. Hipotez Testleri

Araştırma kapsamında oluşturulan çalışmaya tutkunluğun iş performansı ile işe gömülmüşlüğü çalışmaya tutkunluk ve iş performansı üzerindeki etkisini belirlemek için regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Regresyon Analiz Sonuçları

Değişkenler		R ²	B	t	P	F	Durbin-Watson
Bağımlı	Bağımsız						
İş Performansı	Çalışmaya Tutkunluk	0.261	0.460	6.586	0.000	43.378	1.897
Çalışmaya Tutkunluk	İşe Gömülmüslük	0.225	0.356	5.877	0.000	34.536	1.870
İş Performansı	İşe Gömülmüslük	0.000	0.007	0.111	0.912	0.0122	1.865

Regresyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde çalışmaya tutkunluk ile iş performansı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir(F=43.378, p=0.000, p<0.05). Çalışmaya tutkunluk iş performansının %26.1'ini açıklamaktadır. Regresyon analizi sonucuna göre, çalışmaya tutkunluk bir birim artırıldığında iş performansı 0.460 değerinde olumlu yönde etkilenmektedir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın “H1: Çalışanların çalışmaya tutkunlukları iş performanslarını etkilemektedir” hipotezi doğrulanmıştır.

İşe gömülmüslüğün çalışmaya tutkunluk üzerindeki etkisini belirlemek için oluşturulan regresyon analizinde, işe gömülmüslük ve çalışmaya tutkunluk arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir(F=34.536, p=0.000, p<0.05). İşe gömülmüslük çalışmaya tutkunluğun %22.5'ini açıklamaktadır. Regresyon analizi sonucuna göre, işe gömülmüslük bir birim artırıldığında çalışmaya tutkunluk 0.356 değerinde olumlu yönde etkilenmektedir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın “H2: Çalışanların işe gömülmüslükleri çalışmaya tutkunluklarını etkilemektedir” hipotezi doğrulanmıştır.

İşe gömülmüslüğün iş performansı üzerindeki etkisini belirlemek için oluşturulan regresyon analizinde, işe gömülmüslük ve iş performansı arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir (F=0.0122, p=0.912, p>0.05). Bu nedenle araştırmamızın “H3: Çalışanların işe gömülmüslükleri iş performanslarını etkilemektedir” hipotezi doğrulanmamıştır.

14. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada çalışmaya tutkunluk, iş performansı ve işe gömülmüslük ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini bir ilçe belediyesinin gençlik ve spor müdürlüğünde çalışan 121 personel oluşturmuştur. Yapılan regresyon analizi sonucunda çalışmaya tutkunluğun iş performansını pozitif yönde anlamlı bir şekilde etkilediği, çalışmaya tutkunluğun işe gömülmüslüğü pozitif yönde anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilirken, işe gömülmüslüğün iş performansı üzerinde anlamlı bir etki göstermediği belirlenmiştir.

Çalışmanın ilk hipotezi “çalışanların çalışmaya tutkunlukları iş performanslarını etkilemektedir” hipotezi desteklenmiştir. Diğer bir ifade ile çalışanların işe tutkun olmaları daha fazla performans göstermelerini sağlamaktadır. Ulaşılan bu sonuç literatürdeki benzer çalışmaları destekler niteliktedir (Kalmuk, 2020; Çankır & Şahin, 2018; Acaray, 2018; Çankır & Çelik: 2018; Karatepe & Ngeche, 2012). Çalışmanın ikinci hipotezi “çalışanların işe gömülmüşlükleri çalışmaya tutkunluklarını etkilemektedir” hipotezi desteklenmiştir. Başka bir ifade ile çalışanların işe gömülmüşlükleri işe daha fazla tutulmalarını etkilemektedir. Büyükbeşe & Gökaslan (2018) yaptıkları araştırmada benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın üçüncü hipotezi “çalışanların işe gömülmüşlükleri iş performanslarını etkilemektedir” hipotezi desteklenememiştir. Yapılan bazı çalışmalarda işe gömülmüşlük ve iş performansının anlamlı bir ilişki göstermediği bulunmuştur (Greene 2012; Qian vd., 2019; Greene vd., 2018).

Araştırmanın sonucuna göre, yöneticilerin çalışanların iş performansını artırabilmesi için çalışmaya tutkunluk düzeylerinin artırılmasına yönelik tedbirler alması gerekmektedir. Çalışanların çalışmaya tutkunluklarının artırılmasında işe gömülmüşlükleri etkilidir. İşe gömülmüşlüğü çalışanların işinden ayrılmasını zorlaştıran bağlar olduğu göz önüne alındığında, bu bağların güçlenmesini sağlayacak uygulamaların etkili olacağı söylenebilir. Araştırmanın önemli kısıtlarından biri anket uygulamasının sadece bir ilde bulunan bir ilçe belediyesinde yapılmış olmasıdır. Araştırmaya ilişkin ulaşılan bulgular sadece bu çalışmaya ait sonuçları kapsamaktadır. Sonradan yapılacak çalışmalar için farklı örneklem grupları ile çalışmaya tutkunluğun iş performansı üzerindeki etkisinde ya da işe gömülmüşlüğü çalışmaya tutkunluk üzerindeki etkisinde iş doyumu, örgütsel bağlılık, örgütsel adalet, tükenmişlik vb. değişkenlerin aracılık rolü incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Acaray, A., (2018). Öz kendilik değerlendirmesinin presenteeism üzerinde etkisinde çalışmaya tutkunluğun aracılık rolü. ICOAEF'18 IV. International Conference on Applied Economics and Finance & Extended With Social Sciences. Turkey.
- Akgunduz, Y., & Cin, F. M. (2015). Job embeddedness as a moderator of the effect of manager trust and distributive justice on turnover intentions. *Anatolia*, 26(4), 549-562.
- Ampofo, E. T. (2020). Mediation effects of job satisfaction and work engagement on the relationship between organisational embeddedness and affective commitment among frontline employees of star-rated hotels in Accra. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 44, 253-262.
- Andresen, M. (2015). What determines expatriates' performance while abroad? The role of job embeddedness. *Journal of Global Mobility*, 3(1), 62-82.
- Bahri, S., Sabrina, R., & Sulasmi, E. (2020). Mediating effect of work engagement between the relationship of self-efficacy, career identity, work environment and job embeddedness. *Journal of Security & Sustainability Issues*, 10(2), 793-806.
- Bakker, A. B. (2017). Strategic and proactive approaches to work engagement. *Organizational Dynamics*, 46(2), 67-75.
- Bakker, A. B., & Demerouti, E. 2008. Towards a model of work engagement. *Career Development International*, 13(3), 209-223.
- Bakker, A.B. & Leiter, M.P. (2010). *Work engagement a handbook of essential theory and research*. Psychology Press.
- Bakker, A.B., Albrecht, L. S. & Leiter, M. P. (2011). Key questions regarding work engagement. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 20(1), 4-28.
- Bitmiş GM, Rodopman B, Üner MM, Sökmen A. (2015). Katılımcı liderliğin iş tatmini üzerindeki etkisi: Örgütsel feda etmenin aracılık rolü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 1-13.
- Büyükbeşe, T., & Gökaslan, M. O. (2018). İşe gömülmüştük, işe adanmışlık ve işten ayrılma niyeti ilişkisi: Bir alan çalışması. *Mukaddime*, 9(2), 135-154.
- Campbell, J. P., McHenry, J. J., & Wise, L. L. (1990). Modeling job performance in a population of jobs. *Personnel Psychology*, 43(2), 313-575.
- Candan, H. (2016). Türkiye'de akademisyenlerin işe gömülmüştükleri ile performans ve tükenmişlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Journal of Business and Management*, 18(3), 68-80.
- Cropanzano, R. & Wright, T.A. (2001). When a 'happy' worker is really a 'productive' worker: A review and further refinement of the happy-productive worker thesis. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 53(3), 182-199.

- Crossley, C. D., Bennett, R. J., Jex, S. M., & Burnfield, J. L. (2007). Development of a global measure of job embeddedness and integration into a traditional model of voluntary turnover. *Journal of Applied Psychology*, 92(4), 1031-1042.
- Çankır, B. & Çelik, D. S. (2018). Çalışan performansı ve mali performans: pozitif ses çıkarma, psikolojik iyi-oluş ve çalışmaya tutkunluk ile ilişkileri ve otel işletmeleri örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 54-67.
- Çoban, M. S. ve Çalık, A. (2022). İslam iş ahlâkının iş çıktılarına etkileri: Van ilindeki bankalar üzerine bir araştırma. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (34), 132-148.
- Çöl, G. (2008). Algılanan güçlendirmenin işgören performansı üzerine etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9, 35-46.
- Engelbrecht, J. (2020). *The relationships between job embeddedness, work engagement, burnout and turnover intention within the south african context*. Yayınlanmamış Doktora tezi, North-West Üniversitesi.
- Fatima, M., Shafique, M., & Ahmad, R. (2015). HR practices and employee performance relationship in higher education: Mediating role of job embeddedness, perceived organizational support and trust. *Pakistan Journal of Statistics and Operation Research*, 11(3), 421-439.
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step. A simple study guide and reference* (10. Baskı). Pearson Education, Inc.
- Greene, J. V. (2012). Job embeddedness: *Do the interaction effects of attitude, personality, and exchange relationships detract from performance?* (Yayımlanmamış doktora tezi). Coles İşletme Fakültesi Kennesaw Eyalet Üniversitesi.
- Greene, J., Mero, N., & Werner, S. (2018). The negative effects of job embeddedness on performance. *Journal of Managerial Psychology*, 33(1), 58-73.
- Gupta, M., Acharya, A., & Gupta, R. (2015). Impact of work engagement on performance in indian higher education system. *Rev. Eur. Stud.*, 7(3), 192-201.
- Gülduran, Ç. A., & Perçin, N. Ş. (2019). Beş büyük kişilik özelliğinin sanal kaytarma davranışı ve iş performansı üzerindeki etkisi: Otel işletmelerinde bir araştırma. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 37-56.
- İslamoğlu, H., & Alınçık, Ü. (2013). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, geliştirilmiş ve gözden geçirilmiş 3. Baskı. Beta Yayınevi.
- Jones, J. L. (2015). *The interactive effects of citizenship pressure and job embeddedness on positive and negative outcomes of engagement*. Doktora tezi, Mississippi Üniversitesi.
- Kahn, W. A. (1990). Psychological Conditions Of Personal Engagement and Disengagement at Work. *Academy of Management Journal*, 33(4), 692-724.

- Kalmuk, G., (2020), *Öğrenme yönelimi ve iş performansı arasındaki ilişkide çalışmaya tutkunluğun ara değişken rolü sağlık sektöründe bir çalışma*. 28. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. Ankara.
- Kanten, S., Pazarcik, Y., Gurtuck, M., & Orak, H. (2020). The role of emotional exhaustion in the effect of family friendly policies on the job embeddedness. *PressAcademia Procedia*, 1(11), 194-200.
- Kapil, K., & Rastogi, R. (2017). Job embeddedness and work engagement as predictors of job performance. *Journal of Strategic Human Resource Management*, 6(3), 28-33.
- Karatepe, O. M. (2016). Does job embeddedness mediate the effects of coworker and family support on creative performance? An empirical study in the hotel industry. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 15(2), 119-132.
- Karatepe, O. M., & Ngeche, R. N. (2012). Does job embeddedness mediate the effect of work engagement on job outcomes? A study of hotel employees in cameroon. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 21(4), 440-461.
- Kim, S. H., Park, S. K., & Lee, M. H. (2019). Effect of a nursing practice environment on nursing job performance and organizational commitment: Focused on the mediating effects of job embeddedness. *Journal of Korean Academy of Nursing Administration*, 25(3), 208-219.
- Kim, W. (2017). Examining mediation effects of work engagement among job resources, job performance, and turnover intention. *Performance Improvement Quarterly*, 29(4), 407-425.
- Lee, T. W., Mitchell, T. R., Sablinski, C. J., Burton, J. P., & Holtom, B. C. (2004). The effects of job embeddedness on organizational citizenship, job performance, volitional absences, and voluntary turnover. *Academy of Management Journal*, 47(5), 711-722.
- Mitchell, T. R., Holtom, B. C., Lee, T. W., Sablinski, C. J., & Erez, M. (2001). Why people stay: Using job embeddedness to predict voluntary turnover. *Academy of Management Journal*, 44(6), 1102-1121.
- Murphy, W. M., Burton, J. P., Henagan, S. C. ve Briscoe, J. P. (2013). Employee reactions to job insecurity in a declining economy: a longitudinal study of the mediating role of job embeddedness. *Group & Organization Management*, 38(4), 512-537.
- Nafei, W. (2015). The effects of job embeddedness on organizational cynicism and employee performance: A study on Sadat City University. *International Journal of Business Administration*, 6(1), 8-25.
- Pandita, S., & Singhal, R. (2017). The influence of employee engagement on the work-life balance of employees in the it sector. *IUP Journal of Organizational Behavior*, 16(1), 38-57.
- Qian, S., Yuan, Q., Niu, W., & Liu, Z. (2019). Is job insecurity always bad? The moderating role of job embeddedness in the relationship between job insecurity and job performance. *Journal of Management & Organization X*, 1-17.

-
- Reina-Tamayo, A.M., Bakker, A.B. & Derks, D. (2018). The work engagement–performance link: an episodic perspective. *Career Development International*, 23(5), 478-496.
- Rich, B. L., Lepine, J. A., & Crawford, E. R. (2010). Job engagement: Antecedents and effects on job performance. *Academy of Management Journal*, 53(3), 617-635.
- Salanova, M., Agut, S., & Peiró, J. M. (2005). Linking organizational resources and work engagement to employee performance and customer loyalty: The mediation of service climate. *Journal of applied Psychology*, 90(6), 1217-1223.
- Schaufeli, W. B., & Bakker, A. B. (2004). Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement: A multi-sample study. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 25(3), 293-315.
- Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness studies*, 3(1), 71-92.
- Serinikli, N. (2020). Sağlık çalışanlarında iş özerkliği ve iş performansı arasındaki ilişkide örgütsel sinizm ve yaşam tatmini seri çoklu arabuluculuğu. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1693-1711.
- Shibiti, R., Mitonga-Monga, J., & Lerotholi, M. Y. (2018). Perceived job embeddedness in relation to work engagement in tshwane municipality public schools. *Journal of Contemporary Management*, 15(1), 78-99.
- Sigler, T. H., & Pearson, C. M. (2000). Creating an empowering culture: examining the relationship between organizational culture and perceptions of empowerment. *Journal of Quality Management*, 5(1), 27-52.
- Şahin, Safiye. & Çankır, B. (2019). Sürdürülebilir kalite algısı ve iş performansı: Çalışmaya tutkunluğun aracı rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(3), 196-211.
- Tabak, F., & Hendy, N. T. (2016). Work engagement: Trust as a mediator of the impact of organizational job embeddedness and perceived organizational support. *Organization Management Journal*, 13(1), 21-31.
- Takawira, N., Coetzee, M., & Schreuder, D. (2014). Job embeddedness, work engagement and turnover intention of staff in a higher education institution: An exploratory study. *SA Journal of Human Resource Management*, 12(1), 1-10.
- Turgut, T. (2011). Çalışmaya tutkunluk: İş yükü, esnek çalışma saatleri, yönetici desteği ve iş-aile çatışması ile ilişkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 155-179.
- Widianto, S., Abdullah, R., Kautsar, A., & Meiyanti, S. (2012). The Effect of Job Embeddedness on Work Engagement and Innovative Behavior. Available at SSRN 2180736.

Yu, J., Ariza-Montes, A., Giorgi, G., Lee, A., & Han, H. (2020). Sustainable relationship development between hotel company and its employees: Linking job embeddedness, job satisfaction, self-efficacy, job performance, work engagement, and turnover. *Sustainability*, 12(17), 7168.

ÇEKTE DÜZENLEME YERİ VE İBRAZ SÜRELERİ

Ümmü Gülsüm ÇELİK¹

ÖZET

Çek, 6100 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda sınırlı olarak sayılan kambiyo senedi türlerinden biridir. Para yerine kullanılabilmesi, nakit taşıma sorununu ortadan kaldırması gibi kolaylıklar sağlamasından dolayı özellikle ticari hayatta kullanımı yaygındır. Taşıdığı önemden dolayı diğer kambiyo senetleri gibi çek de kanunda özel olarak düzenlenmiştir. Çeke ilişkin farklı kanunlarda düzenlemeler olmakla birlikte temel düzenlemeler TTK'da yer almaktadır. TTK'da çeke ilişkin olarak sıkı şekil şartları öngörülmüştür. Bu şekil şartları senedin çek vasfını taşıması için bulunması zorunlu olan unsurlardır. Bu unsurların bulunmaması halinde senet çek vasfını kazanamayacaktır. Bu şekil şartlarından biri de düzenleme yeridir. Çekte düzenleme yerinin bulunması zorunlu olup kanunda bu unsur alternatifli olarak öngörülmüştür. Ayrıca bir düzenleme yerinin belirtilmemiş olması halinde düzenleyeninin adının yanında bir yer yazılı olması halinde bu yer düzenleme yeri olarak kabul edilmektedir. Senedin çek vasfını kazanması için bulunması gerekli olan bu unsur çek hukukunda farklı işlemlere de sahiptir. Düzenleme yeri ile ödeme yerinin aynı veya farklı yerler olmasına göre çekin ibraz süresi de değişmektedir. Ayrıca kambiyo senetlerine özgü haciz yoluna başvurulması halinde çekin düzenlendiği yerdeki icra daireleri de yetkili olmaktadır. Çek uluslararası alanda kullanılabildiğinden yabancılik unsuru taşıyan bir çekten kaynaklanan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk kuralları belirlenirken de düzenleme yeri hukuku bazı koşullar altında uygulanacak hukuk olabilmektedir. Bu çalışmada çekte düzenleme yerinin farklı fonksiyonları ele alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çek, Zorunlu Şekil Şartları, Düzenleme Yeri, İbraz Süreleri, Uygulanacak Hukuk.

¹Avukat, DÜHF Özel Hukuk ABD Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi.

ABSTRACT

A cheque is one of the types of exchange notes that are considered limited in the Turkish Commercial Code No. 6100. It is especially common to use it in commercial life because it can be used instead of money and provides convenience such as eliminating the problem of carrying cash. Due to the importance it carries, the cheque, like other bills of exchange, is specially regulated in the law. Although there are regulations in different laws related to the check, the basic regulations are contained in the Turkish Commercial Code. Strict form requirements are stipulated in the Turkish Commercial Code regarding the cheque. Such conditions are the elements that must be present in order for the deed to carry the quality of the check. In the absence of these elements, the promissory note will not be able to qualify as a check. One of the conditions of this form is the location of the arrangement. It is mandatory to have a place of arrangement in the check and this element is stipulated in the law as an alternative. In addition, if a place of arrangement is not specified, if a place is written next to the name of the organizer, this place is considered a place of arrangement. This element, which must be present in order for the deed to acquire the Czech qualification, also has different functions in Czech law. Depending on whether the place of arrangement and the place of payment are the same or different places, the paycheck submission time also changes. In addition, in case of applying for the foreclosure method specific to exchange notes, the enforcement offices at the place where the check is issued are also authorized. Since the cheque can be used internationally, the rules of law to be applied in disputes arising from a cheque with a foreign element are determined, and the law of the place of regulation may be the law to be applied under some conditions. In this study, the different functions of the place of arrangement of the check will be examined by considering.

Keywords: Check, Mandatory Form Requirements, Place of Issuance, Submission Periods, Applicable Law.

GİRİŞ

Çek, kıymetli evrakın özel bir türünü oluşturan kambiyo senetlerindedir. Kambiyo senetleri kanunda sınırlı sayıda düzenlenmiş olup bunlar poliçe, bono ve çekdir. Ticaret Kanunu'nun kıymetli evraka ayrılmış olan 3. Kitabında ayrı bir kısımda özel hükümlerle düzenlenmişlerdir. Taşdıkları önem dolayısıyla kanun koyucu kambiyo senetlerini sıkı şekil şartlarına tabi tutmuştur. Bu kambiyo senetlerinden çalışma konumuzu oluşturan çek, poliçe ve bononun aksine bir kredi aracı olmayıp ödeme aracı niteliğinde olduğundan özellikle ticari hayatta nakit para yerine kullanılmaktadır. Yalnızca ülkemizde değil dünyada yaygın bir kullanım alanı olan çek, nakit yerine kullanılabilmesi ve sağladığı diğer kolaylıklar dolayısıyla da gittikçe genişleyen bir kullanım alanı bulunmaktadır. Taşdığı önem dolayısıyla Ticaret Kanunu ile çekerle ilişkin özel düzenlemeler hüküm altına alınmış ayrıca yalnızca çekerle ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Çek Kanunu kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. Bu düzenlemelerde çekin tabi olduğu şekil şartları yer almaktadır. Kanunda yer verilen bu şekil şartları bir senedin çek vasfını kazanabilmesi için bulunması gereken zorunlu unsurları oluşturmaktadır. Bu zorunlu şekil şartlarından biri düzenleme yeri olup kanunda alternatifli olarak öngörülmüş bir şekil şartıdır. Nitekim senet metninde düzenleme yeri olarak ayrıca bir yerin yazılmamış olması çeki doğrudan geçersiz kılmayacak, bu halde düzenleyenin adının yanında bir yer yazılı olması halinde bu yer düzenleme yeri olarak kabul edilecektir. Ancak burada da bir yer yazılı olmaması halinde senet çek vasfını kazanamayacaktır. Senedin çek vasfını kazanmasına etki eden bir unsur olan düzenleme yerinin tespiti oldukça önem arz etmektedir.

Çekte düzenleme yerinin idari bir birim olması ve bu idari birimin kısaltılarak yazılması konusunda gerek doktrinde gerek içtihatlarda tartışmalı olan ve istikrar kazanamamış bir konudur. Çalışmamızda çekin tanımı, hukuki ve ekonomik niteliğine değindikten sonra çekte düzenleme yeri ele alınacak olup düzenleme yerinin mevzuatımızda düzenlenişi, düzenleme yerinin belirlenmesi noktasında doktrindeki tartışmalı noktalar içtihatlarla birlikte incelenecektir. Düzenleme yerinin tespiti konusu ayrıntılı olarak ele alındıktan sonra icra iflas hukukunda kambiyo senetlerine özgü takip yolu medeni usul hukukundaki yetki kurallarıyla birlikte ele alınacak ve düzenleme yerinin yetkili icra dairesinin belirlenmesi açısından önemine değinilecektir. Ayrıca düzenleme yerinin önem arz ettiği diğer konular olan ibraz sürelerinin belirlenmesi ve yabancılık unsurunun söz konusu

olduğu çeklere ilişkin ihtilafların çözümünde kullanılacak hukuk kurallarının belirlenmesinde düzenleme yerinin etkisi ele alınarak düzenleme yerinin farklı hukuk disiplinlerine etkisine dikkat çekilecektir.

I-GENEL OLARAK ÇEK ve ÇEKİN ZORUNLU UNSURLARI

Türk Ticaret Kanunu'nun 6 kısımdan oluşan 3. Kitabı, kıymetli evraka ayrılmış olup kambiyo senetleri Dördüncü Kısımda(md. 670-823) düzenlenmiştir. Kanun koyucu kambiyo senetlerine ilişkin kısım altında poliçe, bono ve çeki düzenlemiştir. Çek hukuku kıymetli evrak hukukunun temel düzenleme alanlarından birini oluşturmaktadır. Diğer kambiyo senetlerinin aksine çek, kredi değil bir ödeme aracı niteliğindedir.² Ödeme aracı niteliğinde olması dolayısıyla nakit taşıma ihtiyacını ortadan kaldırmak gibi kullanıcılarına birçok kolaylık sağlamaktadır. Sağladığı kolaylıklardan dolayı özellikle ticari hayatta yaygın olarak kullanılmaktadır.³ Kullanımının yaygın olmasından ötürü diğer iki kambiyo senedinden farklı olarak çeki ilişkin özel bir kanun yapılması ihtiyacı doğmuş ve bu ihtiyacı karşılamak için çeki ilişkin özel düzenlemelerin yer aldığı 5941 sayılı Çek Kanunu kabul edilmiştir.⁴ Çeki ilişkin, Türk Medeni Kanunu, Türk Borçlar Kanunu, İcra-İflas Kanunu⁵, Türk Ceza Kanunu⁶

²KENDİGELEN, Abuzer: **Çek Hukuku**, On İki Levha Yayınları, 5. Baskı, 2019, İstanbul, s. 47; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Vedat Yayıncılık, 12. Baskı, 2019, İstanbul, s. 260; BAHTİYAR, Mehmet. **Kıymetli Evrak Hukuku**, Beta Yayınları, 14. Baskı, 2016, İstanbul, s. 125.

³KAMACI, Ekin Cansu/ ÖNDER, Fahrettin: **“Kambiyo Senetleri İle Makbuz Senetlerinin Benzer ve Farklı Yönleri”**, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 11, S 1, Y 2021, s. 229-253.

⁴5941 sayılı Çek Kanunu 14.12.2009 tarihinde kabul edilerek, 20.12.2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup halen yürürlükte.

⁵İİK'da kambiyo senetlerine özgü özel bir takip usulü düzenlenmiştir. Kambiyo senetleri diğer takip yollarından ayrı özel olarak düzenlenmiş olan kambiyo senetlerine özgü takip yollarına tabidir. Bu takip yollarına özgü kurallar iki bölüm şeklinde düzenlenmiştir. İcra-İflas Hukukunda kambiyo senetlerine özgü takip yolları, haciz yolu (İİK 168-170b) ve iflas yolu (İİK 171 vd.) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bu özel takip yollarının her ikisi de, İİK'nın “İflas yolu ile takip” başlıklı altıncı bölümünde hüküm altına alınmıştır.

⁶Kambiyo senetleri TCK anlamında resmi belge niteliğinde olup “Kamu Güvenine Karşı Suçlar”(md. 197 vd.) başlığı altında Resmi Belge Sahtecilik Suçu kapsamında düzenlenmiştir. Kanun koyucu taşıdıkları önem dolayısıyla kambiyo senetlerini de resmi belge niteliğinde kabul ederek bu belgelere ilişkin sahteciliği resmi belgede sahtecilik kapsamında cezalandırmaktadır. Yargıtay içtihatları da TTK'da sayılan unsurları taşıyan ve kambiyo senedi niteliğinde olan kıymetli evrakta yapılan sahteciliği resmi belgede sahtecilik olarak kabul etmektedir. *“Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 14.12.1992 tarihli ve 1/5 ile Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 24.03.1998 tarihli ve 51/106 Sayılı kararlarında açıklandığı üzere; kambiyo senetlerinde yapılan*

gibi muhtelif kanunlarda da hüküm bulunmakla birlikte temel düzenlemeler TTK ve ÇekK'da yer almaktadır.

A.Çek Kavramı

Çekin tanımına ilişkin doktrinde bir görüş birliği mevcut değildir. Ayli/Yardımcıoğlu çeki, “düzenleyen tarafından çekle işleyen hesabın bulunduğu bankaya (muhabata) hitaben yazılan, üzerinde yazılı belli tutardaki paranın, lehine çek düzenlenmiş şahsa (lehtara) ya da çeki ondan usulüne uygun devralan şahsa (hamile) kayıtsız ve şartsız ödenmesi konusunda bir havaleyi ihtiva eden, kıymetli evrak niteliğine sahip senet”⁷ şeklinde tanımlamaktayken Poroy/Tekinalp “TTK’da öngörülen sıkı şekil şartlarına bağlı olarak düzenlenen, para borçlarını ödeme amacına özgülenmiş, yazılı ve soyut bir havale”⁸ Bahtiyar, “ekonomik açıdan nakit kullanılmaksızın ödeme yapılmasına imkan tanıyan bir ödeme aracı”⁹; Domaniç ise çeki, “münhasıran bir bankaya hitaben yazılabilen, kanuni şekil şartlarına tâbi, kıymetli evraktan madut ve sadece nakde taallük edebilen hususi bir havale senedi”¹⁰ şeklinde tanımlamaktadır. Her ne kadar çekin tanımına ilişkin bir görüş birliği mevcut olmasa da

sahteciliğin resmi belgede yapılmış sayılabilmesi için, ilgili kambiyo senedinin Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen bütün unsurları taşıması gerekir. Aksi takdirde yasal unsurları taşımayan bir kambiyo senedinde sahtecilik yapılması halinde fiil, özel belgede sahtecilik suçunu oluşturacaktır. 6102 Sayılı Kanun'un 776. maddesi uyarınca çek metninde bulunması gerekli zorunlu unsurlardan olan "keşide yeri" bulunmaması halinde senedin özel belge niteliğinde olacağı, dosya içerisinde bulunan suça konu çek fotokopisi üzerinde heyetimizce yapılan gözlemlerde çekin keşide yerinin belirtilmediği bu nedenle çek vasfında bulunmadığı anlaşıldığından, sanığın eyleminin TCK'nin 207. maddesi uyarınca özel belgede sahtecilik suçunu oluşturacağı gözetilmeden, resmi belgede sahtecilik suçundan mahkumiyet hükmü kurulması...” (Yargıtay 11. CD, 2018/6691 E. , 2022/12638 K. , 15.06.2022 T. ; Yargıtay 11. CD, 2018/830 E. , 2020/5468 K., T. 03.10.2020; Yargıtay 11. CD, 2021/37260 E. , 2021/10371 K. , 22.11.2021 T. /KİB, E.T. 02.10.2022). Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. TEZCAN/ERDEM/ÖNOK: *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Seçkin Yayınları, 15. Baskı, 2017, s. 898 vd. ; AKDOĞAN, Cem Alper: “*Belgede Sahtecilik Suçlarında Belge Kavramı*”, Turkish Business Journal, C 3, S 5, Y 2022, s. 14-31; GÖRKEMLİ, Burcu: “*Ceza Hukukundaki Sahtecilik Suçları İle Vergi Ceza Hukukundaki Sahte Belge Düzenleme-Kullanma Suçu*”, TAAD, S 47, Y 2021, s. 407-434.

⁷AYLİ, Ali/ YARDIMCIOĞLU, Didem. “*Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, B 2015, s. 3195; Çekin tanımı konusunda bir görüş birliği sağlanamadığından farklı görüşler için ayrıca bkz: CEBECİ, Emine. “*Çekin Ziyayı ve İptali*”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2014, s. 7-8; POROY/TEKİNALP, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, Vedat Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Yazılmış 22. Baskı, İstanbul, 2018, s.310 vd.; BAHTİYAR, s. 128.

⁸POROY/TEKİNALP, s.310.

⁹Ayrıca bkz. BAHTİYAR, s. 128.

¹⁰DOMANİÇ, Hayri: *Kıymetli Evrak Hukuku, Fakülteler Matbaası*, 2. Baskı, İstanbul, 1975.

yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere çekin temelinde bir havale ilişkisi olduğu kabul görmektedir. Bu husus doktrin ve Yargıtay¹¹ tarafından tartışmasızca kabul edilmektedir.

B.Hukuki Niteliği

1.Kambiyo Senedi Niteliği

Kambiyo senetleri, TTK'nın kıymetli evraka ayırdığı, Üçüncü Kitabının Dördüncü Kısımında düzenlenmiştir. Kambiyo senetleri olarak nitelendirilen kıymetli evraklar kanunda sınırlı olarak sayılmıştır. Bunlar; poliçe, bono ve çekdir.¹² Kıymetli evraklar farklı ölçütler dikkate alınmak suretiyle sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan içerdikleri hakkın türüne göre yapılan kıymetli evrak sınıflandırmasında¹³ para alacağını temsil eden senetler¹⁴ alt başlığı bulunmaktadır. Bu sınıflandırma dikkate alındığında poliçe, bono ve çekten ibaret kambiyo senetlerinin bu sınıflandırma türüne girdiği ve kambiyo senetlerinin alacak hakkı içeren senetlerden olduğu görülmektedir¹⁵.

Kambiyo senetlerine ilişkin düzenlemeler incelendiğinde uygulaması daha az olmasına rağmen poliçenin detaylı olarak düzenlendiği ancak uygulaması daha çok olmasına rağmen çek(TTK md.780-823) ve bonoya(TTK md.671-675) tahsis edilmiş sınırlı düzenleme olduğu

¹¹ “...Kıymetli evrak olmasının yanında kambiyo senedi olan çek; Kanun'da öngörülen sıkı şekil şartlarına bağlı olarak düzenlenen, para borçlarını ödeme amacına özgülenmiş, yazılı ve soyut bir havaledir”(**YHGK, 2021/19-659 E. , 2022/82 K. , 09.02.2022 T.**); “...Çek, kanunun öngördüğü belirli şekil şartlarına bağlı, soyut ve kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi konusunda sadece bankalar üzerine düzenlenebilen, kıymetli evraktan sayılan özel bir havaledir”(**YHGK, 2017/19-1789 E. , 2021/1292 K. , 21.10.2021 T. / KİB, E.T. 04.10.2022**).

¹²KENDİGELEN/KIRCA, **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar/Kambiyo Senetleri**, On İki Levha Yayınları, 1. Baskı, Kasım 2019, İstanbul, s.58.

¹³KENDİGELEN/KIRCA, s.58; POROY/TEKİNALP, s. 51 vd.

¹⁴“Temsil ettiği hakkın türü bakımından kıymetli evraklar sınıflandırması kendi içinde iki alt türü ihtiva etmektedir. Bu alt türlerden biri alacak senetlerini oluşturmaktayken diğeri emtia senetlerini oluşturmaktadır. Alacak senetlerinde senet bir alacak hakkını içerir. Bu alacak hakkının konusu bir miktar para veya başka bir edim olabilir. Konusu para olan alacak hakkı bir miktar paranın ödenmesine; konusu para dışında bir edim olan alacak hakkı ise, bir miktar paranın ödenmesinden başka bir edimin yerine getirilmesi talebine ilişkindir. Konusunu bir miktar paranın ödenmesi olan para alacağı senetlerinin en bilinen örnekleri kambiyo senetleri olarak nitelendirilen poliçe, bono ve çekdir.” Ayrıca Bkz. ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 23; BAHTİYAR, s. 44.

¹⁵BAHTİYAR, s. 44; POROY/TEKİNALP, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, Vedat Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Yazılmış 22. Baskı, 2018, İstanbul. s.6-7; KENDİGELEN/KIRCA, s.7.

görülmektedir. Bunun nedenine bakıldığında ise kambiyo senetleri düzenlenirken İsviçre Hukuku'nun esas alınmasıdır. İsviçre Hukuku'nun takiben tarihi gelişimden hareket edilmiştir.¹⁶ Kanunda ayrıntılı olarak poliçeye ilişkin hükümler düzenlenmiş ve TTK 818. md. ile çek hakkında poliçeye ilişkin hükümlere atıf yapmakla yetinilmiştir.¹⁷ Ancak yukarıda değinmiş olduğumuz üzere özellikle ticari hayatta çekin kullanımı oldukça yaygındır. Bu nedenle çekte ilişkin kanuni düzenleme ihtiyacından kaynaklı olarak ÇekK kabul edilmiştir. Bu kanun özel nitelikteki bir kanun olup münhasıran çek hukukuna ilişkin düzenlemeler hükme bağlanmıştır.

2.Havale Niteliği

Çekin hukuki niteliğine bakıldığında, çekte poliçe ve bono gibi üçlü bir ilişki olduğu ve çekin bir havale aracı olduğu görülmektedir. Bu husus yukarıda yer verilen çek tanımlarından da anlaşılabilir. Ancak çekteki havale ilişkisi alelade bir havale olmayıp; nitelikli bir havale ilişkisidir.¹⁸ Çünkü diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi, çek de sıkı şekil şartlarına tabidir. Diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi çekin de yazılı olması ve özellikle kayıtsız ve şartsız bir ödeme emrini içermesi yasal bir zorunluluktur.¹⁹ Ayrıca çekteki üçlü ilişkinin muhatap tarafını her zaman için bir banka oluşturmak zorundadır.²⁰ Çekin alelade havale²¹den bir diğer farkı ise düzenleyenin ödememeden sorumlu olması ve bu sorumluluktan kurtulamamasıdır.

¹⁶KENDİGELEN/KIRCA, s.139; Kanuni düzenlemede poliçe detaylı olarak düzenlenmiş, bono ve çekte ilişkin olarak özel düzenlemeler ayrıca hükme bağlanmıştır. Özel düzenlemeleri dışında kalan hususlara ilişkin olarak da poliçeye ilişkin hükümlere atıf yapılmakla yetinilmiştir.

¹⁷BOZER, Ali /GÖLE, Celal: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 8. Baskı, Ankara, 2018, s. 221.

¹⁸ Gerek Doktrinde gerekse Yargıtay içtihatlarında çekin tanımı yönünden tartışmasız olarak çekin bir havale ilişkisine dayandığı kabul edilmektedir. Örnek Yargıtay kararları için bkz. “Çekin Tanımı” bölümü Dn. 16.

¹⁹ AYLİ/YARDIMCIOĞLU, s 3198; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s 260.

²⁰Bu zorunluluk, TTK md. 782'de hüküm altına alınmış olduğundan bu konuda herhangi bir duraksama söz konusu değildir. Banka kavramından ne anlaşılması gerektiği ise ÇekK'da 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'na atıf yapılmak suretiyle düzenlenmiştir.

²¹Havale 6098 sayılı TBK'nın 555. Maddesinde ““*Havale, havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Ancak çekteki havalede muhatapın her zaman için bir banka olması zorunlu olması, havaleye konu olarak yalnızca belirli bir paranın

3. Ekonomik İşlevi ve Ödeme Aracı Niteliği

Çek, poliçe ve bono gibi, kıymetli evrakın özel bir türü mahiyetinde olan ve kanunda özel olarak düzenlenen kambiyo senetlerindedir²². Kambiyo senetleri, içerdikleri hakkın türüne göre yapılan kıymetli evrak sınıflandırmasında alacak hakkını içeren senetler arasında yer almaktadır.²³ Çek yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Üstelik yalnız bizim ülkemizde değil, dünya genelinde yaygın bir kullanım alanına sahiptir.²⁴ Ekonomik işlevi açısından bakıldığında çek, bir ödeme aracıdır.²⁵ Poliçe ve bono ekonomik işlevi açısından kredi aracıyken çek bir kredi aracı olmayıp ödeme aracı mahiyetindedir.²⁶ Çek aracılığıyla ödeme yapılabilmesi, düzenleyeni nakit taşıma sorunundan kurtarmakta ve böylelikle birçok kolaylık sağlamakta ve birçok riske karşı da korumaktadır. Bu sayede düzenleyen çalınma, kaybolma ve yanlış sayma gibi risklere karşı korunmakta, nakit para taşıma yükünden kurtulmaktadır.²⁷

kayıtsız şartsız havalesinin söz konusu olması ve daha birçok yönüyle çekteki havale, alelade havaleden farklıdır. Çekteki havalenin nitelikli bir havale ilişkisi içerdiği kanun hükümlerinden anlaşılabilmele doktrin ve Yargıtay içtihatları ile de kabul edilmektedir. TBK’da havale düzenlemesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. İSLAMOĞLU, Gülşah: **“Havale”**, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 14, S 2, Y 2019, s. 525-552.

²²Kambiyo senetlerinin kıymetli evrak hukukundaki önemini anlatmak için ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN: *“Kıymetli evrak içerisinde kambiyo senetleri(poliçe, bono, çek) o denli önemli bir yer işgal etmektedir ki; aynen “Medeni Hukuk=Özel Hukuk” örneğinde olduğu gibi bunlar bazen birbirinin müteradifi(eş anlamlısı) olarak kullanılmaktadır”* ifadelerini kullanmaktadır. Adı geçen hukukçuların kullandığı ifadeler kambiyo senetlerinin kıymetli evrak hukukundaki önemini ortaya koyar niteliktedir. Taşındıkları bu önem dolayısıyla TTK’da da kambiyo senetlerine ilişkin hükümler ayrıca ve özel olarak düzenlenmiştir. Ayrıca kambiyo senetlerine ilişkin İcra-İflas Hukukumuzda ayrı bir takip yolu da mevcuttur.

²³KAMACI/ÖNER, s. 234; ÖZTAN, Fırat: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Yetkin Yayınları, 25. Baskı, 2021, Ankara, s. 32 vd.; POROY/TEKİNALP, s. 51 vd.

²⁴Çekin tarihsel gelişimine bakıldığında çok uzun süreden beri yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde modern çekten farklı olmakla birlikte kişilerin altın, gümüş vb. değerli madenleri ve kağıt banknotlarını sarraf, banker gibi kişilere bırakarak karşılığında kişilerin bizzat imzaladığı yazılı borç ikrarı niteliğindeki senetlerin, duyulan güven dolayısıyla ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanmasıyla günümüzdeki çeklerin temeli atılmış olmaktadır. Bu senetler çek hukukunun gelişimine ön ayak olmuştur. Çekin tarihsel gelişimine ilişkin, Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. KENDİGELEN, s. 13 vd. ; DEMİRCİ, Serdar: **“Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle Çek”**, Ankara Barosu Dergisi, 2020/3, s. 1-48.

²⁵BAHTİYAR, s. 125.

²⁶ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 260.

²⁷BAHTİYAR, s. 125; AYLI/YARDIMCIOĞLU, s. 3200.

Bu nedenle bir kambiyo senedi türü olan çek, güvenilir bir ödeme aracı niteliğindedir.²⁸ Üstelik paranın bankada tutulmasına imkan sağlamak suretiyle söz konusu paradan faiz geliri elde edilmesini de kolaylaştırmaktadır.

Doktrinde çek ekonomik işlevi yönünden ödeme aracı olarak da tanımlanmasına²⁹ rağmen TTK çekin ödeme aracı olduğuna ilişkin açık bir düzenlemeyi hükme bağlamamıştır.³⁰ Ancak yorum yoluyla kanun koyucunun çekin ödeme aracı olmasını arzuladığı sonucuna varmak mümkündür. Nitekim poliçe ve bonoya vade kaydı konulabildiğinden bunların kredi aracı oldukları kabul edilmektedir.³¹ Ancak TTK md. 795/1’de , “Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir” düzenlemesiyle çekte vadeyi yasaklamış bulunmaktadır.³² Çekte vade kaydı

²⁸DEMİRCİ, Serdar: “*Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle Çek*” , Ankara Barosu Dergisi, 2020/3, s. 1-48; Ayrıca Yargıtay da içtihatlarında çekin ödeme aracı olduğuna vurgu yapmaktadır. Örnek Yargıtay kararı için bkz. “Çek bir ödeme aracı olduğundan çekte vade olmaz, ibraz süreleri kanunda olabildiğince kısa tutulmuştur. Çek muhatap bankaca görüldüğünde ödenir”(YHGK, 2021/19-659 E. , 2022/82 K. , 08.02.2022 T. / KİB, E.T. 05.10.2022).

²⁹İMREGÜN, Oğuz: *Kıymetli Evrak Hukuku*, 3. Baskı, İstanbul, 2003, . 119.

³⁰KÖLE, Mehmet/GÖRGÜLÜ, Fatma: “*Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları*”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.21, S. 35, Y. 2016, s. 79-157.

³¹Kanunda her ne kadar çekte vade yasaklanmış olsa da uygulamada çekin düzenleme tarihinin ileri bir tarih olarak gösterilmesi suretiyle bir tür vade oluşturulduğu görülmektedir. Ödeme aracı olarak kullanılmasında kolaylık sağlayan vade kaydı yasağı, düzenleme tarihinin ileri bir tarih olarak gösterilmesiyle aşılmış olmaktadır. Böylelikle çekte bir tür vade meydana getirilerek kredi ve teminat amacıyla kullanılmaktadır. İleri tarihli çeke ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIRIM, Ali Haydar: “*Türk Hukuku’nda Vadeli Çek(İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 21, S 4, Y 2017, s. 91-119; POROY/ TEKİNALP, 379-381; Ayrıca çekin ileri tarihli düzenlenmesinden kaynaklı olarak uygulamada bir tür vadeli çek yaratılmasından dolayı doktrinde “vadeli çek” kavramının kullanıldığı da görülmektedir. Buna ilişkin bkz. BAHTİYAR, Mehmet. “*5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek*”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S.2, Y. 2013, s. 47-58.

³²Her ne kadar uygulamada çeklerde düzenleme tarihi olarak ileri bir tarih gösterilerek bir tür vade yaratılmış olsa da Yargıtay bu hususun çekin bir kredi değil ödeme aracı olma niteliğini ortadan kaldırmayacağını vurgulamaktadır. Örnek karar içi bkz. “*Ticari hayatta yaygın olarak ileri tarihli çek düzenlenerek çekin kredi veya teminat aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım şeklinin dahi çekin ödeme aracı olma özelliğini ortadan kaldıramayacağı unutulmamalıdır. Çek muhatap banka tarafından görüldüğünde meşru hamil olan kişiye nakden ödenir.*” (YHGK, 2021/19-659 E. , 2022/82 K. , 08.02.2022 T. / KİB, E.T. 05.10.2022); POROY/ TEKİNALP, 379-381.

yasaklandığından çekin kredi aracı olmasından ziyade bir ödeme aracı olarak kullanılmasının arzu edildiğini söylemek mümkündür.³³

C.Çekin Zorunlu Unsurları

Çekin yaygın bir kullanım alanına sahip olması, düzenlenerek tedavüle çıkarılmasının kişilere birtakım ağır sorumluluklar yüklemektedir. Bu nedenle bu ağır sorumluluğu hafifletmek ve dolaşım güvenliğini sağlamak için çek için de diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi sıkı şekil şartları öngörülmüştür.³⁴ Çekin geçerliliğine ilişkin bu şekil şartları TTK'nın çekerle ilişkin özel hükümlere tahsis edilen maddelerinden 780 ve 781. maddelerinde düzenlenmiştir. Bir çekin geçerlilik kazanabilmesi için kanunda sayılan bu zorunlu unsurları taşıması ve çekin geçersizliğine neden olacak unsurları bünyesinde bulundurmaması gerekir. Bir senedin çek vasfını taşıyabilmesi için bulunması gereken zorunlu unsurlar TTK m. 780 ve ÇekK'da sayılmıştır. Bu iki kanun çekerle ilişkin hükümleri düzenleyen iki temel kanundur. Her iki kanun da çekin şekil şartlarına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bir senedin çek niteliğini kazanabilmesi için taşıması gereken unsurlar TTK m. 780'de sayılmıştır. Bu unsurlardan ikisi alternatifli olarak düzenlenmiştir. Çekerle ilişkin özel düzenlemeleri içeren ÇekK'nın 2. maddesinde de çekin taşıması gereken unsurlar tek tek sayılmıştır. Ancak TTK'da sayılan unsurları taşıyan bir çekin ÇekK'da yer alan unsurları taşıyamaması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir.³⁵ Başka bir deyişle ÇekK'daki unsurların eksikliği çekin geçersizliğine yol açmayacaktır.³⁶

TTK'da çekin zorunlu geçerlilik koşulları olarak; çek kelimesi³⁷, belirli bir bedelin³⁸ ödenmesine ilişkin kayıtsız-şartsız havale³⁹, muhatabın ticaret unvanı⁴⁰, düzenleme tarihi⁴¹,

³³GENÇTÜRK, Muharrem: “*Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme*”, EÜHFD, C 15, S 1-2, Y 2011, s. 120-159; YILDIRIM, s. 91 vd. ; AYLI/YARDIMCIOĞLU, s. 3196; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 262; POROY/ TEKİNALP, s. 309 vd.

³⁴KÖLE/GÖRGÜLÜ, s. 80.

³⁵HELVACI, Mehmet/AKSU, Raziye: “*Çekte Baskı Tarihinin Muhatap Bankanın Sorumluluğuna Etkisi*”, MÜHF-HAD, C23, S 2, s. 223-248.

³⁶Bu hüküm ÇekK md. 2/9 hükmü ile açıkça düzenlenmiştir. Böylelikle TTK'daki unsurların varlığı senede çek vasfını kazandırmak için yeterli olmaktadır. ÇekK'daki unsurların eksikliği senedin çek vasfını kazanmasına etki etmeyecektir.

³⁷Senette çek kelimesinin geçmesi zorunlu olmakla birlikte bunun Türkçe olması zorunlu değildir. Senet yabancı bir dilde düzenlenmiş ise o dilde çek karşılığı olan sözcük senede yazılmalıdır. Ayrıca çek kelimesi senet metnine hiçbir kısaltma yapılmadan yazılmalı ve bu kelime yerine aynı anlama gelse dahi başka bir kelime

düzenleyenin imzası⁴², seri numarası ve karekod⁴³, düzenleme yeri ile ödeme yerleri sayılmıştır. Bunlardan düzenleme yeri ile ödeme yeri alternatifli unsurlar olarak hükme

kullanılmamalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 270; KENDİGELEN, s. 92; Bülow, SchG Art. 1 Rn. 2(KENDİGELEN, **Çek Hukuku**, s. 92 dn. 125'ten naklen).

³⁸Çekin konusunu ancak bir para bedelinin ödenmesi oluşturabilir; para dışında herhangi bir misli eşya veya kıymetli evrak, altın, fon ya da menkul kıymet çekin konusunu oluşturamaz; KENDİGELEN, s. 94-95; PULAŞLI, Hasan: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Adalet Yayınevi, 7. Baskı, Adana, 2005, s. 170.

³⁹Çekteki havale ilişkisi alelade bir havale olmayıp nitelikli bir ilişki niteliğindedir. Çekteki havale uygulamada “ödeyiniz” şeklinde ifade edilmektedir. Çekler alacak hakkı içeren senetler olup söz konusu alacağın belirli bir miktar para olması gerekmektedir. Ayrıca çekte belirli bir miktarın ödenmesine ilişkin havalenin hiçbir kayda ve şarta bağlanmaması da geçerlilik koşuludur. Örneğin bir satım sözleşmesinde taraflardan birinin borcunun ifası amacıyla karşı tarafa çek vermiş olması halinde “satışa konu malın teslimi halinde”, “karşı tarafın borcunu ifa etmesi halinde” ya da “karşı tarafın edimini eksiksiz yerine getirmesi halinde X tl ödeyiniz” şeklinde havaleler kayda ve şarta bağlandığı için çeki geçersiz kılacaktır. Ayrıca “ödeyeceğim” gibi taahhütler havale niteliğinde olmadığı için yine çekin geçersizliği ile sonuçlanacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 271; BOZER / GÖLE, s. 243-244; TUNA, E/ GÖÇ GÜRBÜZ, D: **Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak**, Ankara, 2018, s:268; “... Sözleşme ve protokol içeriğinden; dayanak çeklerin tahsilini, (...malların teslimi, teslim edilen malların marka ve kaliteleri, hukuki ve mali sorumluluk yüklenilmesi, ödemenin imkânsız hale gelmesi durumu vs...) belli bazı koşullara ve edimlere bağlanıldığı görülmektedir. Bu durumda TTK'nun 692/2. maddesinde belirtilen kayıtsız şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi ihtiva ettiğinden söz etmek mümkün değildir” (Yargıtay 12. HD. , 2007/1426 E. , 2007/4773 K. , 15.03.2007 T./KİB, E.T. 06.10.2022).

⁴⁰ Çekte muhatap TTK md. 782 hükmü uyarınca ancak bir banka olabilir. Ancak bu zorunluluk Türkiye’de ödenecek çekler için geçerlidir. Bazı ülkelerde çekte muhatabın gerçek kişi olması da mümkündür. Bu nedenle kanunda bu hüküm ayrıca düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin temelinde ise çekin ödeme yeri hukukuna tabi olmasından kaynaklanmaktadır. Banka kavramından ise, Bankacılık Kanununa tabi müessese anlaşılmalıdır; KÖLE/GÖRGÜLÜ, s. 91.

⁴¹Poliçenin aksine çekte vade değil ibraz süreleri vardır. Çek bir ödeme aracı olup muhatap bankaya ibrazı halinde ödenmektedir. Düzenleme tarihi özellikle ibraz sürelerini belirlemek açısından önem taşımaktadır. Çünkü ibraz süresi düzenleme tarihi itibarıyla işlemeye başlamaktadır; BAHTİYAR, Mehmet: “**Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı**”, Makaleler I, İstanbul 2008, s. 237; AYLI, Ali/YARDIMCIOĞLU, Didem: “**Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, B. 2015, s. 3195-3239.

⁴²TBK uyarınca elektronik imza da elle atılan imza ile aynı sonuçları doğurmaktadır. Ancak TTK’da kambiyo senetlerinde imzanın elle atılan ıslak imza olması koşulu bulunmaktadır. bu nedenle bir kambiyo senedi türü olan çekin elektronik imza ile imzalanması mümkün olmayıp senedin çek vasfını kazanabilmesi için imzanın mutlaka düzenleyen tarafından elle atılan ıslak imza olmalıdır; KENDİGELEN, s. 242.

⁴³Bu iki unsur daha önce çekte bulunması zorunlu unsurlar olmayıp ihtiyari olarak bulunabilecek unsurlar arasında yer almaktaydı. Ancak 6728 Sayılı Kanun ile TTK md. 780’de sayılan unsurlara bu iki yeni unsur eklenmiştir. Buna göre banka tarafından verilen karekod ve seri numarasının çek üzerinde bulunması gerekmektedir. Daha önce çekin ihtiyari unsurları arasında bulunan bu iki unsur zorunlu hale getirilerek piyasada

bağlanmıştır. Bu nedenle çek metninde düzenleme yeri ile ödeme yerinin yazılmamış olması çeki hemen geçersiz kılmayacaktır. Kanunda bunlara alternatif olarak öngörülen koşulun sağlanıp sağlanmadığına bakılacak, eğer alternatif koşul sağlanmıyorsa söz konusu senet çek vasfını kazanamayacaktır. Bu iki unsur aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

II-ÇEKTE DÜZENLEME YERİ ve ÖNEMİ

A.Çekte Düzenleme Yeri

1.Genel Olarak

TTK md. 780/1 hükmü uyarınca, çekte bulunması gereken zorunlu şekil şartlarından biri de düzenleme yeridir. Çekin düzenlendiği yerin senet metninde gösterilmesi zorunludur⁴⁴. Ancak çekte düzenleme yerinin gösterilmemiş olması çeki hemen geçersiz kılmayacaktır. Kanun koyucu düzenleme yerine alternatif de belirleyerek hükme bağlamıştır. Başka bir deyişle senede açıkça yazılmamış olsalar da eksiklikleri başka bir yoldan giderilebilen kayıtlardan biri olan çekte düzenleme yeri alternatif zorunlu kayıtlar içerisinde değerlendirilir.⁴⁵ Düzenleme yerinin, alternatifini olan zorunlu bir unsur olarak düzenlenmiş olması dolayısıyla, düzenleme yeri unsuru açısından katı şekilcilikten vazgeçildiğini

çekte duyulan güvenin artırılması ve karşılıksız çekin engellenmesi amaçlanmıştır; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s.282.

⁴⁴ “Davacı taraf hamili bulunduğu çekleri bankaya ibraz ettiğinde davalı bankaca ödeme yapılmadığını ileri sürerek, her çek yaprağı için bankanın Yasa gereği ödemesi gereken meblağı talep etmiştir. Davalı banka vekili ise dava konusu 4 adet çekte keşide yeri yazılı olmayıp TTK'nın 692. ve 693. maddeleri uyarınca çek vasfı bulunmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir. 3167 sayılı Yasa'nın 5. maddesine göre “Çekin ibrazında karşılığının tamamen ödenmemesi veya çek hamili tarafından kısmi ödemenin kabul edilmemesi halinde, ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir”. Yine aynı Yasa'nın 10. maddesinde “Muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için 410,00 TL ödeme yapmakla yükümlüdür” hükmü düzenlenmiştir. Bankanın ibraz edilen çekin karşılığını -varsa- ödeme yükümlülüğü çekin süresinde ibraz edilmesi, zorunlu unsurlarının bulunması halindedir. Çekin unsurları ve bu unsurların bulunmaması durumunda uygulanacak kurallar TTK'nın 692. ve 693. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre keşide yeri bulunmayan çekin çek vasfı taşımadığı kabul edilir. “Keşide yeri yazılı olmayan çeki banka ödemez ise, bu eylemin sonucu muhatap banka sorumlu olmaz” (Yargıtay 11. HD. 2009/11458 E. 2011/4034 K. 07.04.2011 T./KİB, E.T. 27.07.2022)

⁴⁵KARAAHMETOĞLU, İsmail Özgün: “Bonoda Düzenleme Yeri”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 25, S 2, Y 2021, s. 165-209.

söylemek mümkündür.⁴⁶ Kanun koyucu çekte düzenleme yeri olarak bir yer isminin ayrıca ve açıkça belirtilmemiş olması halinde TTK md. 781/3 hükmü uyarınca düzenleyenin adının yanında yazılı olan yeri düzenleme yeri saymaktadır. Belirtmek gerekir ki, TTK md. 781/3'te “düzenleyenin adı yanında yazılı olan yer” denilmektedir. Ancak TTK md. 780/1-(f)'de sadece “düzenleyenin imzası”ndan söz edildiği için hukukçularca bu hükümdeki “adı” ibaresinin imzayı da kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği belirtilmektedir.⁴⁷ Ayrıca dikkat edilmelidir ki kanun koyucu düzenleyenin adının yanında yazılı yerden söz etmektedir. Dolayısıyla önemli olan düzenleyenin adının ya da imzasının yanında bir yerin bulunmasıdır.⁴⁸ Dolayısıyla muhatabın ticaret unvanında yazılı yer, lehtarın ya da avalistin adının yanında gösterilen yerler⁴⁹, düzenleyenin ticaret unvanında bulunan yerler ile uyumsuzluk halinde yetkili yargı merciine ilişkin yapılan yetki sözleşmelerinde yer alan yerler düzenleme yeri olarak kabul edilmeyecektir.⁵⁰ Yargıtay önüne gelen bir uyumsuzlukta “6102 Sayılı TTK'nın 780. maddesi uyarınca; düzenlenme yeri çekin şekli unsurlarındandır. Yine aynı Kanun'un 781/3. maddesi gereğince; düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır. Belirtilen sebeplerle çekin şekli unsuru olan düzenlenme yerinin, yetki sözleşmesi ile tespit edilen yer olarak kabulü mümkün değildir.”⁵¹ demek suretiyle yetki sözleşmesi ile belirtilen yerin düzenleme yeri olarak kabul edilemeyeceğine vurgu yapmıştır. Başka bir kararda ise “Olayda, 22.12.1980 tarihli takip dayanağı belge metninde TTK. 692/5 maddesinde yazılı "keşide yeri" unsuru yazılmamıştır. TTK. 692 /son fıkrası uyarınca, metinde keşide yeri yok ise, bu çek (keşidecinin ad ve soyadının yazılı olduğu yerde) çekilmiş sayılır. 22.12.1980 tarihli belgede keşidecinin ad ve soyadı yanında böyle bir yer dahi gösterilmemiştir. O halde, bu unsurun noksanlığı nedeniyle bu belgeyi "çek" niteliğinde saymak olanağı kalmamaktadır.

⁴⁶MOROĞLU, Erdoğan: “*Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri*”, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul, 2003, s 87; ÖZTAN, s. 471.

⁴⁷KENDİGELEN, s.116; GÖLE, s. 226; KÖLE/GÖRGÜLÜ, s. 94-95; AYLI/YARDIMCIOĞLU, s. 3204; MOROĞLU, *Düzenleme Yeri*, s. 155.

⁴⁸KENDİGELEN, s.116.

⁴⁹ MOROĞLU, Erdoğan/ KENDİGELEN, Abuzer: *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat*, On İki Levha Yayınları, Güncelleştirilmiş 10. Baskı, İstanbul, 2014, s. 671; KANDEMİR, Zeynep: *Kambiyo Senetlerinde İşlemlerin Ayakta Tutulması İlkesinin Görünüm Biçimleri ve Bu Senetlerde Bulunabilecek Zorunlu ve İhtiyari Unsurlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2011, s. 94.

⁵⁰ KENDİGELEN, s. 116-117.

⁵¹Yargıtay 12. HD, 2015/33937 E. , 2016/13587 K. , 09.05.2016 T. /KİB, E.T. 09.10.2022.

Metindeki "İskenderun" kelimesi muhatap bankanın bulunduğu yerdir; "ödeme yeri" ile "keşide yeri" unsurlarını birbirine karıştırmamak lazımdır.⁵² ifadeleriyle düzenleme yeri ile ödeme yerinin karıştırılmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Somut olayda alternatif olarak düzenleyenin adının yanında bir yer ismi yer almayıp ödeme yeri olarak gösterilen yerin düzenleme yeri olarak kabul edilmeyeceğinden bahisle uyuşmazlığa konu senedin çek vasfına haiz olmadığına karar vermiştir.

Yukarıda, çekte düzenleyenin imzasının bulunmasının zorunlu bir şekil şartı olduğuna ve bu imzanın mutlaka ıslak imza şeklinde olması gerektiğini belirtmiştik. Burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise düzenleme yerinin matbu olarak gösterilen bir yer olup olmayacağıdır. Başka bir deyişle düzenleme yerinin elle yazılmasının zorunlu olup olmadığı hususuna değinmekte fayda vardır. Nitekim bankalar tarafından boş çek yaprakları hazırlanırken genellikle düzenleyenin adının yanında basılı olarak bir düzenleme yeri gösterilmektedir. Çekte yer alan düzenleyenin adının yanındaki matbu adres, basılı olarak gösterilen bu düzenleme yeri şekil şartı olan düzenleme yeri unsuru olarak kabul edilebilir.⁵³ Üstelik düzenleyenin imza atarken kaşe kullanması halinde bu kaşede yer alan yer ismi de düzenleme yeri koşulunu sağlamaktadır. Bu nedenle düzenleme yerinin elle yazılmasının zorunlu olmadığı sonucuna varmak mümkündür. Yargıtay içtihatları da bu yöndedir.

Somut olayda çekte düzenleme yeri yazmamakta ancak matbu olarak düzenleyenin isminin yanında basılı bir yer ismi bulunmaktadır. Bunun üzerine Yargıtay: "...çek üzerinde keşideci tarafından açıkça bir keşide yeri belirlemesi yapılmamış ise, keşidecinin adının yanında yazılı olan yerde keşide edildiğinin kabulü yasal zorunluluktur. Somut olayda; takip konusu çekin sol alt köşesinde keşidecinin aynı zamanda T.C. kimlik numarası da olan vergi kimlik numarasıyla keşidecinin banka Iban numarası yanında "Çarşamba/Samsun" ibaresi yer almaktadır. Bu durumda icra takibine konu çekin keşide yerinin, keşidecinin kimlik bilgileri yanında yazılı bulunan "Çarşamba/Samsun" olduğunun kabulü zorunludur."⁵⁴ şeklinde hüküm kurmak suretiyle matbu olarak bulunan bu yer isminin düzenleme yeri olarak kabulü gerektiğine karar vermiştir.

2.Düzenleme Yerinin İdari Bir Birim Olarak Gösterilmesi Gerekliliği

⁵²YHGK, 1982/12-579 E. , 1984/524 K. , 09.05.1984 T./ KİB, E.T. 09.10.2022.

⁵³KENDİGELEN, s. 118.

⁵⁴YHGK, 2013/12-374 E. , 2013/1584 K. , 15.11.2013 T./ KİB, E.T. 09.10.2022.

Çekte düzenleme yerinin bulunması zorunludur. Kanunda bu koşul açıkça yer almaktadır. Düzenleme yerinin çekin zorunlu şekil şartlarından olması ve eksikliğinin senetin çek vasfını kazanmasına engel olacak olması dolayısıyla tereddütten uzak bir şekilde tespiti önem arz etmektedir. Çekte düzenleme yeri olarak mutlaka bir mülki idari birimin gösterilmesi gerekir.⁵⁵ Aksi takdirde düzenleme yerinin tespiti mümkün olmayacağından senet çek vasfını kazanmayacaktır. Ancak mülki idari birimden ne anlaşılması gerektiği konusunda doktrinde bir görüş birliği mevcut değildir. Başka bir ifadeyle “mülki idari birim” ile kast edilenin sadece il veya ilçeler mi olduğu; yoksa kasaba, köy, belde adları gibi yerleşim birimi adlarının da çekte yazılmasının mümkün olup olmadığı hususunda doktrinde tartışmalar bulunmaktadır. Bazı hukukçular, mutlaka il adının yazılmasının gerekli olmadığı, çekin düzenlendiği ilçe, köy vb. yerlerin isimlerinin düzenleme yeri olarak yazılmasının yeterli olduğunu savunurken⁵⁶ bazı hukukçular ise düzenleme yerinin mutlaka idari birim olarak gösterilmesi gerektiğini bu nedenle de yalnızca il ve ilçe isimlerinin mülki idari biri kavramını karşılayacağı görüşünü⁵⁷ savunmaktadırlar.⁵⁸

Düzenleme yerinin bir mülki birim olarak gösterilmesi gerekir. Bu durum Yargıtay kararlarında da vurgulanmaktadır. Ancak Yargıtay kararlarına bakıldığında Yargıtay’ın mülki idari birim kavramı olarak tüzel kişiliği haiz idari birimleri düzenleme yeri olarak kabul ettiğini görmekteyiz.⁵⁹

“442 Sayılı Köy Kanununun 7. maddesi ve Anayasanın 127. maddesi hükümlerine göre idari birim mahalli idareler ile belediye ve köy kamu tüzel kişisi olarak belirlenmiştir. Somut olayda gözlendiği gibi (Kızılay) semt niteliğinde olup yukarıda açıklanan özellikleri taşımadığından TTK.nun 688/6 maddesinde belirtilen tanzim yeri niteliğinde değildir.”⁶⁰

Yargıtay, yer verdiğimiz kararda da görüldüğü üzere Köy Kanunu ve Anayasa hükümlerine atıf yapmak suretiyle mülki idare birim kavramını belirlemektedir.

⁵⁵KENDİGELEN, s. 118-119; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 278-279.

⁵⁶ KARAHAN, Sami/ ARI, Zekeriyya/ BOZGEYİK, Hayri/ SARAÇ, Tahir/ ÜNAL, Mücahit: **Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, Konya, 2015, s. 347.

⁵⁷ PULAŞLI, s. 258.

⁵⁸ BOZER/GÖLE, s. 26; KENDİGELEN, s. 94; AYLI/YARDIMCIOĞLU, s 3205.

⁵⁹KENDİGELEN, s. 119.

⁶⁰ Yargıtay 12. HD, 2003/16098 E. , 2003/19885 K. , 13.10.2003 T./ KİB, E.T. 09.10.2022.

“...Düzenleme yerinin ise; idari birim (kent, ilçe, bucak, köy gibi) adı olarak gösterilmesi zorunlu bulunmaktadır. ...düzenleme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır. Somut olayda, takibe dayanak çekte düzenleme yerinin “...” olarak belirlendiği, belirlenen keşide yerinin “... ilinde bir cadde” ismi olduğu, buna göre düzenleme yerinin idari birim olarak gösterilmediği, ayrıca çeki düzenleyenin adının yanında da herhangi bir idari birimin yer almadığı dolayısıyla, çekin, kambiyo senedi niteliği bulunmadığı anlaşıldığından bu belge kambiyo takibine konu edilemez...”⁶¹

“Mülki idare sınırlarını gösterir şekilde (köy, ilçe, il) keşide yerinin yazılması halinde çekin resmi belge niteliği taşıyabileceği somut olayda olduğu gibi keşide yeri olarak mahalle-semt isimlerinin yazılması halinde işe "resmi belge" niteliğini kazanmayacağı nazara alınmaksızın; ilçe vasfında olmayan "Kozyatağı" semt isminin keşide yeri olarak yazılması nedeniyle, suça konu çekin "özel belge" kabul edilmesi yerine yazılı şekilde "resmi belgede sahtecilik" suçundan karar verilmesi,”⁶²

“Dosya kapsamına göre; çekte yer alan keşideci imzasına itiraz edilmemiştir ve "K.Paşa" şeklinde yer alan keşide yerinin herhangi bir idari birimi çağrıştırmadığı...”⁶³

Özet olarak yer verdiğimiz kararlarda Yargıtay önüne gelen uyuşmazlıklarda çekte düzenleme yerinin gösterilmesinin ve bu düzenleme yerinin idari birim (kent, ilçe, bucak, köy gibi) adı olarak gösterilmesinin zorunlu olduğuna vurgu yapmıştır. Somut olaylarda senet metninde düzenleme yeri olarak cadde ve semt isimleri gösterilmiş olup cadde bu isimlerin idari birimi ifade etmediğinden bahisle söz konusu senedin çek vasfını taşımadığına karar vermiştir. Benzer yöndeki başka kararlarında Yargıtay “Çemberlitaş”⁶⁴, “Kızılay”⁶⁵, isimlerinin idari birim ifade etmediğini bu nedenle de düzenleme yeri olarak kabul edilemeyeceğine karar vermiştir. Ancak doktrinde Moroğlu, mahalle adlarının coğrafi bir ad ve bir idari birim ifade ettiğini bu nedenle çekte düzenleme yeri olarak mahalle adının yazılabileceğini savunmaktadır.⁶⁶ Bu nedenle Moroğlu, “Ataköy”ü bir idari birim olarak

⁶¹ Yargıtay 12. HD. E. 2016/16912 K. 2017/9208 T. 13.6.2017/ E.T. 27.07.2022.

⁶² Yargıtay 15. CD , 2012/8033 E. , 2014/1593 K. , 30.01.2014 T./ KİB, E.T. 09.10.2022.

⁶³ YHGK, 2008/12-416 E. , 2008/416 K. , 04.06.2008 T./ KİB, E.T. 09.10.2022.

⁶⁴ Yargıtay 6. CD , 1997/4697 E. , 1997/4803 K. , 06.05.1997 T./ KİB, E.T. 09.10.2022.

⁶⁵ Yargıtay 12. HD , 2003/16098 E. , 2003/19885 K. , 13.10.2003 T./ KİB, E.T. 09.10.2022.

⁶⁶ MOROĞLU, *Düzenleme Yeri*, s. 159; Benzer yönde başka bir görüş için bkz. BOZER/GÖLE, s. 273.

kabul etmeyen içtihatı dolayısıyla Yargıtay'ı eleştirmektedir.⁶⁷ Kendigelen ise çeklerde düzenleme yerinin ibraz sürelerine etki etmesi ve aynı isimde birden çok mahalle adının olabileceği, bu nedenle ibraz sürelerinin belirlenmesinde sorun yaşanabileceği gerekçesiyle Moroğlu'nun bu görüşüne çekinceyle yaklaşmaktadır.⁶⁸ Narbay aynı sorunun ilçeler açısından da söz konusu olabileceğini, nitekim aynı ismi taşıyan birden çok ilçe olduğunu, böyle bir durumun ise düzenleme yerinin tespitinde duraksamaya yol açacağını bu nedenle de çeki geçersiz kılacağı görüşünü ileri sürmektedir.⁶⁹ Doktrinde ileri sürülen tüm bu görüşler haklı gerekçelere dayandırılmakla birlikte kambiyö senetlerinin, dolayısıyla çekin sıkı şekil şartlarına tabi olduğu ve bu şekilciliğin, taşıdıkları önemden kaynaklanması karşısında düzenleme yerinin her türlü tereddütten uzak olacak şekilde il olarak gösterilmesi daha yararlı olacaktır. Çünkü çekte düzenleme yeri senedin çek vasfını kazanabilmesine etki edebilecek önemdedir. Yalnızca ilçe ismine yer verilmesi riskli olup çekin geçersizliğiyle sonuçlanabilmektedir.

Çekte düzenleme yerinin bulunması zorunlu olup düzenleme yerinin duraksamaya yer vermeyecek şekilde belirlenebiliyor olması gerekmektedir. Düzenleme yeri gerek çeke uygulanacak hukukun belirlenmesi gerekse ibraz sürelerinin tespiti gibi birçok konunun tespiti açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle düzenleme yerinin doğru tespiti çok önemlidir. Çekte gösterilen düzenleme yerinin gerçekten mevcut bulunan bir yer olması gerekmekte, ancak bu yerin çekin gerçekten fiilen düzenlendiği yer olma zorunluluğu bulunmamaktadır.⁷⁰

Çek üzerinde düzenleme yeri olarak birden fazla yer gösterilmesi halinde düzenleme yerinin tespiti mümkün olmayacağından bu durum çeki geçersiz kılacaktır.⁷¹ Ayrıca çek üzerinde bir düzenleme yerinin yazılı bulunması zorunlu olmakla birlikte bu yerin çekin gerçekte düzenlendiği yer olması zorunluluğu bulunmamaktadır.⁷² Önemli olan gerçek bir yer

⁶⁷Yargıtay 12. HD.'nin 06.02.1997 tarih ve 688/1273 sayılı kararı (Moroğlu, **Düzenleme Yeri**, s. 93); MOROĞLU, **Düzenleme Yeri**, s. 93-94; Moroğlu'nun Yargıtay'ı eleştirdiği karar için bkz: Yargıtay 12. HD.'nin 21.05.2001 tarih ve 8025/8935 sayılı kararı.

⁶⁸KENDİGELEN, s. 120.

⁶⁹NARBAY, s. 39(KENDİGELEN, **Çek Hukuku**, s. 120, dn. 255'ten naklen).

⁷⁰ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s.279; AYLİ/YARDIMCIOĞLU, s 3207.

⁷¹ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 278; KENDİGELEN, s. 121.

⁷²MOROĞLU, **Düzenleme Yeri**, s. 157; KENDİGELEN, s. 121; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 279; KÖLE/GÖRGÜLÜ, s. ..

adının yazılı bulunmasıdır. Bu nedenle gerçekte var olmayan bir yer isminin yazılı olması halinde bu yer düzenleme yeri olarak kabul edilmeyecek ve çek geçersiz olacaktır.

3.Düzenleme Yerinin Kısaltılarak Yazılması

Çekteki diğer tüm unsurlar gibi düzenleme yerinin de açık ve anlaşılır olması gerekmektedir. Bu kapsamda idari bir birim olarak gösterilmesi gereken düzenleme yerini kısaltılmak suretiyle yazılıp yazılamayacağını ele almakta fayda vardır.

Mülki idare birimleri düzenleme yeri olarak yazılırken açıkça anlaşılır olmak koşuluyla kısaltılabilir. Yargıtay, 14.12.1992 gün ve 1991/1-1992/5 Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında “*Sıkı şekilcilik kanununun aradığı zorunlu unsurları çek yaprağı üzerine yazmayı gerektirir. Zira çek, keşideci ile lehtar arasında havale ilişkisi doğuran bir akittir. Keşideci çeki düzenlemekle o konudaki iradesini beyan etmiş olmaktadır. İrade beyanı olmadan çekin vücut bulması mümkün değildir. Bu irade beyanının anlaşılabilir olması en önemli özelliğidir. Kanun beyan için yazılı olması dışında başkaca bir şekil şartı koymamıştır. Çekin bu niteliği dikkate alındığında, keşidecinin çekte kısaltma kullanmasını engelleyen bir düzenleme olmadığı söylenebilir. Bunun gibi keşide yerinin yazılması da bir irade beyanı olduğundan anlaşılabilir olması koşulu ile bu irade beyanının kısaltılarak yazılması da mümkündür. Okunduğunda hiçbir duraksama söz konusu olmaksızın anlamları belirlenebilen kısaltmaların keşide yeri olarak yazılması çeki sadece bu kısaltma sebebiyle geçersiz hale getirmez. G.anteç, Ş.urfa, K.maraş, G.hacıköy, Ş.koçhisar ve Ş.karahisar gibi kısaltmaların neyi ifade ettikleri kolaylıkla ve hiçbir tartışmaya yol açılmaksızın belirlenebilecek niteliktedirler. O halde anlamlarında hiçbir duraksama olmayan kısaltmaların keşide yeri olarak yazılması halinde çek bu niteliğini korumalı, buna karşın ne anlama geldiği bilinmeyen kısaltmaların yazılması halinde keşide yeri gösterilmemiş sayılmalıdır. Bu konudaki ölçü keşidecinin irade beyanının hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olup olmamasıdır... Bu itibarla çeklerde keşide yerinin hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde sadece bu nedenle çekin geçersiz sayılamayacağı doğrultusunda içtihatların birleştirilmesine karar verilmelidir.” yönündeki kararıyla düzenleme yerinin kısaltılarak yazılmış olmasının çeki tek başına geçersiz kılmayacağını, belirgin ve duraksamaya yer vermeyecek şekilde düzenleme yerinin tespit edilebildiği hallerde kısaltma yapılabileceğini belirterek bu yöndeki içtihatların*

birleştirilmesine karar vermiştir.⁷³ Dolayısıyla önemli olan çekin düzenleme yerinin kuşkuyla yer vermeyecek şekilde anlaşılabilmesidir.⁷⁴

“Somut olayda, takip dayanağı çekte keşide yerinin “T.Reis” şeklinde yazıldığı, bu durumda, yukarıda açıklandığı üzere keşide yerinin hiçbir kuşku ve duraksamaya yer vermeyecek açıklıkta yer almadığı görülmektedir. Sözü edilen kısaltma, herhangi bir tereddüde meydan vermeyecek şekilde bir idari birimi göstermediğinden keşide yeri olarak kabulü mümkün değildir. Bu durumda, takip dayanağı çekte keşide yeri unsuru bulunmadığından anılan belge kambiyo senedi vasfı taşımamaktadır.”⁷⁵

“Diyarbakır ilinin “D.BAKIR” şeklinde kısaltılmasının herkes tarafından yaygın hâlde kullanıldığı; noterliklerce, icra müdürlüklerinde, mahkemelerde, avukatlarca ve Devletin tüm resmî birimlerinde bile bu kısaltmanın kullanımının olağan hâle geldiği, “D.BAKIR” şeklindeki kısaltmanın 14.12.1992 gün ve 1991/1-1992/5 Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında açıklanan ilkelere göre belirgin ve duraksamaya yer vermeyecek “Diyarbakır” ilinin anlaşıldığı, aksinin kabulü hâlinde bu hususun kötü niyetli kişilerin suistimaline açık olduğu”⁷⁶

“Bu ilkeler ışığında somut olaya bakıldığında; çekin ön yüzünde keşide tarihi yanında keşide yeri “K.Paşa” olarak gösterilmiş; keşidecinin çekin alt sol köşesinde bulunan kaşesinde ise açıkça “Kemalpaşa-İZMİR” yazılmıştır. Şu durumda keşide yerinin çek kapsamından hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşıldığında kuşku bulunmamaktadır.”⁷⁷

Yukarıda yer verilen kararlar da dikkate alındığında Yargıtay, G.antepe, Ş.urfa, K.maraş, G.hacıköy, Ş.koçhisar ve Ş.karahisar,⁷⁸ D.Bakır⁷⁹, İst.⁸⁰, K.kale⁸¹ gibi kısaltmaları herhangi

⁷³14.12.1992 gün ve 1991/1-1992/5 Sayılı YİBK(KİB, E.T. 27.07.2022).

⁷⁴ÇELİK ÖZTÜRK, s.41.

⁷⁵Yargıtay 12. HD. , 2016/7826 E. , 2016/25961 K. , 22.12.2016 T./KİB, E.T. 10.10.2022.

⁷⁶YHGK, 2017/12-1153 E. , 2018/1192 K. , 13.06.2018 T./KİB, E.T. 10.10.2022.

⁷⁷YHGK, 2016/12-416 E. , 2008/416 K. , 04.06.2008 T./KİB, E.T. 10.10.2022.

⁷⁸Buraya kadar saydığımız kısaltmalar söz konusu YİBK’nda doğrudan zikredilen kısaltmalardır.

⁷⁹Aynı kısaltmaya ilişkin yakın tarihli Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 12. HD. , 2019/6460 E. , 2019/11296 K. , 27.06.2019 T. ; Yargıtay 19. HD. , 2016/15495 E. , 2018/482 K. , 08.02.2018 T.

⁸⁰Yargıtay 12. HD. , 2002/7519 E. , 2002/8727 K. , 26.04.2002 T. ; Yargıtay 12. HD. , 2001/21842 E. , 2002/381 K. , 17.01.2002 T.

bir duraksamaya yer vermeksizin anlaşılır olduğundan bahisle geçerli saymışken “ada”⁸², “Adap”⁸³, “Adp”⁸⁴, “Alş”⁸⁵, “Ant”⁸⁶, “Ard”⁸⁷, “Band”⁸⁸, “BIK”⁸⁹, “Erz”⁹⁰, “Esk”⁹¹, “İsk”⁹², “İstan”⁹³, “K.eli”⁹⁴, “K.sel”⁹⁵, “TRB”⁹⁶, “Zong”⁹⁷, “o.s.m.”⁹⁸ kısaltmalarını ise düzenleme yerini belirlerken duraksamaya ve karışıklığa yol açacağını belirterek kabul etmemiştir.

Çekte düzenleme yeri çekin zorunlu bir unsuru olup bu unsurun eksikliği senedin çek vasfını etkilemektedir. Uygulamada özellikle çekin düzenlendiği yerin mülki idari birim olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışması olmakta ve düzenleme yerinin kısaltılarak yazılması halinde birçok sorun yaşanmaktadır. Ayrıca düzenleme yeri olarak gösterilen isimde birden fazla yer bulunması durumu da bir başka sorun teşkil etmektedir. Tüm bu durumlar birlikte değerlendirildiğinde çekteki düzenleme yerinin önemi dolayısıyla, düzenleme yeri olarak belirtilen yerin kısaltılmadan yazılması ve il dışında bir idari birimin düzenleme yeri olarak belirtilmesi halinde bu birimin bağlı bulunduğu il ve ilçenin de belirtilmesi faydalı olacak ve kişilerin hak kaybına uğramasına engel olacaktır.

⁸¹ Yargıtay 10. CD. , 2002/957 E. , 2002/13866 K. , 26.03.2002 T. ; YCGK , 2003/10-197 E. , 2003/204 K. , 08.07.2003 T.

⁸²Yargıtay 10. CD. , 2004/10554 E. , 2004/11932 K. , 29.11.2004 T.

⁸³ Yargıtay 10. CD. , 2002/26358 E. , 2003/18201 K. , 30.06.2003 T.

⁸⁴ Yargıtay 10. CD. , 2004/1493 E. , 2004/7980 K. , 05.07.2004 T.

⁸⁵ Yargıtay 10. CD. , 2004/6790 E. , 2004/9086 K. , 27.09.2004 T.

⁸⁶ Yargıtay 10. CD. , 2005/17243 E. , 2007/8253 K. , 03.07.2007 T.

⁸⁷Yargıtay 12. HD. , 2010/4259 E. , 2010/16408 K. , 24.06.2010 T.

⁸⁸ Yargıtay 12. HD. , 1992/2071 E. , 1992/8825 K. , 26.06.1992 T.

⁸⁹ Yargıtay 10. CD. , 1997/1956 E. , 1997/1879 K. , 18.02.1997 T.

⁹⁰ Yargıtay 10. CD. , 2004/6263 E. , 2004/07326 K. , 21.06.2004 T.

⁹¹ Yargıtay 10. CD. , 2007/23161 E. , 2010/1301 K. , 26.01.2010 T. ; Yargıtay 10. CD. , 2004/20037 E. , 2005/5141 K. , 30.05.2005 T.

⁹² Yargıtay 10. CD. , 1998/7770 E. , 1998/8641 K. , 28.09.1998 T.

⁹³ Yargıtay 12. HD. , 2003/3726 E. , 2003/6657 K. , 28.03.2003 T.

⁹⁴Yargıtay 10. CD. , 1996/1847 E. , 1996/2353 K. , 12.03.1996 T.

⁹⁵ Yargıtay 10. CD. , 2006/12754 E. , 2007/14239 K. , 04.12.2007 T.

⁹⁶ Yargıtay 19. HD. , 2002/6679 E. , 2003/9693 K. , 13.10.2003 T.

⁹⁷Yargıtay 10. CD. , 2001/12946 E. , 2001/ 21775K. , 02.10.2001 T.

⁹⁸ Yargıtay 10. CD. , 2004/13446 E. , 2005/2013 K. , 28.02.2005 T.

1. B.DÜZENLEME YERİNİN ÇEK HUKUKUNDAKİ İŞLEVİ

2. 1.ÇEKTE DÜZENLEME YERİNİN İBRAZ SÜRELERİNE ETKİSİ

1.1.Genel Olarak

Kambiyo senetlerinden poliçe ve bono ekonomik işlevi yönünden kredi aracı iken çek bir ödeme aracı olarak düzenlenmiştir.⁹⁹ Diğer kambiyo senetlerinin aksine çek kredi aracı olarak değil ödeme aracı olarak düşünüldüğü için çekte vade bulunmaz.¹⁰⁰ Çekler için TTK md. 796'da kısa ibraz süreleri belirlenmiştir. Çekin, ödenmek üzere TTK md. 796'da düzenlenen bu ibraz süreleri içinde muhatap bankaya veya takas odasına ibraz edilmesi gerekmektedir.¹⁰¹ Kanundaki ibraz süreleri ödeme yeri ile düzenleme yerinin farklı olması ihtimallerine göre düzenlenmiştir. Kanunda üç farklı ibraz süresi hükme bağlanmış olup bu sürelerin belirlenmesinde çekteki düzenleme ve ödeme yerleri esas alınmıştır.¹⁰² Başka bir deyişle, kanundaki ibraz süreleri, çekteki düzenleme yeri ile ödeme yerlerinin farklı yerler olup olmaması seçenekleri baz alınarak belirlenmiştir. Bu nedenle düzenleme yerinin ibraz sürelerine etkisini açıklayabilmek için öncelikle ödeme yerinin ele alınması gerekmektedir.

1.2.Ödeme Yeri

Ödeme yeri de düzenleme yeri gibi çekte yer alması gereken ancak alternatifini bulunabilen bir unsurdur. Ödeme yerinin belirlenmesi özellikle ibraz süresinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

TTK 780/1-(d)' de çekin ödeme yerinin gösterilmesi gerektiğine işaret edilmekle birlikte, çek metninde ödeme yerinin açıkça yazılmamış olması, çekin geçerliliğini doğrudan etkileyen hususlardan değildir.¹⁰³ Çekte ödeme yerine ilişkin açıklık bulunmaması halinde ne olacağına dair düzenleme TTK md. 781/2'de yer almaktadır. TTK'ya göre: "*Çekte açıklık yoksa, muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret*

⁹⁹ KENDİGELEN, s. 260.

¹⁰⁰ NARBAY, Şafak: "3167 Sayılı Çeklerle İlgili Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun "Çekte Şekil Şartları" ve "Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü" Konuları Açısından İncelenmesi", AÜEHFD, C 7, S 1-2, Y 2003, s. 467-496; YIKAR, Mehmet Emin: "Çekten Doğan Borcun Götürülecek Borçtan Aranılacak Borca Dönüşmesi Sorunu", YÜHFD, C 18, S 2, Y 2021, s. 1247-1263.

¹⁰¹ DOMANIÇ, s. 440; KENDİGELEN, s. 270-271; GENÇTÜRK, s. 126; BOZER/GÖLE, s. 368.

¹⁰² KENDİGELEN, s. 279.

¹⁰³ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 275.

unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir.”

İlgili hükümden anlaşılacağı üzere kanunda ödeme yeri bakımından alternatifli bir sistem kabul edilmiştir. Uygulamada kullanılan çeklere bakıldığında ayrıca bir ödeme yerinin belirtilmediği görülmektedir. Çek Kanunu 2/5 hükmü uyarınca çek defterlerini basma yetkisi bankalardadır.¹⁰⁴ Hukukumuzda bankalar ancak anonim şirket şeklinde kurulmak suretiyle faaliyette bulunabilir.¹⁰⁵ Anonim şirketlerin ise TTK gereği ticaret siciline tescil ve ilan edilmiş bir merkezlerinin bulunması zorunludur(TTK md. 339/2-a, 354/1-b). Kanun gereği çeklerde muhatap ancak bir banka olacağından ve çek defterini basma yetkisi de bankalarda olduğundan her halükarda çek yaprağı üzerinde muhatabın adının yanında bir yer ismi yazacaktır. 26.02.2003 tarihli değişiklikle Çek Kanunu'na eklenen hükmün ardından çek hesabının bulunduğu şubenin adının çek defterinin her bir yaprağında yer alması kanuni bir zorunluluk haline gelmiştir. Bankalarca basılan bu çek defterlerinin her bir yaprağına çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adının yazılması eklenen bu hüküm uyarınca zorunludur(Çek Kanunu md. 2/7).¹⁰⁶ Böylelikle çek yaprağında çekin basıldığı şubenin adının yer alması ve TTK'nın ilgili hükmü bir arada değerlendirildiğinde bu şube adı ödeme yeri olarak nitelendirilebilmektedir. Bu durum da düzenleyeni çek yaprağına ayrıca ödeme yeri yazma zorunluluğundan kurtarmaktadır. ¹⁰⁷ Dolayısıyla çeklerde ödeme yerinin tespiti her zaman için mümkün olacaktır.¹⁰⁸ Ödeme yerinin alternatifli bir unsur olması ve kanuni düzenlemeler neticesinde bu sonuca varılabilmektedir.

Çekte ödeme yerinin de düzenleme yerinde olduğu gibi bir mülki idari birim olarak gösterilmesi gerekir.¹⁰⁹ Ayrıca açık bir adres yazılması, açık bir adres gösterilmesi gerekli

¹⁰⁴HELVACI/AKSU, s. 225 vd. ; ÇATIKKAŞ, Özgür/ DURAN, Hüsamettin: “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Bankaların Yükümlülükleri”, Maliye Finansal Yazıları, S 95, Y 2012, s. 23-58.

¹⁰⁵ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu md. 7/1-a hükmü.

¹⁰⁶NARBAY, s. 472; ÜNKAYA, Gülümser: “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması” Hakkındaki Yasaya Göre Çekle İlgili İşlemler”, Öneri Dergisi, C 2, S 9, Y 1998, s. 57-59.

¹⁰⁷KENDİGELEN, s. 84; AYLİ/YARDIMCIOĞLU, s 3203.

¹⁰⁸ KENDİGELEN, s. 104.

¹⁰⁹Mülki idari birimden ne anlaşılması gerektiği konusunda bir görüş birliği mevcut değildir. Ancak Yargıtay içtihatlarına bakıldığında Yargıtay mülki idari birim olarak tüzel kişiliği haiz bulunan idari birimleri mülki idari birim olarak kabul etmekte ve bu içtihatlarına dayanak olarak da Anayasa ve Köy Kanunu'nun ilgili hükümlerini dayanak göstermektedir. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. “Çekte Düzenleme Yeri” alt başlığı.

değildir.¹¹⁰ Çekte bir ödeme yerinin gösterilmesi, çekin mutlaka gösterilen bu yerde ibraz edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Çek Kanunu md. 3/1'e göre: “*Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir.*” Dolayısıyla çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilebilir.¹¹¹ Bu sebeple çekin üzerinde ödeme yerinin gösterilmiş olması, çekin nerede ibraz edileceğinin değil, TTK md. 796'da öngörülen ibraz sürelerinden hangisinin uygulanacağını tespiti bakımından önem arz eder.¹¹² Ayrıca çekin fiziki olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi TTK 798'e göre takas odasına ibraz hükmündedir.¹¹³

1.3.İbraz Süreleri

İbraz, muhatapın çeki görmesine, geçerlilik unsurlarını incelemesine, ibraz edenin hak sahibi olup olmadığının belirlenmesine ve sonunda da ona ödeme yapılmasına olanak sağlar.¹¹⁴ Çek bir ibraz senedir ve muhatap bankadan çek karşılığının ödenmesinin talep edilebilmesi için çekin, kanunda belirlenmiş olan süreler içerisinde ibraz edilmesi gerekir.¹¹⁵

Police ve bononun aksine çekte kabul yoktur.¹¹⁶ Bu husus ise kanun koyucunun diğer kambiyo senetlerinin aksine çekin kredi aracı değil bir ödeme aracı olmasını öngörmesinden ileri gelmektedir.¹¹⁷ TTK gereği çeke konulan vade kaydı veya vadeye işaret eden sair kayıtlar geçersizdir.¹¹⁸ Kanun koyucunun bu iradesi TTK md. 795'te “*çek görüldüğünde ödenir*” hükmünden de çıkarılabilmektedir. Bu nedenlerle çekte vade olamayacağı için kabul de söz

¹¹⁰ KENDİGELEN, s. 104.

¹¹¹ AYDIN, Hanife/ BADAĞ, Zehra: “*Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri*”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 20, S 41, Y 2021, s. 898-923.

¹¹² ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 276.

¹¹³ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 275.

¹¹⁴ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s.322.

¹¹⁵ SARIKAYA, Sinan/ SARIKAYA, Merve: “*7226 Sayılı Kanun Geçici Madde 1'in Çek İbraz Sürelerine Etkisi*”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C 25, S 1, Y 2021, s. 243-266; KENDİGELEN, s. 270; ÖZTAN, s. 1152 vd.

¹¹⁶ TTK md. 784: “*Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır.*” (mevzuat.gov.tr/erişim tarihi:02.05.2021)

¹¹⁷ KENDİGELEN, s. 47; POROY/TEKİNALP, s. 311-312; PULAŞLI, s. 282; AYDIN/BADAĞ, s. 903.

¹¹⁸ TTK md. 786: “*Çekte öngörülen herhangi bir faiz şartı yazılmamış sayılır.*” Hükmü ile çekte kabulü yasaklayan TTK md. 784 hükmü çekte vadenin kabul edilmediğini ortaya koymaktadır.

konusu olmayacaktır.¹¹⁹ Kabul yerine çekte ibraz söz konusudur. Poliçe ve bonodaki kabul süreleri ibraz sürelerine göre daha uzundur.¹²⁰ Çekte ibraz süreleri(10 gün, 1 ay, 3 ay) ise daha kısadır. Ödeme aracı niteliği sebebiyle kanun koyucu çekte kısa ibraz süreleri belirlemeyi tercih etmiştir.

TTK uyarınca hamil, çeki belirli süreler içinde(ibraz süreleri) muhatap bankaya ibraz etmelidir.¹²¹ Çekin muhatabı esasen banka tüzel kişiliği olduğu için, ibraz, çek hesabının bulunduğu banka şubesine yapılabileceği gibi bu bankanın başka bir şubesine de yapılabilir.¹²²

TTK md. 796'da çek için üç tür ibraz süresi düzenlenmektedir. Bu ibraz süreleri çekteki düzenleme yeri ile ödeme yeri esas alınarak belirlenir. Buna göre çekin düzenlendiği yer ile ödeme yerinin aynı olması halinde, başka bir deyişle çek düzenlendiği yerde ödenecekse ibraz süresi on gün, düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir.¹²³ “Aynı yer” kavramından ne anlaşılması gerektiğine ilişkin doktrinde ve uygulamada görüş birliği yoktur.¹²⁴ Aynı yer veya farklı yer belirlenirken doktrinde ve uygulamada bazen il sınırı bazen de büyükşehir belediye sınırı esas alınmaktadır.¹²⁵ Ancak görülebildiği kadarıyla bugün için hem öğretilerde hem de uygulamada hakim olan görüş, anılan 10 günlük sürenin il veya ilçe sınırlarına bakılmaksızın tayin olunması yönündedir.¹²⁶ Örneğin Kendigelen il sınırlarının dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir.¹²⁷ Bahtiyar da karışıklıkların önlenmesi için aynı yer kavramından il sınırlarının anlaşılması gerektiğini belirterek¹²⁸ Kendigelen/Ülgen/Helvaci/Kaya ile aynı

¹¹⁹ AYDIN/BADAK, s. 903.

¹²⁰ SARIKAYA, s. 247.

¹²¹ TOPALOĞLU, Mustafa. “Çek Hukukunda Süreler ve Bu Sürelerin Aşılmasının Sonuçları”, Adana Barosu 05-09 Nisan 2005 Avukatlar Haftası Etkinlikleri'nde sunulan tebliğ metni s.1(mtopaloğlu.av.tr adresinden 03.05.2021 tarihinde alınmıştır.); AYDIN/BADAK, s. 906.

¹²² ÇekK md. 3/1: “Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir.”

¹²³ SARIKAYA, s. 247-248.

¹²⁴ Konuya dair tartışmaların ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz. Narbay s. 35 vd.(KENDİGELEN, Çek Hukuku, s. 280 dn. 90'dan naklen).

¹²⁵ TOPALOĞLU, Mustafa. “Çek Hukukunda Süreler ve Bu Sürelerin Aşılmasının Sonuçları” Tebliği.

¹²⁶ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s.324.

¹²⁷ KENDİGELEN, s. 284.

¹²⁸ BAHTİYAR, s. 146.

görüşü benimsemektedir. 6360 sayılı kanun çerçevesinde büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırları olarak belirlendiği için büyükşehir belediye sınırları içerisinde yer alan ilçelerin tamamının aynı yer olarak nitelendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.¹²⁹ Bu kanun değişikliğinden sonra Büyükşehir Belediyesinin sınırları il sınırları olarak belirlendiği için ildeki bütün ilçeler aynı yer kavramına dahil olarak kabul edilmelidir. Ancak her il Büyükşehir olmadığı için bu iller bakımından nasıl bir uygulama olması gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda ÖZTAN, ilçe sınırlarının esas alınmasını, büyükşehir belediyesi bulunan yerlerde ise anılan belediyenin sınırları içindeki ilçelerin aynı yer olduklarının kabul edilmesini önermektedir.¹³⁰ Genel itibariyle hukukumuzda “aynı yer” kavramı il sınırı olarak kabul edilmiştir.¹³¹

Düzenleme yeri ile ödeme yerinin farklı olması halinde iki tür ibraz süresi söz konusu olmaktadır. Çekin ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenmiş olması halinde, düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay, ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhatap bankaya ibrazı gerekmektedir. TTK 796/2 hükmü ile bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdeniz’e sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdeniz’e sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödemesi gereken çeklerin aynı kıtada düzenlenmiş sayılacağı hükme bağlanmaktadır.¹³² Başka bir deyişle Çek hukuku uygulamasında Akdeniz’e sahili olan tüm ülkeler Avrupa kıtasında sayılır.¹³³ Görüldüğü üzere ibraz sürelerinin tespiti, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme ve ödeme yerlerine bakılarak yapılmaktadır.¹³⁴

¹²⁹ ÇELİK ÖZTÜRK, s. 79.

¹³⁰ ÖZTAN, s. 273.

¹³¹ AYDIN/BADAK, s. 907.

¹³² SARIKAYA, s. 247; KENDİGELEN, s. 270 vd. ; ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s.324-325.

¹³³ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s.325.

¹³⁴ Bu ihtimalleri bir örnekle somutlaştıracak olursak;

Birinci ihtimal: Diyarbakır ili Sur ilçesinde düzenlenen bir çek, ödeme yerinin Lice ilçesi olması halinde ibraz süresi 10 gündür. Çünkü Diyarbakır ili büyükşehir olup hem Sur ilçesi hem de Lice ilçesi Diyarbakır ilinin ilçeleri olup büyükşehir belediyesinin sınırları içerisindedir. Şuan ki uygulamadan dolayı da düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı olarak kabul edildiğinden ibraz süresi 10 gün olur.

İkinci ihtimal: Diyarbakır ilinde düzenlenen bir çekin ödeme yerinin Mardin olması halinde ise ibraz süresi 1 ay olur. Çünkü düzenleme yeri ile ödeme yeri farklı illerdir.

Üçüncü ihtimal: Düzenleme yeri Diyarbakır olan bir çekin ödeme yerinin İtalya olması halinde ibraz süresi 1 ay olur. Çünkü düzenleme yeri Türkiye(Diyarbakır ili)’dir ve Türkiye, Akdeniz’e sahili olan bir ülkedir. İtalya ise Avrupa kıtasında yer alan bir ülkedir. Kanunun açık hükmü gereği Akdeniz’e sahili olan ülkeler ile Avrupa

Çekin muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilebilmesi imkânı olduğundan ibraz, üzerine çek çekilen bankanın başka bir şubesine yapılabilirse de fiilen bu ibrazın nerede yapıldığı ibraz sürelerinin tespiti bakımından önem arz etmeyecek, çekin üzerinde yazılı olan düzenleme ve ödeme yerleri esas alınacaktır.¹³⁵

Kişinin başvuru haklarını kullanabilmesi için çekin süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekir. Çekteki ibraz süreleri ise, poliçe ve bonodaki kabul sürelerine göre daha kısadır. Bu sebeple kişilerin hak kaybına uğramamaları için ibraz süresinin doğru tespit edilmesi çok önemlidir. Söz konusu ibraz süreleri ise çek metninde yer alan düzenleme ve ödeme yerlerine göre tespit edilmektedir.

3. C.ÇEKTE DÜZENLEME YERİ İLE İCRA-İFLAS HUKUKU İLİŞKİSİ

1.Genel Olarak

Kambiyo senetleri, taşıdıkları önem dolayısıyla Türk hukukunda birçok bakımdan özel hükümlere bağlanmıştır. Kambiyo senetlerine ilişkin bu özel hükümlerden bir kısmı 2004 Sayılı İcra İflas Kanunu'nda yer almaktadır. İİK'da kambiyo senetlerinden doğan alacağın cebri icra yolu ile takibine ilişkin özel düzenlemeler yer almaktadır. Kambiyo senetlerinin içerdikleri alacak hakkının devredilebilirliği, soyutluk ilkesinden kaynaklı olarak alacağın varlığının ispatının gerekmemesi, yaygın bir kullanım alanına sahip olmaları, kambiyo senetlerinden çekin bir ödeme aracı olması yönüyle özellikle ticari ilişkilerde para yerine kullanılması, kullanıcıyı birçok riske karşı koruyarak ona birçok açıdan kolaylık sağlaması gibi nedenlerden dolayı bu senetlerin içerdikleri hakkın takibi noktasında senet alacaklısı lehine kolaylaştırılmış bir takip usulünün kabulünü gerektirmiştir.¹³⁶

İİK'da kambiyo senetlerine özgü olmak üzere ayrı takip yolları hükme bağlanmıştır. İcra ve İflas hukukumuzda kambiyo senetlerine özgü takip yolları, haciz yolu (İİK 168-170b)

kıtasında yer alan ülkeler çek hukuku uygulamasında aynı kıta olarak değerlendirilir. Ödeme yerinin Brezilya olması ihtimalinde ise Türkiye ile Brezilya'nın farklı kıtalarda olması sebebiyle ibraz süresi 3 ay olacaktır.

¹³⁵ BOZER/GÖLE, s. 371; SARIKAYA, s. 247.

¹³⁶ HELVACI, s. 165.

ve iflas yolu (İİK 171 vd.) ile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹³⁷ Hem haciz yolu hem de iflas yolu İİK'nın “İflas yolu ile takip” başlığı altında düzenlenmiştir.¹³⁸

Kambiyo senetlerine ilişkin düzenlenen takip yolu özel bir takip yolu olup bu yolla takip yapabilmek için takibe konu alacağın dayandığı belgenin TTK anlamında kambiyo senedi vasfını taşıması gerekmektedir(İİK md. 167/1).¹³⁹ Takip konusu alacağın dayandığı belge, kambiyo senedi değil ise, o alacak için kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla takibe girilemez.¹⁴⁰ Ancak senet kambiyo senedi vasfını taşıması halinde alacaklının bu yolla takip yapması zorunluluğu bulunmamaktadır.¹⁴¹ Elindeki senede dayanarak genel haciz yoluyla takip de yapılabilir.¹⁴²

1.1.Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yollarında İcra Dairesinin Yetkisi

¹³⁷ HELVACI, s. 165.

¹³⁸ PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES: **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, On İki Levha Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2019, s. 255; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI: **İcra ve İflas Hukuku**, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2020, s. 365.

¹³⁹UYAR, Talih: **“Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu Takipte Ödeme Emrinin İçeriği(İİK. 168)”**, TBB Dergisi, 2013(108), s. 363-376; KÖLE/GÖRGÜLÜ, s. 112; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 365; Konuya İlişkin Örnek Yargıtay Kararları İçin Bkz. **“İcra ve İflas Kanunu'nun (İİK) 167. maddesinin 1. fıkrasına göre alacaklının kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip yapabilmesi için alacağının mutlaka bir kambiyo senedine bağlı olması gerekir. İİK'nın 168. maddesinin 3 ve 170/a maddesinin 1. fıkrasına göre kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte borçlu ödeme emrinin tebliğinden itibaren beş gün içinde icra mahkemesine başvurarak, takibe dayanak senedin kambiyo senedi niteliğinde olmadığını veya alacaklının kambiyo hukuku mucibince takip hakkına sahip bulunmadığını ileri sürerek takibin iptalini talep edebilir.”(YHGK, 2018/12-410 E. , 2022/736 K. , 26.05.2022 T./ KİB, E.T. 15.10.2022)**; **“Somut olayda, takibe dayanak yapılan senette “iş bu senedim mukabilinde” ibaresi mevcut olup, “bono” veya “emre yazılı senet” kelimesini içermemektedir. Bu durumda, takibe konu belgenin kambiyo senedi niteliğinde olmadığı anlaşılmaktadır.” (Yargıtay 12 HD , 2021/10487 E. , 2022/4250 K. , 31.03.2022 T./ KİB, E.T. 15.10.2022)**; **“Takibe konu belgede ödeme yeri ve keşide yeri yazılmamıştır. Ödeyecek olarak gösterilen kimsenin adı soyadı yanında adres veya yer bilgisi de olmadığından buna bağlı olarak da ödeme yeri ve tanzim yeri eksikliği giderilememektedir. Bu hâliyle takibe konu belge bono unsurlarını tam olarak içermediğinden bonoya dayalı bir alacağın varlığından söz edilemez.” .”(YHGK'nun, 2019/19-122 E. , 2022/400 K. , 29.03.2022 T. Kararının karşı oy yazısı/ KİB, E.T. 15.10.2022)**

¹⁴⁰ HELVACI, s. 166; BÖRÜ, Levent: **“Bonoya Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu İle Takipte Yetki”**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(1) 2016, s. 137-182.

¹⁴¹ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 365; BÖRÜ, s. 139.

¹⁴² HELVACI, s. 165; ÇİÇEKLİ, Ali Fuat: **“Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takipte Menfî Tespit Davasının Nitelikleri”**, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 11, S 2, Y 2021, s. 893-901.

Kambiyo senetlerine özgü takip yollarına başvurabilmek için öncelikle alacağın dayanağı olan senedin TTK uyarınca kambiyo vasfını taşıması ve bu vasfını kaybetmemiş olması gerekir.¹⁴³ Kambiyo vasfına haiz bir senedi elinde bulunduran kişi, alacağını bu takip yoluyla icra takibine konu etmek istediği takdirde yetkili icra dairesinin hangi yerdeki icra dairesi olduğu ve kambiyo senetlerine özgü özel bir takip yolu düzenlemiş olan kanun koyucunun yetki hususunda özel bir hüküm öngörmüş olup olmadığı düşünülmektedir.

Görev, bir davaya konu itibariyle hangi mahkemenin bakacağıyla, yetki ise bir davaya yer itibariyle neredeki mahkemenin bakacağıyla ilgilidir.¹⁴⁴ Medeni usul hukukunda görev kamu düzeninden olup(HMK md. 1) öneminden dolayı kanunda bir dava şartı olarak düzenlenmişken yetki, kesin yetki halleri haricinde, kamu düzeninden olmayıp dava şartı niteliğinde değildir.¹⁴⁵ Başka bir deyişle kural olarak yetki kuralları kamu düzenine ilişkin olmayıp davanın yetkisiz mahkemede açılması halinde yetkisizlik itirazında bulunulması gerekmektedir. Kesin yetki halleri dışında mahkemece resen göz önünde bulundurulamayacağından yetkisiz mahkemede dava açılması halinde itiraz edilmemesi yetkisiz mahkemenin yetkili hale gelmesiyle sonuçlanacaktır.

Kambiyo senetlerine özgü takip yollarına başvurabilmek için öncelikle alacağın dayanağı olan senedin TTK uyarınca kambiyo vasfını taşıması ve bu vasfını kaybetmemiş olması gerekir.¹⁴⁶ Kambiyo vasfına haiz bir senedi elinde bulunduran kişi, alacağını bu takip yoluyla icra takibine konu etmek istediği takdirde yetkili icra dairesinin hangi yerdeki icra dairesi olduğu ve kambiyo senetlerine özgü özel bir takip yolu düzenlemiş olan kanun koyucunun yetki hususunda özel bir hüküm öngörmüş olup olmadığı düşünülmektedir.

İİK md. 50’de yetki hususu hükme bağlanmıştır. Bu hükümde para veya teminat borcundan kaynaklanan takiplerde yetkiye ilişkin olarak 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yetkiye dair hükümlerinin kıyas yoluyla uygulanacağına yer verilmiş ve “*takibe*

¹⁴³ KÖLE/GÖRGÜLÜ, s. 112-113.

¹⁴⁴PEKCANİTEZ, Hakan: **Medeni Usul Hukuku**, 1. Cilt, On İki Levha Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2017. s. 233; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 158; KURU, Baki: **Medeni Usul Hukuku El Kitabı**, 1. Cilt, Yetkin Yayınları, Ankara,2020, s. 118.

¹⁴⁵KURU, Baki: “*Hukuk Usulünde Görevsizlik ve Yetkisizlik Üzerine Yapılacak Muameleler*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 24, S 1, Y 1967, s. 155-181.

¹⁴⁶ KÖLE/GÖRGÜLÜ, s. 112-113.

esas olan akdin yapıldığı icra dairesi de takibe yetkilidir”¹⁴⁷ demek suretiyle kambiyo senedinin düzenlendiği yerdeki icra dairesinin de yetkili olduğu düzenlenmiştir. Böylece kambiyo senetlerinden doğan davalarda mahkemelerin yetkisine dair esaslar, İİK md. 50/1 c. 1 atfı gereği, icra dairelerinin yetkisi bakımından da geçerli olmakla birlikte İİK md. 50/1 c. 2 uyarınca düzenleme yerindeki icra daireleri de yetkili hale gelmektedir.¹⁴⁸ HMK md. 6 genel yetki kuralını düzenlemekte; davalının davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi genel yetkili mahkeme olarak hükme bağlanmaktadır. Genel yetki kuralı kıyasen icra dairesinin yetkisine uygulandığında, kambiyo senetlerine dayalı takiplerde genel yetkili icra dairesi, kambiyo senedi borçlusunun yerleşim yeridir.¹⁴⁹ HMK’da genel yetki kuralı dışında özel yetki kuralları da bulunmaktadır. Bu kuralların varlığı genel yetki kuralını ortadan kaldırmamaktadır.¹⁵⁰ Özel yetki kuralları genel yetki kurallarıyla birlikte uygulama alanı bulmaktadır. HMK’nın 10. Maddesi özel yetki kurallarından birini ihtiva etmekte olup bu hüküm kambiyo senetlerine özgü takip yolları bakımından da uygulanabilmektedir. Bu hükümde, sözleşmeden doğan dava ve takiplerin, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılacağı öngörülmüştür.¹⁵¹ Kambiyo senetlerine dayalı takipte özel yetkili icra daireleri, HMK md. 10’un kıyasen uygulanmasıyla, senedin ödeme yerinin bulunduğu yer icra daireleridir.¹⁵² Bu takip yolunda ilişkin olarak İİK md. 50/1’de de bir özel yetki kuralı hükme bağlanmıştır. Kambiyo senedinin düzenlendiği yerdeki icra dairesi de bu hüküm uyarınca yetkili olan bir diğer icra dairesidir.¹⁵³ Görüldüğü üzere, kambiyo

¹⁴⁷ İİK md. 50/1 son cümle.

¹⁴⁸ TÜZEMEN ATİK, s. 5.

¹⁴⁹ TÜZEMEN ATİK, s. 5.

¹⁵⁰ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN: **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 202; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU: **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2019, s. 159.

¹⁵¹ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 204; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, s. 160; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 366.

¹⁵² ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 366; YIKAR, s. 1253.

¹⁵³ TÜZEMEN ATİK, s. 5; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 366; “Buna göre, bonoya dayalı kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip genel yetkili yer olan borçlunun yerleşim yerindeki icra dairesinde (HMK m.6), bonoda öngörülen ödeme yerinde (HMK. m 10), ayrıca İİK'nın 50. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bononun tanzim edildiği yerdeki icra dairesinde yapılabilir.”(YHGK, 2019/12-177 E. , 2022/676 K. , 18.05.2022 T./ KİB, E.T. 15.10.2022).

senetlerinde yetkili icra dairesini tespit edebilmek için hem genel yetki kurallarından hem de para borcu içeren bu senetlerde ifa yerinden hareket etmek gerekir.¹⁵⁴

Kambiyo senetleri alacak senetleri olup bu alacak bir miktar paradan oluşmaktadır.¹⁵⁵ Para borçlarında ifa yeri ise TBK md. 89/1-1 hükmü uyarınca, kural olarak, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yeridir.¹⁵⁶ TBK md. 89 kapsamında para borçlarında ifa yeri, alacaklının ifa zamanındaki yerleşim yeridir. Kambiyo senetleri, bir para borcu içermesine rağmen bu kurala istisna teşkil etmektedir.¹⁵⁷ Bu nedenle kambiyo senetlerinden doğan alacaklar için TBK md. 89/1 hükmü uygulanamaz.¹⁵⁸ Başka bir deyişle kambiyo senedi alacaklısı TBK hükmüne dayanarak kendi yerleşim yerinde takip başlatamaz. Kambiyo senetleri ile takipte yetkili icra daireleri HMK md. 6, 10 ve İİK md. 50/1 hükümlerine göre belirlenecek olup bu hükümler uyarınca borçlunun yerleşim yeri, düzenleme ve ödeme yerindeki icra daireleri yetkili olacaktır.

Görev, bir davaya konu itibariyle hangi mahkemenin bakacağıyla, yetki ise bir davaya yer itibariyle neredeki mahkemenin, icra takipleri bakımından ise neredeki icra dairesinin bakacağıyla ilgilidir.¹⁵⁹ Medeni usul hukukunda görev kamu düzeninden olup(HMK md. 1) öneminden dolayı kanunda bir dava şartı olarak düzenlenmişken yetki, kesin yetki halleri haricinde, kamu düzeninden olmayıp dava şartı niteliğinde değildir.¹⁶⁰ Başka bir deyişle kural olarak yetki kuralları kamu düzenine ilişkin olmayıp davanın yetkisiz mahkemede açılması veya takibin yetkisiz icra dairesinde başlatılması halinde yetkisizlik itirazında bulunulması gerekmektedir. Kesin yetki halleri dışında mahkemece resen göz önünde bulundurulamayacağından yetkisiz mahkemede dava açılması halinde itiraz edilmemesi

¹⁵⁴ TÜZEMEN ATİK, s. 5.

¹⁵⁵ ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, s. 23 vd.

¹⁵⁶ EREN, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yetkin Yayınları, 20. Baskı, Ankara, 2016.

¹⁵⁷ TÜZEMEN ATİK, Ebru: **“Kambiyo Senetlerindeki Yetki Kaydı ve Bu Kaydın Tacir veya Kamu Tüzel Kişisi Olmayan Avalist ve Cirantalara Etkisi”**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 25, S 2, Y 2021, s. 1-46.

¹⁵⁸ ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 366.

¹⁵⁹ PEKCANITEZ, Hakan: **Medeni Usul Hukuku**, 1. Cilt, On İki Levha Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2017. s. 233; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 158; KURU, Baki: **Medeni Usul Hukuku El Kitabı**, 1. Cilt, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 118.

¹⁶⁰ KURU, Baki: **“Hukuk Usulünde Görevsizlik ve Yetkisizlik Üzerine Yapılacak Muameleler”**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 24, S 1, Y 1967, s. 155-181.

yetkisiz mahkemenin yetkili hale gelmesiyle sonuçlanacaktır. Aynı şekilde kambiyo senetlerine özgü takip yoluna başvurulması halinde icra müdürü tarafından re'sen göz önünde bulundurulması gereken hususlar arasında yetki bulunmamaktadır. İcra müdürü ancak takip talebinin İİK md. 58¹⁶¹'deki koşulları taşıyıp taşımadığını ve md. 168/1¹⁶²'deki hususları resen inceleme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu nedenle icra müdürü söz konusu takip bakımından icra dairesinin yetkili olup olmadığını göz önünde bulunduramayacaktır. İcra müdürünün takip talebini alırken yetki hususunu re'sen göz önünde bulundurması söz konusu olmayacağından yetkisiz bir icra dairesinde de icra takibi başlatılması mümkündür. İİK md. 50'nin yetki yönünden HMK'ya atfı dolayısıyla yetkisiz bir icra dairesinde takip başlatılması halinde nasıl bir yol izleneceğine ilişkin olarak HMK'daki yetki kurallarına bakılacaktır. HMK md. 19 hükmü uyarınca yetki itirazında yetkili mahkemenin gösterilmesi gerekir. dolayısıyla takip borçlusunun yetkiye itiraz etmesi halinde birden fazla yetkili icra dairesi bulunduğundan takip talebinde yetkili icra dairesini de belirtmelidir. Başka bir ifadeyle takip borçlusu yetkiye itiraz etmek istediği takdirde HMK md.19/2 hükmü gereği yetkili icra dairesini de belirtmek zorundadır.¹⁶³ Aksi halde yetki itirazı geçerli olmayacaktır.

¹⁶¹Takip talebi icra dairesine yazılı veya sözlü olarak ya da elektronik ortamda yapılır. Talepte şunlar gösterilir:

1. Alacaklının ve varsa kanuni temsilcisinin ve vekilinin adı, soyadı; alacaklı veya vekili adına ödemenin yapılacağı banka adı ile hesap bilgileri; varsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası; şöhret ve yerleşim yeri; alacaklı yabancı memlekette oturuyorsa Türkiye'de göstereceği yerleşim yeri (Yerleşim yeri gösteremezse icra dairesinin bulunduğu yer yerleşim yeri sayılır.);

2. Borçlunun ve varsa kanuni temsilcisinin adı, soyadı, alacaklı tarafından biliniyorsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası, şöhret ve yerleşim yeri; Bir terekeye karşı yapılan taleplerde kendilerine tebligat yapılacak mirasçılardan adı, soyadı, biliniyorsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası, şöhret ve yerleşim yerleri;

3. Alacağın veya istenen teminatın Türk parasıyla tutarı ve faizli alacaklarda faizin miktarı ile işlemeye başladığı gün, alacak veya teminat yabancı para ise alacağın hangi tarihteki kur üzerinden talep edildiği ve faizi;

4. Senet, senet yoksa borcun sebebi;

5. Takip yollarından hangisinin seçildiği; Alacak belgeye dayanmakta ise, belgenin aslının veya alacaklı yahut mümessili tarafından tasdik edilmiş, borçlu sayısından bir fazla örneğinin takip talebi anında icra dairesine tevdi mecburidir.

¹⁶² Bu hüküm uyarınca kambiyo senetlerine özgü takip yoluna başvurulması halinde icra müdürü md. 58'deki unsurlara ek olarak senedin kambiyo vasfını taşıyıp taşımadığını ve vadesinin gelip gelmediğini resen kontrol etme yükümlülüğü bulunmaktadır.

¹⁶³ “müteriz borçlu şirketin icra mahkemesinde yetki itirazında bulunurken, borçlu şirket merkezinin bulunduğu Antalya veya çekin keşide yeri olan Samsun İcra Daireleri'nin yetkili olduğunu ileri sürerek

4. D.ÇEKTE DÜZENLEME YERİNİN ÇEKE UYGULANACAK HUKUK KURALLARININ BELİRLENMESİNE ETKİSİ

Yukarıda değinmiş olduğumuz üzere yaygın bir kullanım alanına sahip olan çek, yalnızca ülkemizde değil dünyanın birçok yerinde kullanılmaktadır. Çekin düzenlenmiş olduğu ülke dışında da tedavül etmesi çok sık görülen bir durumdur.¹⁶⁴ Dolayısıyla çekle ilgili işlemlerin farklı ülkelerin sınırları içinde yapılması gerekebilir. Uluslararası alanda kullanılan bu çeklerde yabancılık unsurunun varlığı kaçınılmaz olmaktadır. Bu durum ortaya çıkan uyuşmazlığa hangi hukukun uygulanacağı gibi çeşitli kanunlar ihtilafı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Yabancılık unsuru¹⁶⁵ taşıyan bir çeke ilişkin uyuşmazlık çıkması ve bu uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde dava konusu edilmesi söz konusu uyuşmazlığa hangi hukukun uygulanacağını gündeme getirmektedir. Yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlıkta hangi hukukun uygulanacağını belirleme işlemi vasıflandırma olarak nitelendirilmektedir.¹⁶⁶ Yabancılık unsuru taşıyan bir özel hukuk uyuşmazlığına uygulanacak hukukun belirlenmesine ilişkin usul ve esaslar 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun¹⁶⁷ ile düzenlenmiş olmasına rağmen yabancılık unsuru taşıyan kambiyo senetlerine (çek, poliçe, bono) ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanacak hukukun tespitini sağlayan kanunlar

İstanbul İcra Dairesi'nin yetkisine itiraz ettiği, ancak birden fazla olarak ifade ettiği yetkili icra dairelerinden hangisini seçtiğini belirtmediği anlaşılmıştır. Bu durumda muteriz borçlu şirket, yetki itirazında, HMK'nın 19/2. maddesinde yazılı "birden fazla yetkili mahkeme varsa seçtiği mahkemeyi bildirir" hükmünü yerine getirmemiştir. Bu nedenle, borçlunun yetki itirazının geçersiz olduğunun kabulü..."(Yargıtay 12 HD, 2021/10179 E. , 2022/3189 K. , 14.03.2022 T./ KİB, E.T. 16.10.2022); "...itiraz eden borçlu ...'a ödeme emrinin 23.07.2019 tarihinde Bağcılar/İstanbul adresinde tebliğ edildiği, süresinde borçlunun yetki itirazında bulunduğu, itirazında yetkili icra dairesi olarak gösterdiği Bakırköy İcra Dairelerinin yetkili olduğu..." **Yargıtay 12 HD, 2021/4849 E. , 2021/10662 K. , 25.11.2021 T./ KİB, E.T. 16.10.2022)**

¹⁶⁴AYGÜN, Mesut: *"Güncel Gelişmelerin Işığında Çekten Doğan Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukukun Tespiti"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(3), Y 2012, s. 925-972.

¹⁶⁵Yabancılık unsuru, mahkemenin hukukundan farklı bir devletin hukuku ile bağlantılısını sağlayan maddi vakıa veya taraf iradesinden doğabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÇELİKEL/ERDEM: **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2018, s. 5.

¹⁶⁶ÇELİKEL/ERDEM, s. 74.

¹⁶⁷5718 sayılı Kanun 27.11.2007 tarihinde kabul edilerek 26728 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir.

ihtilafı kuralları MÖHUK'te değil TTK'da hüküm altına alınmıştır.¹⁶⁸ Kambiyo senetlerinden poliçe ve bonoya ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları TTK'nın "Kanunlar İhtilafı" başlıklı 766 ilâ 775.maddeleri arasında düzenlenmişken çeke ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları ise 819 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir. Çeke ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları yukarıda da belirtildiği gibi TTK'da yer almaktadır. Ancak, Türk Ticaret Kanununda kanunlar ihtilafına ilişkin hüküm bulunmayan hallerde¹⁶⁹, genel düzenleme niteliğinde olan MÖHUK hükümleri uygulanacağına dikkat edilmelidir.¹⁷⁰

Çeke ilişkin yabancı unsurlu bir uyuşmazlık söz konusu olduğu takdirde kanunlar ihtilafı suretiyle vasıflandırma yaparak uygulanacak hukukun belirlenebilmesi için öncelikle uyuşmazlığa konu senedin çek vasfını taşıyıp taşımadığı tespit edilmeli¹⁷¹ daha sonra TTK md. 819 vd. hükümlerinden yararlanarak uygulanacak hukuk kuralları belirlenmelidir.¹⁷²

Kambiyo senetlerinin şekli açıdan geçerliliklerine uygulanacak hukuk, poliçe, bono ve çekler açısından benzer hükümlerle düzenlenmiş olmakla birlikte çekler açısından uygulanacak hukukun belirlenmesinde alternatifli bir sistem benimsenmiştir.

TTK m. 820 hükmüne göre, "*Çeke ait borçlanmaların şekli, bu borçlanmaların imza edilmiş olduğu ülkenin hukukuna göre belirlenir. Bununla beraber ödeme yeri hukukunun öngördüğü şekle uyulması yeterlidir.*

767'inci maddenin ikinci ve üçüncü fıkraları da uygulanır."

Görüldüğü üzere, md. 820 hükmü ile yabancılık unsuru taşıyan bir çekin şekil açısından geçerliliğine, imzalandığı yerin hukuku uygulanacaktır. Poliçe ve bonoda olduğu gibi, çek açısından da şekle uygulanacak hukuk yönünden *LRA (Logus Regit Actum)* kuralı

¹⁶⁸ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru: "*Türk Kanunlar İhtilafı Kurallarına Göre Yabancılık Unsuru Taşıyan Bonoya Bağlı Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukuk*", Public and Private International Law Bulletin, Prof. Cemal Şanlı'ya Armağan, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 40(2), s. 1569-1611.

¹⁶⁹TTK özel kanun, MÖHUK genel kanun niteliğinde olduğu için TTK'da hüküm olması halinde özel kanun öncelikli olduğu için TTK hükümleri uygulanacaktır. TTK'da hüküm bulunmaması halinde ise MÖHUK hükümleri uygulanacaktır.

¹⁷⁰AYGÜN, s. 928.

¹⁷¹ERKAN, Mustafa: "*Kambiyo Senetlerinin Şekil Bakımından Geçerliliğine Uygulanacak Hukuk: Tamamlayıcı Kuralda Vatandaşlık Faktörü*", Araştırma Makalesi, s. 751-768; AYGÜN, s. 928.

¹⁷²ŞENSÖZ MALKOÇ, s. 1579.

benimsenmiştir.¹⁷³ Bu durumda, çeke ilişkin bir borçlanmanın şekil açısından geçerli olabilmesi için, imza yeri hukukunun öngördüğü şekil şartlarına uygun olması gerekir.¹⁷⁴ Fakat imza yeri hukuku, başka bir deyişle çekin düzenlendiği yerin hukukunun uygulanması zorunlu kılınmamıştır. Çekin ödeneceği yerin hukukunun da uygulanabileceği düzenlenmekle düzenleme yeri hukuku veya ödeme yeri hukukunu seçme imkanı tanınmıştır. Dolayısıyla poliçe ve bono için LRA kuralının uygulanması zorunlu iken, çekler açısından LRA kuralı yumuşatılmıştır.¹⁷⁵

5. SONUÇ

Çek, kıymetli evrakın özel bir türünü oluşturan ve kanunda kambiyo senedi olarak nitelendirilen üç tür senetten biridir. Kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına bağlanmıştır. Söz konusu şekil şartlarının eksikliği senedin çek vasfını kazanmasını engeller. Bu çalışma ile ele aldığımız düzenleme yeri de kanunda çekin zorunlu şekil şartları arasında sayılmış olmakla birlikte eksikliği senedin çek vasfını kazanmasını doğrudan engellemez. Düzenleme yeri, alternatifli olarak bulunması zorunlu bir unsurdur. Düzenleme yeri olarak ayrıca bir yer belirtilmemiş olması halinde kanun koyucu, düzenleyenin adının yanında bir yer yazılı olması halinde bu yerin düzenleme yeri olarak kabul edileceğini hükme bağlamıştır. Bu nedenle çekte düzenleme yerinin doğru bir şekilde tespiti önemlidir. Düzenleme yeri olarak yazılacak yerin mülki bir idari birim olması gerektiği, gerek Yargıtay gerek doktrin tarafından kabul edilmekle birlikte mülki idari birim kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda bir görüş birliği mevcut değildir. Ayrıca idari birim adının kısaltılarak yazılıp yazılamayacağı, yazılması halinde bu durumun senedin çek vasfına etkisi konusu da tartışmalıdır. Her ne kadar Yargıtay hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde neresi olduğu anlaşılabilen idari birim isimlerinin kısaltılarak yazılabileceği konusunda içtihatların birleştirilmesine karar vermişse de bu kararın soruna kalıcı bir çözüm getiremediği gerekçesiyle doktrinde bazı hukukçularca eleştirilmektedir.

Çek, diğer kambiyo senetlerinin aksine kredi değil ödeme aracı olması dolayısıyla para yerine kullanılabilmesi, düzenleyeni nakit taşıma sorunundan kurtarması ve sağladığı birçok

¹⁷³Locus Regit Actum(LRA) kuralı, hukuki işlemin şekline yapıldığı yer hukukunun uygulanmasıdır. Bu kural özellikle uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle bir ülkede yapılan işlemin diğer ülkelerde de geçerli olmasını ve böylelikle yapılan işleme güvenlik sağlanmasına imkan vermektedir. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. ÇELİKEL/ERDEM, s. 35; AYGÜN, s. 950.

¹⁷⁴ ERKAN, s. 755.

¹⁷⁵AYGÜN, s. 950 vd. ; ÇELİKEL/ERDEM, s. 35 vd.

kolaylık sayesinde yaygın bir kullanıma sahiptir. Yaygın bir kullanıma sahip olması ve taşıdığı önem dolayısıyla birçok kanunda çek ve diğer kambiyo senetlerine ilişkin özel hükümler mevcuttur. TTK ve ÇekK'da çeke ilişkin temel hükümler yer almakta olup diğer hukuk disiplinlerini ilgilendiren yönleriyle ilgili kanunlarda da hükümler mevcuttur. İcra ve iflas hukukunda kambiyo senetlerine özgü olmak üzere ayrı bir takip yolu düzenlenmiştir. Bir senedi bu yolla takibe konu edebilmek için öncelikle senedin TTK anlamında kambiyo senedi vasfına haiz olması gerekir. Bu yolla takipte yetkiye ilişkin olarak İİK, HMK'nın yetkiye ilişkin hükümlerine atıf yapmakta ve ayrıca çekin düzenlendiği yerdeki icra dairesinin de yetkili olacağını hükme bağlamaktadır. Dolayısıyla çekteki düzenleme yeri yetki konusunda senet alacaklısına ek bir imkan sağlamaktadır. Ayrıca çekte düzenleme yerinin etki ettiği bir diğer husus ise ibraz sürelerinin belirlenmesidir. Nitekim çek bir ödeme aracı olarak öngörüldüğü için çekte vade söz konusu değildir. Bunun yerine çekte kısa ibraz süreleri öngörülmüştür. Kanunda üç tür ibraz süresi belirlenmiş olup bu süreler çekteki düzenleme yeri ile ödeme yerinin farklı yerler olup olmamasına göre belirlenmektedir. Çek hamilinin çeke ilişkin haklarını kullanabilmesi için kanunda öngörülen ibraz süresi içerisinde çeki ödeme için muhataba ibraz etmek zorundadır. Süresinde ibraz edilmemesi halinde senet çek vasfını yitirecektir. Dolayısıyla çekteki ibraz sürelerinin doğru tespiti önem arz etmektedir. Görüldüğü üzere çekte düzenleme yeri yalnızca senedin çek vasfını etkilememektedir. Aynı zamanda kambiyo senetlerine özgü takip yollarında yetkili icra dairesinin belirlenmesinde, çekin muhatap bankaya hangi sürelerde ibraz edileceğinin belirlenmesine de etki etmektedir. Yaygın bir kullanım alanına sahip olan çek, uluslararası ticarete de kullanılmakta, böylelikle bir ülkede düzenlenen çek başka bir ülkede tedavüle çıkarılabilmektedir. Yabancılık unsur taşıyan bir senede uygulanacak hukukun belirlenebilmesi için öncelikle senedin çek vasfını taşıyıp taşımadığı belirlenmelidir. Bünyesinde yabancılık unsuru barındıran çeklerde şekle ilişkin kaynaklanan uyuşmazlıklarda LRA kuralı dolayısıyla düzenleme yeri hukukuna göre senedin şekle uygun olarak yapılıp yapılmadığı belirlenmektedir. Çeklerin şekline ilişkin düzenleme yeri hukukunun uygulanması zorunlu olmamakla birlikte ödeme yeri hukuku ile seçimlik olarak uygulanabilecek bir hukuk olarak hükme bağlanmıştır.

6. KAYNAKÇA

- TEZCAN/ERDEM/ÖNOK: **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, Seçkin Yayınları, 15. Baskı, 2017.
- AKDOĞAN, Cem Alper: **“Belgede Sahtecilik Suçlarında Belge Kavramı”**, Turkish Buisness Journal, C 3, S 5, Y 2022, s. 14-31.
- GÖRKEMLİ, Burcu: **“Ceza Hukukundaki Sahtecilik Suçları İle Vergi Ceza Hukukundaki Sahte Belge Düzenleme-Kullanma Suçu”**, TAAD, S 47, Y 2021, s. 407-434.
- BAHTİYAR, Mehmet. **Kıymetli Evrak Hukuku**, Beta Yayınları, 14. Baskı, 2016, İstanbul.
- ÜLGEN/HELVACI/KAYA/NOMER ERTAN, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Vedat Yayıncılık, 12. Baskı, 2019, İstanbul.
- POROY/TEKİNALP, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, Vedat Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Yazılmış 22. Baskı, İstanbul, 2018.
- KAMACI, Ekin Cansu/ ÖNDER, Fahrettin: **“Kambiyo Senetleri İle Makbuz Senetlerinin Benzer ve Farklı Yönleri”**, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 11, S 1, Y 2021, s. 229-253.
- İMREGÜN, Oğuz: **Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, İstanbul, 2003.
- KENDİGELEN/KIRCA, **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar/Kambiyo Senetleri**, On İki Levha Yayınları, 1. Baskı, Kasım 2019, İstanbul.
- AYLI, Ali/ YARDIMCIOĞLU, Didem. **“Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi”**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, B. 2015, s. 3195-3239.
- YILDIRIM, Ali Haydar: **“Türk Hukuku’nda Vadeli Çek(İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler”**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 21, S 4, Y 2017, s. 91-119.
- KÖLE, Mehmet/ GÖRGÜLÜ, Fatma. **“Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.21, S. 35, Y. 2016, s. 79-157.
- DOMANİÇ, Hayri: **Kıymetli Evrak Hukuku, Fakülteler Matbaası**, 2. Baskı, İstanbul, 1975.
- DEMİRCİ, Serdar: **“Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle Çek”**, Ankara Barosu Dergisi, 2020/3, s. 1-48.
- BOZER, Ali / GÖLE, Celal. **Kıymetli Evrak Hukuku**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 8. Baskı, 2018, Ankara.
- CEBECİ, Emine. **“Çekin Ziyayı ve İptali”**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2014.

- KENDİGELEN, Abuzer. **Çek Hukuku**, On İki Levha Yayınları, 5. Baskı, 2019, İstanbul.
- İSLAMOĞLU, Gülşah: “**Havale**”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 14, S 2, Y 2019, s. 525-552.
- BAHTİYAR, Mehmet. “**5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek**”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S.2, Y. 2013, s. 47-58.
- TUNA, E/ GÖÇ GÜRBÜZ, D: **Ticaret Hukuku Prensipleri Kıymetli Evrak**, Ankara, 2018.
- PULAŞLI, Hasan: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Adalet Yayınevi, 7. Baskı, Adana, 2005.
- AYLI, Ali. “**Çekte Düzenleyenin İmzasının Şekli, Yeri ve Önemi**”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2-1, Y. 2017, s. 235-249.
- BAHTİYAR, Mehmet: “**Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı**”, Makaleler I, İstanbul 2008.
- ÇELİK ÖZTÜRK, Zeynep. “**Çekin Unsurları Ve Çekte Ödeme**”, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2019.
- TOPALOĞLU, Mustafa. “**Çek Hukukunda Süreler ve Bu Sürelerin Aşılmasının Sonuçları**”, Adana Barosu 05-09 Nisan 2005 Avukatlar Haftası Etkinlikleri’nde sunulan tebliğ metni(mtopaloğlu.av.tr adresinden 03.05.2021 tarihinde alınmıştır.)
- ÖZTAN, Fırat: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Yetkin Yayınları, 25. Baskı, 2021, Ankara.
- KARAAHMETOĞLU, İsmail Özgün: “**Bonoda Düzenleme Yeri**”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 25, S 2, Y 2021, s. 165-209.
- MOROĞLU, Erdoğan: “**Kambiyo Senetlerinde Düzenleme Yeri**”, Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan, İstanbul, 2003.
- KARAHAN, Sami/ ARI, Zekeriyya/ BOZGEYİK, Hayri/ SARAÇ, Tahir/ ÜNAL, Mücahit: **Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, Konya, 2015.
- MOROĞLU, Erdoğan/ KENDİGELEN, Abuzer: **İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, On İki Levha Yayınları, Güncelleştirilmiş 10. Baskı, İstanbul, 2014.
- KANDEMİR, Zeynep: **Kambiyo Senetlerinde İşlemlerin Ayakta Tutulması İlkesinin Görünüm Biçimleri ve Bu Senetlerde Bulunabilecek Zorunlu ve İhtiyari Unsurlar**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2011.
- GENÇTÜRK, Muharrem: “**Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme**”, EÜHFD, C 15, S 1-2, Y 2011, s. 120-159.
- HELVACI, Mehmet/AKSU, Raziye: “**Çekte Baskı Tarihinin Muhatap Bankanın Sorumluluğuna Etkisi**”, MÜHF-HAD, C23, S 2, s. 223-248.
- YIKAR, Mehmet Emin: “**Çekten Doğan Borcun Götürülecek Borçtan Aranılacak Borca Dönüşmesi Sorunu**”, YÜHFD, C 18, S 2, Y 2021, s. 1247-1263.
- NARBAY, Şafak: “**3167 Sayılı Çeklerle İlgili Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı**

- Kanunun “Çekte Şekil Şartları” ve “Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü” Konuları Açısından İncelenmesi**”, AÜEHFD, C 7, S 1-2, Y 2003, s. 467-496.
- ÜNKAYA, Gülümser: **“Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması” Hakkındaki Yasaya Göre Çekle İlgili İşlemler**”, Öneri Dergisi, C 2, S 9, Y 1998, s. 57-59.
- AYDIN, Hanife/ BADAĞ, Zehra: **“Çekin Ödeme İçin İbrahimde Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 20, S 41, Y 2021, s. 898-923.
- SARIKAYA, Sinan/ SARIKAYA, Merve: **“7226 Sayılı Kanun Geçici Madde 1’in Çek İbrahim Sürelerine Etkisi”**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C 25, S 1, Y 2021, s. 243-266.
- ÇATIKKAŞ, Özgür/ DURAN, Hüsamettin: **“5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Bankaların Yükümlülükleri”**, Maliye Finansal Yazıları, S 95, Y 2012, s. 23-58.
- PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES: **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, On İki Levha Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2019.
- ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI: **İcra ve İflas Hukuku**, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2020.
- BÖRÜ, Levent: **“Bonoya Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu İle Takipte Yetki”**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(1) 2016, s. 137-182.
- UYAR, Talih: **“Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu Takipte Ödeme Emrinin İçeriği(İİK. 168)”**, TBB Dergisi, 2013(108), s. 363-376.
- TÜZEMEN ATİK, Ebru: **“Kambiyo Senetlerindeki Yetki Kaydı ve Bu Kaydın Tacir veya Kamu Tüzel Kişisi Olmayan Avalist ve Cirantalara Etkisi”**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 25, S 2, Y 2021, s. 1-46.
- EREN, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yetkin Yayınları, 20. Baskı, Ankara, 2016.
- ÇİÇEKLİ, Ali Fuat: **“Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takipte Menfi Tespit Davasının Nitelikleri”**, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 11, S 2, Y 2021, s. 893-901.
- PEKCANITEZ, Hakan: **Medeni Usul Hukuku**, 1. Cilt, On İki Levha Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2017.
- ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.
- KURU, Baki: **Medeni Usul Hukuku El Kitabı**, 1. Cilt, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.

KURU, Baki: **“Hukuk Usulünde Görevsizlik ve Yetkisizlik Üzerine Yapılacak Muameleler”**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 24, S 1, Y 1967, s. 155-181.

ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN: **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU: **Medeni Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2019.

AYGÜN, Mesut: **“Güncel Gelişmelerin Işığında Çekten Doğan Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukukun Tespiti”**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(3), Y 2012, s. 925-972.

ÇELİKEL/ERDEM: **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2018.

ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru: **“Türk Kanunlar İhtilafı Kurallarına Göre Yabancılık Unsuru Taşıyan Bonoya Bağlı Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukuk”**, Public and Private International Law Bulletin, Prof. Cemal Şanlı’ya Armağan, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 40(2), s. 1569-1611.

ERKAN, Mustafa: **“Kambiyo Senetlerinin Şekil Bakımından Geçerliliğine Uygulanacak Hukuk: Tamamlayıcı Kuralda Vatandaşlık Faktörü”**, Araştırma Makalesi, s. 751-768.

Yararlanılan İnternet Siteleri

- Kazancı İçtihat Bankası
- mtopaloğlu.av.tr

EĞİTİM YÖNETİMİNDE OKUL YÖNETİCİLERİNİN ÖĞRETİMSSEL LİDERLİK DAVRANIŞLARI

Barış BALOĞLU¹

Muhammed Said DEMİR²

Yasemin BALOĞLU³

Hacı BURAK⁴

Ömer ADIGÜZEL⁵

Öz

Bu araştırmada son yıllarda eğitim yönetiminde lider yöneticiliğin öneminin artması ile birlikte etkili bir öğretimsel lider olmaları beklenen okul yöneticilerinin öğretimsel davranışlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Doküman analizi basılı ve elektronik kitap, dergi, makale ve tez taraması sonucu elde edilen bulguların derlenmesi ve sentezi sonucu yapılmıştır. Araştırma sonucunda hızla gelişen ve değişen günümüz şartlarında etkili bir liderin öğretimsel liderliğinin okul başarısında doğru orantılı olduğu ve liderin kendini sürekli yenilemesi ve çevresini de bu yönde etkilemesi gerekmekte olup, bu nedenle okul yöneticilerinin her öğrencinin başta bilişsel, sosyal, psikolojik, estetik olmak üzere her yönden gelişmesi için etkin bir öğrenme çevresi oluşturması gerektiği şeklinde değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda etkili bir lider öğretimsel liderin iyi bir yetiştirme sürecinin gerekliliği de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Eğitim, Okul Yönetimi, Öğretimsel Liderlik

¹Öğretmen, Katip Çelebi İlkokulu, ORCID ID:0000-0002-8877-0979, bal_baris@hotmail.com

²Öğretmen, Cumhuriyet İlkokulu, ORCID ID:0000-0002-3238-821X, ms83demir@gmail.com

³Öğretmen, Şehitlik İlkokulu, ORCID ID:0000-0002-3384-7406, balogluyasemin@gmail.com,

⁴Öğretmen, Şehitlik İlkokulu, ORCID ID: 0000-0003-4681-431X, hacburak21@gmail.com

⁵Öğretmen, Şehitlik İlkokulu, ORCID ID: 0000-0003-2668-874X, omeradiguzel21@gmail.com

INSTRUCTIONAL LEADERSHIP BEHAVİORS OF SCHOOL MANAGERS İN EDUCATIONAL MANAGEMENT

Abstract

In recent years, the importance of leadership in educational administration has increased. Managers need to be effective leaders as well as effective leaders. It is imperative to begin reforming the education system at school. In today's rapidly developing and changing world, an effective leader must constantly innovate and affect the environment in this direction. For this reason, school leaders need to create an effective learning environment that develops every student in every way, especially cognition, society, psychology and aesthetics. These can only be achieved with effective educational leadership. The most important feature that distinguishes educational leadership from other leadership types is that the educational leader focuses on the learning and teaching process. Educational leadership; Students differ from other types of leadership in that the curriculum requires direct participation in the learning and teaching process.

Keywords: Leadership, Education, School Management, Instructional Leadership,

1. GİRİŞ

Eğitim, bireyde istendik davranış değiştirme sürecidir. Bir ülkenin zenginliği ve geleceği için en değerli yatırım, insana yapılan yatırımdır. Eğitim, yaşıadığımız yüzyılda kalkınmak veya daha müreffeh ülke olabilmek için yapılan çalışmalarda, çok önemli ve işlevsel bir araçtır. Eğitimin sonuçları uzun vadede ortaya çıksa da gerek sosyal gerekse ekonomik kalkınmayı sağlayan insan gücünün yetiştirilmesinde en önemli araç olarak hayatımızda yer almaktadır (Gedikoğlu, 2005).

Eğitim sisteminin merkezinde okullar bulunmaktadır. Toplumların değişmesinde ve gelişmesinde ön sıralarda yer alan okul örgütü, ayrıcalıklı ve önemli bir rol üstlenmektedir. Okulda gerçekleşen eğitim öğretim çalışmalarının ana amacı öğrencileri bilgi, beceri ve davranış olarak en iyi şekilde yetiştirmektir. Okullar, buldukları çevreyi etkiledikleri gibi çevresinden de etkilenirler. İşte bu etkileşimle birlikte bir değişim ve gelişim süreci gerçekleşmektedir. Bu değişimi gerçekleştirecek, bireyleri toplumsal yaşama hazırlama görevini de okullar üstlenmektedir. Dolayısıyla eğitim sistemleri ve okullar her dönem toplumların ilgi odağında yerini almıştır.

Son yıllarda toplumda yaşanan birçok sorunun, eğitim sisteminin ihtiyaca cevap verememesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Eğitim sistemindeki tıkanıklığın en önemli nedenlerinden birisi okulların ve yöneticilerinin toplumun ihtiyacına cevap verememesi olarak gösterilmektedir (Bursalıoğlu, 2000). “Toplum ve toplumun ihtiyaçları sürekli değişirken eğitim sistemleri ve bunun bir parçası olarak okullar ile okul yöneticileri bu değişime ayak

uydurabilmekte midir?” sorusu her zaman sorulmaktadır. Günümüzde eğitimin amacı değişmiş, bilgiye ulaşmak bir dokunuş kadar kolaylaşmış, kurumların ve dolayısıyla okulların işlevi ve işleyişi değişim göstermiştir. Bu değişimi gerçekleştirme ve yönetmede en önemli görev, okul yöneticilerine düşmektedir. Okul yöneticileri eğitim-öğretim faaliyetlerinin başında bulunduğu için, onların kişisel ve mesleki bilgi, beceri ve davranışları öğrenciler, öğretmenler, veliler ve diğer okul çalışanları üzerinde etkili olmaktadır. Bu kadar önemli ve etkili bir konumda olan okul müdürlerinin belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Okullardaki değişimi ve dönüşümü gerçekleştirecek olanlar, klasik anlamdaki okul müdürleri değil, öğretim liderleridir. Okul müdürlerinin temel görevi, Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenen eğitim politikaları ve amaçları doğrultusunda okulların devamlılığını sağlamak, okulu işler durumda tutmak ve okulun etkililiğini sağlamaktır (Gürsun, 2007). Eğitim yönetimi alanında yapılan araştırmalarda okul müdürlerinin öğretimsel liderlik özelliklerinin, okulun geliştirilmesi ve değişimi ile öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkili olduğunu göstermiştir (Şişman, 2007). Okul müdürü, okulda olumlu bir örgütsel iklim oluşturarak öğretmenlerin verimli çalışması ve kendilerini geliştirmesini amaçlamalıdır. Bu amacı da ancak öğretim liderliği özelliklerini taşıyan okul yöneticileri gerçekleştirebilir (Şişman 2004). Öğretim lideri olarak okul yöneticisi; belli bir vizyonu olan, eğitim ve öğrenme konusunda derinlemesine bilgi sahibi, risk alabilen, iletişim becerisi yüksek, olumlu ilişkilere sahip, çalışkan ve azimli kişidir (Çelik, 2007). Öğretim liderleri; öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, psikomotor, sosyal, estetik açılarından gelişmelerini ve öğrenmelerini sağlamanın yanında okullarında etkili ve verimli eğitim hizmeti sunmak durumundadır.

Okulun amaçlarına ulaşması, okuldaki maddi ve beşeri kaynakların en etkin şekilde kullanılması ile mümkündür. Okulun devamlılığını sağlamak ve amaçlarını gerçekleştirmek görevini üstlenen okul müdürleri bu görevlerini gerçekleştirmek için öğretimsel liderlik rollerini en etkili biçimde gerçekleştirmelidir. Şayet okul liderleri öğretimsel liderlik rollerini gerçekleştirebilirse, öğretmenler ve öğrenciler de okulun amaçlarını ulaşmak için daha fazla gayret gösterecektir (Taş, 2000).

Eğitim sisteminin varlığını sürdürmesi ve ulaşılmak istenen amaçların gerçekleştirebilmesi eğitim yönetimiyle ilgilidir. Bu bakımdan okul yöneticilerinin etkili lider yönetici davranışlarını kazanmış olmaları bir zorunluluktur. Çağdaş okul yöneticisi; etkili iletişim sağlayabilen, pedagojik olarak geniş insan bilgisine sahip, dili etkin, doğru ve en güzel şekilde kullanabilen, matematik, felsefe, uygarlık tarihi eğitimi almış, bilgiyi yöneten, yabancı dil bilen, bilişim teknolojilerine hâkim, beden ve ruh sağlığı yönünden sağlıklı, eğitime inanan; dolayısı ile

kendini alanında en iyi şekilde yetiştirmiş liderlik özellikleri baskın olan kişidir (Açıkalm, 1998). Okul yöneticileri ekip lideri, yol gösterici, işleri kolaylaştıran, gücü paylaşan, belli bir vizyonu olan kişilerdir.

2. EĞTİM YÖNETİMİNDE OKUL YÖNETİCİLERİNİN ÖĞRETİMSSEL LİDERLİKDAVRANIŞLARI

2.1. Öğretimsel Liderlik

Genel olarak işletmelerde uygulanan liderlik yaklaşımlarının eğitim örgütlerinin liderlik biçimini yansıması zordur. Öğretimsel liderlik, bu yönüyle düşünöldüğünde, eğitim örgütlerinin liderlik ihtiyaçlarına cevap verebilen bir liderlik yaklaşımı olarak oldukça gerekli ve önemli görölmektedir (Akgün, 2001).

Öğretim liderliği, 1970’li yılların sonundan itibaren Avrupa ölkelerinde yapılan başarılı veya etkili okul araştırmalarıyla ortaya atılmıştır. Okul yöneticisinin öğretimsel liderlik rolü, eğitimin yeniden yapılanmasıyla birlikte üzerinde sıkça durulan önemli konular arasında yer almıştır (Özden, 2002). Öğretim liderliği, okul yöneticisinin okulun hedeflerine ulaşabilmesi amacıyla hem kendisinin yapması gereken hem de diğer insanların liderden etkilenerak yaptığı davranışlar bütünüdür (Şişman, 2002).

Çelik’e (2000) göre öğretimsel liderlik, öğretmenlerin ve öğrencilerin öğrenmeye istek duyacağı ve nitelikli öğrenci yetiştirilebilecek öğrenme ortamları oluşturmak amacıyla okul ortamının yeterli, üretken ve etkin bir hale getirilmesi için yapılan çalışmaların tümüdür.

Yang (1996) öğretimsel liderliği geniş ve dar anlamda ikiye ayırarak tanımlamıştır. Öğretim liderliğinin dar anlamı; öğretmen ve öğrenme ile ilgili yönetim içerisindeki fonksiyonel davranışlardır. Bu tanıma göre etkin bir öğretim lideri, enerjisinin çoğunu sınıfa ayırır (akt. İnandı ve Özkan, 2006). Öğretim liderliğinin geniş anlamı ise; okulun temel unsurları olan öğretmen, öğrenci ve velilerle birlikte ortak amaçlar oluşturarak eğitim öğretimin kalitesini artırma, öğretmenlere rehberlik etme, mevcut şartlara göre eğitim programı oluşturarak öğrenme-öğretme sürecinin değerlendirmesi ve okulda pozitif yönde öğrenme iklimi oluşturma etkinliklerinin tamamını kapsar. Öğretim liderliğine geniş anlamda bakıldığında, öğretim lideri, sınıfları ziyaret etme gibi doğrudan etkinliklere katıldığı gibi, eğitim programlarını düzenleme gibi dolaylı aktivitelere de katıldığı gözlenmektedir (akt. İnandı ve Özkan, 2006).

Öğretim liderliğinin tanımlanması ve öğretim liderliği davranışlarının belirlenmesi için yurt dışında, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere birçok ölkede

araştırmalar yapıldığını belirten Mc Evan (1994), öğretimsel liderliği, eğitimde başarıya ulaşmak için okul müdürü, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve bir bütün olarak okul paydaşlarının birlikte çalışabilecekleri örgüt iklimi meydana getirilmesi olarak ifade etmektedir (akt. Keşan ve Kaya, 2011).

Öğretimsel liderliği diğer liderlik alanlarından farklı kılan en önemli özelliği öğretme ve öğrenme süreçlerini esas almasıdır (Gümüşeli, 1996). Öğretimsel liderlik; öğretmenler, öğrenciler, öğretim programları ve öğrenme-öğretmen süreçleriyle ilgili liderlik biçimidir. Öğretimsel lider olan bir yöneticinin temel görevi, okulun etkili olmasını sağlayan öğretmen, öğrenci ve toplum güçlerini okulun amaçları ve müfredat programı doğrultusunda en iyi şekilde koordine etmektir (Ersoy, 2006). Bir okul yöneticisinin öğretimsel liderlik özellikleri, çalışanların moralini, öğretmen performansını ve dolayısıyla öğrenci başarısını büyük ölçüde etkilemektedir.

2.2. Öğretimsel Liderin Özellikleri

Liderlerin insanları etkileyebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Alanlarında uzman kişiler olmaları ve astlarını etkilemeleri bu özelliklerin başında gelmektedir (Doğan, 2007). Bu durum, okullar açısından yöneticiliğin bir uzmanlık işi olduğunu göstermektedir. Genellikle yöneticiler ve öğretmenler aynı mesleki birikime sahiptir. Bir okul müdürünün, öğretmenleri etkileyebilmesi için etkili liderlik özelliklerine sahip olmasının yanında, alanında daha çok bilgili ve becerili olması gerekir. Okul yöneticiliğine karşı günümüzde gösterilen profesyonel yaklaşım, okul yöneticiliğinin meslekleşmesi ve kurumsallaşması sürecini hızlandırarak, olgunlaştırmaya başlamasına rağmen Türkiye’de istenilen seviyeye gelememiştir (Aydın, 2002).

Günümüzde bir okul müdürünün geleneksel rol ve sorumlulukları yerine getirirken; çalışanlarına liderlik etme, insanlarla etkili iletişim kurma, ekip çalışmasına önem verme, öğretim programı geliştirebilme, öğrenme sürecini yönlendirebilme ve tüm süreci değerlendirebilme gibi çağdaş rol ve sorumlulukları da üstlenmeleri gerekir. Yapılan araştırmalarda, başarılı okulların yöneticilerinin, diğer okul yöneticilerine göre daha farklı liderlik özelliklerine sahip oldukları gözlenmektedir. Cotton (2000), başarılı bir yöneticinin okul programını ve öğretimini sürekli görünerek yönettiğini belirtmektedir. Togneri (2003) ise başarılı yöneticilerin sınıf gözlemleri ile öğretmenlere öğretimi zenginleştirmeye yönelik dönütler verdiklerini belirtmektedir (akt. Çobanoğlu ve Badavan, 2017). Hallinger ve Murph (1985), etkili bir okul müdürünün rollerini açıklarken; okul için gerekli kaynakları sağlayan,

öğrenmenin etkili olarak gerçekleşmesine öncülük eden, tüm öğrenciler için yüksek düzeyde başarı bekleyen öğretim liderliği olarak ifade etmektedir (akt. Söğüt, 2003).

Şişman'a (2002) göre öğretimsel lider, alanındaki teknik bilgileri bilme yanında, insanlarla etkili iletişim kurma ve birlikte çalışılabilme, okulla ilgili öğretim programının içeriği, yasa, yönetmelik, yönetim süreç ve uygulamalara hâkim olma, müfredat programını değerlendirme ve geliştirme gibi konularda da yetkin olmalıdır. Şişman (2002) öğretimsel liderleri, okulda öğrenmeyi ve mesleki gelişimi destekleyen, olumlu bir okul kültürü oluşturan, okulun eğitim programlarını hazırlayan ve sürdürülmesini sağlayan, aileler ve okul toplumu ile işbirliği içinde kaynakları okul için kullanan, sosyoekonomik, kültürel ve yasal ilişkileri anlamlandırabilen ve bunlara cevap verebilen kişiler şeklinde tanımlamaktadır.

Okul yöneticilerinin liderlik davranışları, okulun amaçlarının gerçekleştirilmesi ve başarısının artırılması için önemli görülmektedir. Bir okul yöneticisinin görevini etkili olarak yerine getirebilmesi için; eğitim-öğretimle ilgili işlere öncelik vermeli ve fazla zaman ayırmalı, yüksek hedeflere ulaşmada öğretmenleri desteklemeli, öğretmenlerin kararlara katılımlarını desteklemeli ve mesleki yönden kendilerini geliştirmelerine yardım edilmelidir. Bunun yanında, çevrenin de eğitim faaliyetlerine katılımını ve desteğini sağlamalıdır. Böylece okul yöneticisi, okulda düzenli ve olumlu bir öğrenme iklimi oluşturarak okulun ve çevrenin beklenti ve ihtiyaçlarını anlar, bu yönde insanların ihtiyaçları arasında denge oluşturur (Şişman, 2004).

Liderlerin, grup üyelerini etkileyebilmesinde en önemli özelliklerden ikisi saygınlık ve dürüstlüktür. Bunlara ilaveten lider yöneticiler, bilgi ve becerisiyle de örgütüne örnek olmalıdır. Liderler ileri görüşlü olmalı, neyin ne zaman olacağını önceden fark edebilmelidir. Liderler, değişimi de önceden fark eder. Yani vizyon sahibidir. Geleceğin hayalini kurar. Liderler, örgütteki diğer üyelerden daha zekidir ve çevrelerindeki değişimlerin farkındadır. Liderler cesaretlidir ve risk alabilir. Belirsizlik ve kriz durumlarında paniğe kapılmazlar, olaylar karşısında soğukkanlıdır. Yaratıcı ve maceracı ruha sahiptir, örgütünü layıkıyla temsil eder. Liderler, örgütün gelişimini sürekli dinamik tutar.

Öğretimsel lider olarak okul yöneticisi, ne yapması gerektiğini ve onu yapmanın en iyi yolunu görebilmelidir. Ayrıca çalıştığı diğer kişilerin yeteneklerine inanmalı ve bu inançlarını onlara iletebilmelidir. Yine öğretimsel lider olarak okul yöneticileri, yanındaki kişilerle güvene dayalı bir ilişki kurabilmeli, görüş ve hedeflerini açıklayabilmeli ve diğerlerini etkileyebilmelidir. Ayrıca öğretimsel liderler, planlama yapmalı, öncelikleri ayırt etmeli ve görüşlerini gerçekleştirmek için gerekli zamanı ayırabilmelidir (Poyraz, 2002).

Özden (2005), öğretimsel liderde bulunması gereken özellikleri aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

- “Öğretim faaliyetlerinde farklı öğretim yöntemlerinin kullanılmasına teşvik eder.
- Öğretmenlerin alanlarında kendilerini geliştirmesini ve profesyonelleşmesini destekler.
- Öğretmenler, öğretimle ilgili soruların çözümü için ona başvurur.
- Öğretim faaliyetlerinin içeriğinin düzenlenmesinde ve sunumda öğretmenlerle fikir alışverişinde bulunur.
 - Başarının artırılmasında ve öğretim uygulamalarında liderlik eder.
 - Sınıfları dolaşarak sık sık sınıf gözlemleri yapar.
 - Öğrenmeyi daha etkin kılmak için okulun mevcut kaynaklarını ve çevrenin imkânlarını etkili kullanır.
- Okulun amaçlarını ve varlık gerekçesi olan vizyonunu gerçekleştirmek için net ve somut çalışmalar yapar.
 - Performans değerlendirmesi yaparak öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine katkı sağlar.
 - Çalışanlarıyla, öğrenme ve öğretme ile ilgili her konuda etkili bir iletişim içerisindedir.
 - Öğretim konusunda öğretmenlerin fikir alabileceği ve tartışabileceği en önemli bir kişidir.
 - Öğretim ile ilgili konularda, kolayca kendisine ulaşılabilir.
 - Okuldaki önemli değerleri vurgulamak, öğretim faaliyetlerini yakından izlemek için sık sık sınıflarda ve koridorlarda görünür.
 - Performansları hakkında öğretmenlere sık sık dönüt verir.
 - Okul ve öğrenci başarısının ölçülmesinde, yorumlanmasında ve değerlendirilmesinde öğretmenlere rehberlik eder.”

2.3. Öğretimsel Liderliğin Davranış Boyutları

Okullar öğretmeye odaklandığından, okul müdürlerinin en öncelikli davranışları, sürdürülebilir öğretimsel liderlik davranışlarıdır. Yapılan birçok çalışmada, okul yöneticinin öğretimsel liderlik davranışları, temel boyutları ve işlevleri araştırılmıştır. Araştırmacılar, öğretimsel liderlik davranışlarının, okulun çıktılarını büyük ölçüde etkilediği konusunda hemfikir olurken,

hangi davranışların çıktıları etkilediği ve ideal bir öğretimsel liderliğin boyut ve davranışları konusunda tam bir uzlaşıya varamamışlardır. Öğretimsel liderlik davranışlarının okulun bulunduğu çevre, öğrenci ve öğretmen özellikleri, toplumsal yapı, okul ortamı gibi özelliklere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir (Şişman, 2004).

Hallinger, öğretimsel liderlik davranışlarını “Okulun misyonunu tanımlama, eğitim programı ve öğretimi yönetme, öğrenmeye elverişli bir okul iklimi geliştirme” olmak üzere üç boyutta toplamıştır (akt. Gümüşeli, 1996).

Şişman, yaptığı araştırmada, okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları beş boyutta ele almıştır. Bu çalışmada esas alınan öğretimsel liderlik davranışları da, bu beş alt boyutta ele alınmıştır (Şişman, 2004):

- Okulun vizyonunu ve misyonunu ifade etme
- Eğitim programı ve öğretim süreçlerinin yönetimi
- Öğretim süreci ve öğrencilerin değerlendirilmesi
- Öğretmenlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi
- Düzenli öğrenme- öğretim çevresinin ve ikliminin oluşturulması

Aşağıda bu alt boyutlara ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiştir:

2.3.1. Okulun Vizyonunu ve Misyonunu İfade Etme

Vizyon; bir örgütün ulaşacağı ideal geleceğe ilişkin uzun dönemli bakış açısını ifade eder (Özdemir, 2000). Misyon ise vizyonun hayata geçirilmesi için konulan hedeflerdir. Misyon bir okulun gerçekleştirmesi gereken esas görevdir. Misyon ve vizyon birbirleri ile sıkı bir ilişki içerisinde ve benzer örgütler arasındaki farkı ortaya koyar (Köksal, 1998).

Vizyon belirlenmeden misyon ortaya konamaz. Vizyon, okulun izlemesi gereken yolları belirtir, okulun amaçlarını ortaya koyar (Akdağ, 2002). Okullar geleceğin bireylerini yetiştirdiğinden, okul yöneticilerinin geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabilecek vizyon geliştirme niteliklerine sahip olmaları gerekir. Bir okul müdürünün, öncelikle liderlik ettiği okulda gerçekleştireceği amaçlarla ilgili bir strateji oluşturması, gerçekçi bir misyon ve vizyon tanımlaması yapması, bunu bütün ilgililerle paylaşılması ve benimsenmesine öncülük etmesi gerekir. Vizyon ve misyon, okuldaki her türlü faaliyete gerekçe olur ve yol gösterir, çalışanları motive ederek zaman ve maddi kaynakların, insan gücünün etkin kullanımını sağlar (Şişman, 2004).

Bir okul müdürünün okulun vizyon ve misyonunu yönetirken gerçekleştirmesi beklenen roller “okulun misyonunu tanımlama, okulun amaçlarını belirleme ve paylaşma, okulun amaçlarını geliştirme ve uygulama şeklinde sıralanabilir (MEB, 2003):

2.3.1.1.Okulun misyonunu tanımlama

Okulun misyonu, genellikle öğrenci başarısını artırmaya yönelik daha kaliteli ve nitelikli eğitim vermek olarak tanımlanabilir (Çelik, 2000b). Bir okul müdürünün öğretim liderliği rolünün öncelikli boyutu, okulun misyonunu tanımlamak olmalıdır. Okulun misyonunu tanımlama, okuldaki gerçekleştirilen tüm çalışmaları bütünleştirme, benimsenmiş amaçlar oluşturma, paylaşılan misyonu çalışanlara ve öğrencilere açıklamayı içerir (Gümüşeli, 1996).

Çalışanların motivasyonunu artırmak, onları yönlendirmek ve etkin bir öğrenme ortamı hazırlamak için öğretim liderinin vizyonu çerçevesinde oluşturulmuş etkin bir misyona da sahip olması gerekir. Başarılı okullar açık bir misyon geliştirir ve kullanır. Okuldaki tüm çalışanlar, okulun başarısını artırmak için çalıştıklarından ortak bir amaca hizmet eder. Bu nedenle okulun misyonu herkes tarafından aynı şekilde anlaşılır ve uygulanabilir olmalıdır (Şişman, 2002). Okulda ortak bir misyon oluşturmak için okul müdürü kendi düşüncelerini kabul ettirmek yerine, öğretmenlerle beraber, onların katılımıyla ortak bir misyon geliştirilmelidir (Özden, 2002). Böylelikle çalışanlar, okulun başarmaya çalıştığı amaçları gerçekleştirmek için daha istekli olur.

Öğretimsel liderlik davranışlarına sahip bir okul yöneticisinin, okulun vizyonunu ve misyonunu ifade etme boyutunda, okulun vizyon ve misyonunu açıkça belirlenmesine öncülük etme, okulun ve eğitimin amaçlarının açıkça belirleme ve paylaşılmasını sağlama, amaçların uygulamaya yansıtılması, okul kaynaklarının hedeflere yönlendirilmesi, öğrencilerle ilgili yüksek standart ve beklentiler oluşturulması rollerini gerçekleştirmesi beklenir (Şişman, 2004).

Özetle, öğretimsel liderlik davranışlarına sahip bir okul müdürünün çalışanlarını etkileyebilmesi ve onlardan verim alabilmesi için öncelikle vizyon ve misyonunu açık bir şekilde ifade etmesi, stratejiler geliştirmesi, okulun başarı için anlaşılır hedefler koyması ve bütün bunları tüm çalışanlarca paylaşması, kısaca onlara önderlik etmesi gerekir (Şişman, 2004).

2.3.1.2.Okulun amaçlarını belirleme ve paylaşma

Okulların ulaşmak istedikleri amaçları ve buna bağlı hedefleri vardır. Okulun amaçları, okulun vizyon ve misyonuna göre belirlenir (Şişman, 2002). Burada önemli olan hedeflerin nasıl belirlendiğidir. Amaçlar, ulaşılacak hedeflere ve gerçekleştirilecek faaliyetlere ışık tutar.

Okulun amaç ve hedefleri belirlenirken; eğitim programı, eğitim felsefesi, Bakanlığın öncelik verdiği amaç ve hedefler, okul çevresinin okuldan beklentileri, eğilimleri, kültürel yapısı, beşeri ve fiziki kaynak durumu gibi etkenler dikkate alınır (Şişman, 2004). Başarılı bir okulda, okul ve öğretim amaçları, müdür rehberliğinde okul kadrosu tarafından ortak olarak belirlenir. Bu sürece, yöneticiler aktif olarak katılır. Belirlenen amaçlar, okulun çalışanları, öğrencileri ve velileri ile yazılı olarak paylaşılır. Bu açıklamalara göre, 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunuyla, kamu kurumlarında stratejik plan hazırlama zorunlu hale getirilmiştir.

Öğretimsel lider okul müdürü, amaçları paydaşlara duyurmak için etkin bir halkla ilişkiler sistemi geliştirmelidir. Çünkü okul amaçlarının çalışanlar ve diğer paydaşlar tarafından benimsenmesi, desteklenmesi ve başarıyla uygulanabilmesi, onların doğru ve etkili şekilde açıklanarak iletilmesine bağlıdır (Açıklın, 1998).

Öğretimsel liderlik davranışlarına sahip bir okul müdürünün, amaçları belirlerken dikkat etmesi gereken hususlar şöyle özetlenebilir (Şişman, 2004):

- “Amaçlar, sade ve anlaşılır olmalıdır.
- Vizyon ve misyona dayandırılarak oluşturulmalı, okulun değerlerini yansıtmalı ve herkese yol göstermelidir.
- Amaçlar, önceliklerine ve önemlerine göre sıralanmalıdır.
- Amaçlar, belli bir zaman dilimi içermelidir. Stratejik planlar genellikle beş yıl süreli hazırlanır. Ancak okulun amaçları, değişen ve gelişen şartlara göre revize edilebilmelidir.
- Amaçlar, uygulanabilir hedefleri içermeli ve gerçekleştirilebilir olmalıdır.
- Amaçlar belirlenirken, okul çevresinin istekleri, beklentileri ve yönelimleri, sosyokültürel yapısı, kaynakları gibi çevresel özellikleri dikkate alınmalıdır. Öğretimsel lider olarak okul müdürü, okulun vizyon ve misyonunu net olarak ifade etmeli, öğrenci, öğretmen, veliler ve diğer paydaşlarca paylaşılmasını sağlamalıdır. Okul müdürü her fırsatta öğretim ve programı konusunda okul çalışanlarıyla birlikte sürekli incelemeler yapmalı ve amaçların anlaşılması için onlara rehberlik etmelidir.

Okulun misyonunun yazılı olarak belirtilmiş ve çok güzel bir şekilde ifade edilmiş veya stratejik planlarla zorunlu hale getirilmiş olmasının fazla önemi yoktur. Misyon etkinliğini ve gücünü görünüşten ve biçimden değil; uygulayıcılar ve paydaşların onu benimsemesinden alır ve okulun işleyişine yön verir (Gümüşeli, 1996).

Amaçların belirlenmesinden sonra öncelikle öğretmenler, öğrenciler, veliler ve diğer çalışanlar tarafından kabul görmesi için tüm paydaşlarla paylaşılması gerekmektedir.

Okulun amaçları öğretmen ve öğrenci kurulları, veli ve okul-aile birliği toplantılarında paylaşılabilir. Ayrıca yerel basın, okul web sitesi, tanıtım broşürleri, okul bülteni, veli ziyaretleri gibi etkinliklerle de bu paylaşım sağlanabilir. Özellikle büyük okullarda halkla ilişkiler servislerinin kurulması amaçların doğru ve etkin olarak açıklanabilmesi için önemlidir (Akdağ, 2002).

Öğretmenlerin, öğretimin amaçlarına uygun faaliyetlere katılımlarının sağlanması için onlar bu yapılan faaliyetlerin kendilerinin mesleki gelişimlerine katkı yapacağına ve öğretim faaliyetlerini daha verimli kılacağına inanmaları gerekir. Öğretimsel lider olarak okul müdürünün görevi, çalışanlarının mesleki gelişimlerinde karar alma sürecine katılmalarını sağlamak, onları cesaretlendirmek, onları amaçlara yöneltmek için faaliyetleri etkin olarak uygulamak ve amaçların geliştirilmesi yönünde çalışanları güdülemektir (Özden, 2002).

Geliştirilen okul vizyonu sonucunda ortaya çıkan okul misyonunun okulun tüm paydaşlarıyla paylaşılan okul amaçlarına dönüşmesi beklenir. Bu amaçlar çalışanları ve öğrencileri güdüler ve ortak bir paydada buluşturur ve amaçların geliştirilmesini sağlar (Kaya, 2008). Öğretimsel lider olarak bir okul müdürü, vizyon sahibi olarak okulunun misyonunu tanımlamalı, okulunun amaçların belirlemeli, bu amaçları sürekli geliştirmek, uygulamak ve okul paydaşlarını bunlardan haberdar etmek zorundadır.

2.3.1.3.Okulun amaçlarını geliştirme ve uygulama

Başarılı okullara bakıldığında, öğrenci başarısı üzerine yoğunlaştığı, eğitsel amaçlara sahip olma ve amaçları açık olarak tanımlanma yanında; amaçların tüm paydaşlarla paylaşıldığı, faaliyetlerin etkin bir şekilde uygulandığı ve amaçların geliştirildiği yerler olduğu görülmektedir. Ayrıca bu okullarda amaç geliştirme faaliyetlerine hem ailelerin hem de diğer toplumsal çevrenin katıldığı görülmektedir (Şişman, 2004).

Amaçların etkin olarak uygulanabilmesi için bir dizi faaliyetler planlanır. Amaçların geliştirilmesi ve uygulanmasında öğretimsel lider olarak okul müdürü; gerekli kaynakları sağlar, özenle bir araya getirir ve faaliyetleri gerçekleştirmeye ve amaçlara ulaşmaya en elverişli yapıyı kurar. Öğretimsel liderlik davranışlarına sahip bir okul müdürü, öğrenci başarısını en üst seviyeye çıkarmak ve öğretimsel liderliği en etkili şekilde gerçekleştirebilmek için kaynakları en verimli şekilde kullanır. Etkili okullarda okul yöneticileri, çalışmalarını okulun amaçlarıyla bütünleştirmiştir. Öğretimsel lider; öğretmen, öğrenci ve akademik başarı gibi eğitimin her alanında yüksek beklenti içerisinde (Şişman, 2004).

Öğretimsel lider olarak okul müdürü, paydaşlarca ortak olarak belirlenen okulun vizyonuna ve misyonuna uygun açık amaçlar geliştirir. Okul müdürü hem davranışlarıyla hem de söyledikleriyle okulun vizyonunu yansıtır, öğretmen, veli ve öğrencilere rehber ve örnek olur (Özdemir, 2005).

3. YÖNTEM

Araştırma öğretimsel liderlik konulu basılı ve elektronik kitap dergi makale tezlerin doküman incelemesi yöntemi ile sentezlendiği nitel bir çalışmadır. Milli Eğitim Temel Eğitim Kanunu, yönetmelikler ve yasal mevzuatın temel alındığı bir çalışmadır. Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen durumlar hakkında verileri içeren basılı veya elektronik eserlerin analizini kapsamakta ve nitel araştırmalarda tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada veri analizi yapılırken temel ilkelere uyulmuştur.

4. BULGULAR

Yapılan bu araştırmada öğretimsel liderlik modelinin son yıllarda okul iklimine yapılan katkısı ile ilgili etkiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Öğretimsel Liderliğin Alt Boyutları ve Uygulama Alanına Etki Boyutu

Alt boyutlar	Uygulama Alanına Etki Boyutu
Okul Hedeflerinin Saptanması	%65
Eğitim Programlarına Katkısı	%63
Destekleyici Müdür Rolü	%71
İşbirlikçi Tutuma Katkısı	%66
Okul Başarısına Etkisi	%70

Tablo 1 de öğretimsel lider olan okul yöneticilerinin okulun temel öğelerine etki düzeylerini ortaya koymaktadır .En yüksek etki düzeyinin işbirliği düzeyinde olması öğretimsel liderin okul çalışanlarıyla iletişimin ve paylaşımın etki düzeyinde bize fikirler vermektedir

Okul yöneticilerinin modern liderlik anlayışı ile ilgili tutumları 1970’li yıllardan sonra şekillenmiştir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki okul yöneticilerinin hala yüzde 60’lık gibi büyük bir bölümünün okul yönetiminde öğretimsel liderlik anlayışının tam manasıyla uygulamada bazı eksikliklerin olduğunu gösteriyor.

Aşağıdaki tabloda ise okul yöneticilerinin oransal olarak öğretimsel liderlik konusunda teorik ve uygulama alanında yeterlilik verilerine yönelik bazı değerler verilmiştir.

Tablo 2: Öğretimsel Liderlik Yeterliliği

Öğretimsel lider	Teorik	Uygulama
Yeterli/Yetersiz	%40 Yeterli	%25 Yeterli

Bu tablo 2 de okul yöneticilerinin öğretimsel liderlik konusunda bariz hizmet içi ihtiyaçları vardır.

Yapılan çalışmalar öğretimsel liderlik anlayışına yönelik okul yöneticilerinde cinsiyet farkının bariz bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Yöneticilerin kıdem yılına yönelik öğretimsel liderlik öz yeterlilikleri konusundaki araştırma verileri ise aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3: Öğretimsel Liderlikte Kıdem/Özyeterlik

Kıdem/özyeterlilik	Tamamen yeterli	Yeterli	Kısmen Yeterli
5/15 Yıl	x		
16/25 Yıl		x	
26/35 Yıl			x

Tablo 3 den anlaşıldığı üzere kıdem yılı arttıkça öz yeterlilik konusunda bazı sıkıntılar oluşmaktadır. Bu husus genç yöneticilerin çağdaş öğretimsel liderlik anlayışına uyum sağlaması için daha istekli olduğuyla açıklanabilir.

Bu veriler ışığında öğretimsel liderlik anlayışının etkilerinin nelerden etkilendiğinin iyi bir lider yetiştirmek için gerekenlerin gruplandırılması yapıldı. Sonuç ve tartışma kısmında bu veriler titizlikle çözümlenmiş olup gerekli öneriler sunulmuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim yöneticilerinin öğretimsel liderlik tanımlamaları farklı yorumlansa da lider yöneticinin çalışanlarla ortak karar alması sürekli iletişim içinde olması , çalışanlara kılavuzluk etmesi, her

türlü paylaşıma açık olması, çalışanlara güvenmesi, sürekli gelişimci bir yol çizmesi temel hatları oluşturmaktadır. İşte bu hatlar dinamik bir sürecin işlenmesi ve eğitimcinin öğretimsel liderlik kısmında ne kadar kapsamlı bir öneme sahip olduğunu göstermektedir

Yapılan araştırma sonucunda okul yöneticilerinin bir eğitimli lideri olması yanında öğretimsel liderliğinin ön planda olması hususunda bize güçlü ipuçları vermesine karşın henüz eğitim yöneticilerin bu konuda tam bir donanıma sahip olmadığı görülmektedir. Araştırma sonuçları, okulların öğrencileri başarılarının örgütsel özellikler ve bireysel yetenek ve farklılıkların etkisi olduğunu gösteriyor.(Balcı, 2014). Bu anlamda yöneticilerin öğretimsel liderlik özelliklerinin okulların başarısında örgütsel etkinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Okulların hayatın her alanında meydana gelen bu değişime cevap verecek nitelikte olması, toplumdaki değişim ve gelişmelere ayak uydurması ve her yönüyle donanımlı ve bilgili insan yetiştirmesi gerekmektedir. Çünkü okullar bilgi üreten, yayan ve yönlendiren kurumlardır. Hızlı bir değişim ve gelişim içerisindeki, hatta değişimin kaynağı konumundaki okulların yönetimi, her dönemde gündeme alınmış, özellikle de yönetici yeterlikleri ve standartları konusu ön plana çıkmıştır (Aslan, 2012).

Geleneksel eğitim liderliği zamanla kendini çağdaş eğitimle harmanlarken eğitim yöneticileri muhakkak kendini geliştirme konusunda hassas davranmalıdır. Yine yapılan araştırmalar gösteriyor ki çağdaş bir lider eğitim yöneticisi aranıyorsa bunun yasal bir mevzuat içinde özellikle hizmet içi eğitim olmak üzere kurs ve seminerlerle desteklenme konusunda bir takım eksikliklerin giderilmesi elzemdir. Bu eğitimlerin yasal bir mevzuat eşliğinde verilmesi öğretimsel liderlik konusunun anlam kazanması açısından önemlidir.

Okul müdürleri, mevcut mevzuatı uygulayarak ve statükoyu sürdürerek günümüz bilgi çağında etkili bir okul yöneticisi olamaz. Okul yöneticisi; küreselleşme ile birlikte bilimsel tutum ve davranışlar, toplam kalite yönetimi, örgütsel öğrenme, bilgi teknolojileri gibi alanlarda yeni roller üstlenmelidir. Okul yöneticisi okulun misyon ve vizyonuna ulaşılabilmesi için uygun okul iklimini oluşturmakla görevlidir. Sonuç olarak; günümüzün eğitim yöneticileri, okulunun mevcut durumunu sürekli geliştirmeli, okulunu belirlenen amaçlara ulaştırmak için eğitim süreçlerini yeniden düzenlemelidir (Helvacı, 2007).

Öğretimsel liderlik rolünün ön planda olduğu yapıda; okul misyonunun gerçekleştirilmesi, eğitim plan ve programının titizlikle uygulanması kaçınılmazdır. Özellikle okulun misyon ve vizyonunu belirlenmesinde mutlaka liderin öğretimsel çerçeveyi çizmesi gerekmektedir. Bu

aşamada sosyal bir yapı olan okullar sosyal değişimlerden kaçamamakta ve okul liderliği kavramının tanımının yeniden şekillendirilmesi sonucuna varılmaktadır. Bunun sebebinin kişilerin okul ve kurumlardan beklediklerinin sürekli güncellenmesidir. Okulların lider yöneticileri bireyleri eğitim-öğretim yönüyle ve duygusal yönüyle farklılaştırmaya ve geliştirmeye açık olanaklar sunmalıdır. Kurumdaki öğretmenlerin teknolojik gelişmeleri, işbirlikçi yaklaşımlar, eşitlik ve adillik bilincini yerleştirmeleri, okulun iç ve dış tehditlerini bertaraf etmeleri tam da yukarıda bahsedildiği gibi eğitimsel ve öğretimsel liderlik anlayışının beraber vücut bulmuş haliyle mümkündür. Bütün bunların gerçekleşmesi tamamıyla iyi bir okul lideri yetiştirme sürecinin titizlikle rehabilite edilmesiyle mümkündür

Türkiye’de okullarda verilen eğitim son zamanlarda sıklıkla eleştirilmekte, eğitimin baş aktörleri olan yöneticiler de bundan payını almaktadır. Günümüzde artık okul yöneticisi bir yönetici olmaktan ziyade etkili bir lider olmak durumundadır. Bu bağlamda okulda her öğrencinin öğrenmesi için etkili bir öğrenme ortamı, her öğretmenin motivasyonunu üst seviyede tutmak için etkin bir okul iklimi oluşturmak durumundadır. Özellikle ilköğretimde, eğitim ve bilim alanındaki teknolojik gelişmelerle birlikte öğretim yöntem ve teknikleri de değişmektedir. Bu gelişim ve değişimler sonucunda öğretim programları da farklılaşmıştır. Öte yandan toplumun okullardan beklentileri çeşitlenmiştir. Bu beklentileri gerçekleştirmek için eğitim yöneticileri, öğretimsel liderlik rollerini en etkin şekilde üstlenmelidir (Sağır ve Memişoğlu, 2012). Öğretim liderinin yapması gereken öncelikli çalışmalar; okulun asıl işlevinin farkında olarak vizyon ve misyon geliştirme, okulun hedeflerini çalışanlarla birlikte oluşturma, yorumlama ve aktarma, öğretmenleri eğitim ortamlarında ziyaret ederek rehberlik etme, eğitsel faaliyetlerde onlara destek verme, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin kesintiye uğramasını önleme, öğrenci başarı durumlarını izleme, olumlu öğrenme ortamı oluşturma, başarıyı artırıcı çalışmalar yapma, eğitim öğretim sürecini denetleme olmalıdır (Balcı, 2007)

Sonuç olarak yöneticilerin öğretimsel liderliği kolektif bir çalışmadır. Yöneticinin öğretimsel liderliğinin temeli, mesleki ilerlemeden geçmektedir. Bunun altyapısını da hizmet içi eğitim, seminer ve kurslar gibi yetiştirme süreci oluşturmaktadır. Öğretimsel liderliği ilke edinmiş yönetici çalışanlarıyla sürekli iletişim halinde olarak onların mesleki ihtiyaçlarını karşılayarak liderlik yapar. Okul yöneticisinin öğretimsel liderlik kavramı içinde, okulun gelişim ve değişimine yönelik çevresel etkileme ve etkilenme durumu yer alır. Yöneticilerin öğretimsel liderliğine yönelik kaynak taraması ve literatür araştırması sonucunda sunulacak bazı öneriler şunlardır çalışmanın önerileri şunlardır. Okul yöneticisinin öğretimsel liderlik anlayışı okulun

etkililiğin artırılmasında önemlidir, bundan dolayı öğretimsel liderlik kavramının iyi irdelenmesi gerekir. Diğer safhada öğretimsel liderlik anlayışının tüm ayrıntılarıyla yasal bir mevzuata bağlanması gerekmektedir. Bu nedenle kurumsal yapıların çalışmalarıyla bu aşamayı desteklemeleri gerekmektedir. Lider bir öğretimsel lider yetiştirmek çok ince ve ayrıntılı bir süreç gerektiğinden kurumlarımızın özellikle yönetici yetiştirme sürecinde hassas davranmalıdırlar. Kurumlarımız yöneticilerin okulda çevresinde rol model olmaları için destek olmalıdırlar. Öğretimsel lider muhakkak kendine güvenmelidir. Öğretimsel lider olan yönetici alanında kendini yetiştirmeli öğrenci ve öğretmenlere güven aşılmalıdır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerine katkıda bulunabilmeli imkan yaratmalı ve destekleyici bir tutum içinde olmalıdır. Lider yöneticilik konusunda ayrı bir konuda çalışmak isteyen akademisyenler, olguları daha genişletmek için “Yöneticilerin Öğretimsel Liderliğinin” okul başarısına katkısı şeklinde bir araştırma yürütebilirler. Bu ve buna benzer çalışmalar yapılırken öğretmenlerin, akademisyenlerin, velilerin, öğrencilerin görüşlerinin alınması yerinde olacaktır. Bu tür araştırmalar süreci daha dinamik hale getirerek sürecin gelişimine katkıda bulunacaktır. Öğretimsel lider rolünün okullarda daha iyi oturması için demokratik ve destekleyici safhalarının göz ardı edilmemesi gerekmekte olup yerine göre pekiştirici uygulamalar ve ödüllendirme sistemi kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkalm, A. (1998). *Toplumsal kurumsal ve teknik yönleriyle okul yöneticiliği*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akdağ, B. (2002). Öğretim liderliğinin bir davranış boyutu: Okulun misyonunu tanımlama. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 1-7.
- Akgün, N. (2001). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel liderliği (Yayımlanmamış doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aslan, H. (2012). Okul müdürlerinin liderlik standartlarının geliştirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, İ. P. (2002). Amerika Birleşik Devletleri 'nde eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi ve yönetici geliştirme akademisi örneği. Ankara Üniversitesi 21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu Bildiriler.
- Balcı, A. (2007). *Etkili okul kuram, uygulama ve araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi
- Bursalıoğlu, Z. (2000). Eğitimde yönetimi anlamak sistemi çözümlenmek. Ankara: Pegem "Yayınevi.
- Çelik, V. (2000) *Eğitimsel liderlik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelik, V. (2007). *Eğitimsel liderlik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çobanoğlu, F. ve Badavan Y. (2017). Başarılı okulların anahtarı: Etkili okul değişkenleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 128-129.

- Doğan, S. (2007). *Vizyona Dayalı Liderlik*. İstanbul: Kare Yayınları.
- Ersoy, E. (2006). İlköğretim okul müdürlerinin öğretim liderliği rolleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 135.
- Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa Birliği sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1),66-80.
- Gümüşeli, A. İ. (1996). İstanbul ilindeki ilköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği davranışları (Yayımlanmamış doçentlik tezi). İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Gürsun, Y. (2007). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretmenler tarafından algılanan öğretimsel liderlik rolleri ile iletişim tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Helvacı, M. A. (2007). *Türk eğitim sistemi ve sorunları*. Keskinkılıç, K. (ed.). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- İnandı, Y. ve Özkan, M. (2006). Resmi ilköğretim okulları ve liselerde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine göre müdürler ne derece öğretim liderliği davranışları göstermektedir? *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 123-149.
- Keskinkılıç, K. (2007). Yönetim ve okul yönetimi ile ilgili temel kavramları. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Keşan, C. ve Kaya, D. (2011). Öğretimsel liderlik boyutu üzerine üniversite mezunlarının bakış açıları. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 28.
- Köksal, H. (1998). *Toplam Kalite Yönetimi*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Özdemir, S. ve Cemaloğlu, N. (2000). Eğitime örgütsel yenileşme ve karara katılma. *Millî Eğitim Dergisi*, 146, 54-63.
- Özden, Y. (2005). *Eğitimde yeni değerler* (4. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Poyraz, H. (2002). İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını gösterme düzeyleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sağır, M. ve Memişoğlu, S. P. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretimsel liderlik rollerine ilişkin öğretmen ve yönetici algıları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2, 1-12.
- Söğüt, G. (2003). Özel ve resmi ilköğretim kurumlarının etkili okulun veliler boyutundaki özelliklerine sahip olma düzeyleri (Bursa ili örneği) (Yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Şişman, M. (2002). *Öğretim Liderliği*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şişman, M. (2004). *Öğretim Liderliği*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şişman, M. (2007). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği*. *Eğitime Bakış Dergisi*, 8, 3-14.
- Taş, A. (2000). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretim liderliği rollerini gerçekleştirme düzeyleri (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİMİN ÜLKEMİZ EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YERİ SINIFLARDA UYGULAMA SIKLIĞI VE ÖĞRENCİ BAŞARISI ÜZERİNE ETKİLERİ

İsmail BUHUR¹

İhsan İSEN²

Bünyamin ORUÇ³

Mahmut AKOL⁴

Yücel AKSOY⁵

Öz

Eğitim, kişilerde istendik yönde davranış değişikliği yaratma sürecidir. Eğitim açısından her ülke kendi iş gücü istihdamını sağlayacak bireyler yetiştirmeyi hedef alır. Bu nedenle ülkedeki eğitim kalitesinin yükselmesi ülkenin her anlamda gelişmesine olanak sağlayacaktır. Eğitim kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak en önemli unsur ise; her bireyin birbirinden farklı özelliklere sahip olduğu gerçeğidir. Her insanın öğrenebileceğinden hareketle doğru strateji, yöntem, öğrenme stili ve uygun öğrenme ortamı ile tüm öğrencilerde beklenen öğrenme meydana getirilebilir. Ülkemiz eğitim sistemine baktığımızda, ezbere dayalı, öğretmen merkezli, her öğrenciyi eşit sayan ve öğretmenlerin değişime çok da açık olmadığı bir eğitim sistemi ile devam edildiğini görmekteyiz. Çağın gereklerine cevap verecek, teknolojik olarak donatılmış, bilgiye ulaşabilen, ulaştığı bilgiyi kullanabilen bireylerin yetiştirilmesi için ülke olarak eğitim politikalarımızı güncellememiz gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretim hakkında sahip oldukları bilgi düzeyi, sınıflarında bunu uygulama sıklıkları ve bu öğretimin öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılmasıdır. Araştırma, tarama modeli ile gerçekleştirilen betimsel bir araştırmadır. Bu çalışmada Diyarbakır merkezde bulunan ilkokullardaki 186 öğretmen üzerinde 50 soruluk farklılaştırılmış öğretim üzerine anket uygulanmıştır. Anketin sonuçlarına bakıldığında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun, farklılaştırılmış öğretimden haberdar olduğu, sınıflarında olabildiğince kullandıkları ve öğrenci başarıları üzerine pozitif bir etki yarattığı görülmüştür. Farklılaştırılmış öğretimin etkisinin ortaya çıkabilmesi için, öğretmenlerin hizmet içi

¹ Okul Müdürü, Nazime Tatlıcı İlkokulu, i_buhur@hotmail.com

² Okul Müdürü, Rekabet Kurumu Cumhuriyet Fen Lisesi, ihsanisenz@hotmail.com

³ Okul Müdürü, Yunus Emre Anadolu İmam Hatip Lisesi, bunyamino21@hotmail.com

⁴ Müdür Yardımcısı, Şehit Öğretmen Nuriye Ak İlkokulu, makol2112@gmail.com

⁵ Okul Müdürü, Yenişehir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, karacadagioo@hotmail.com

eğitim faaliyetlerine katılımlarının sağlanarak, gerekli değişimin öğretmenler başlanması doğru bir yaklaşım tarzı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Farklılaştırılmış Öğretim, Bireysel Farklılıklar, Akademik Başarı, Öğrenmede Yeni Model

THE PLACE OF DIFFERENTIAL EDUCATION IN OUR COUNTRY'S EDUCATION SYSTEM, IMPACT ON CLASSROOM FREQUENCY AND STUDENT SUCCESS

Abstract

Education is the process of creating desirable behavior change. Every country in terms of education aims to raise individuals who will provide its own workforce. For this reason; increasing the quality of education will contribute to the development of the country in every sense. The most important factor that will increase the quality of education is the fact that each individual has different characteristics from each other. Expected learning level can be achieved in all students with the right strategy ,method, learning style and appropriate learning environment based on the idea that everyone can learn. When we look at our country's education system; we see a system which is rote based-teacher based –treating every student equally and where the teachers are not open to change. We must update our education policies to raise individuals who will meet the needs of age are tecnologically capable and able to Access and use information The aim of this research is to find out teachers level of knowledge about differentiated instruction and the frequency of the application of it in their classes and the effects of this instruction on student's academic achievement the research is descriptive which is conducted with the scanning model. In this study ; a 50-item questionnaire on differentiated instuction was applied to 186 teachers in primary schools in the center of Diyarbakır when the results of the questionnaire were examined, it was seen that the majority of the teachers were aware of differentiated instruction ,used it as much as passible in their closses and had a pasitive effect on student successs. In order to reveal the effect of differentiated teaching it would be a correct to ensure that teachers particpate in in-service training activities and start the necessary change from teachers.

Keywords: Differentiated Instruction, Individual Differences, Academic Success, A New Model in Learning.

1. GİRİŞ

Geçmiş yüzyılda her çocuk sanki aynı bireyin farklı bir örneğiymiş gibi dikkate alınmış ve bu şekilde eğitime çalışılmıştır. Eğitim öğretim alanında yapılan en büyük hata da bu olmuştur. Bu yöntemden hareketle de tüm öğrencilere aynı konular aynı yöntemle öğretilmeye çalışılmıştır. Oysaki geçmişten günümüze her birey başarılı olmak için farklı yollar ve yöntemler denemiştir. Bu da kişinin öğrenme yollarını farklılaştırma ihtiyacı doğurmuştur. Kişinin öğrenme ihtiyacındaki farklılıklar, eğitiminde değişkenlerin ortaya çıkarılması ihtiyacı doğurmuştur. Bu doğrultuda, eğitimde benimsenmesi gereken yaklaşımlar da değişkenlik göstermiştir. Gelenekçi eğitim-öğretimde öğrencinin öğrenmeden çok ezberci bir anlayışla bilgileri hazır olarak alması amaçlanmıştır. Tüm bireylerin hepsinin aynı kişilik

özelliklerine, aynı aile yapısına, aynı kültüre, aynı ekonomik duruma sahip olduğu varsayımından hareket edilmiş ve eğitim bu haliyle planlanmıştır (Rollins, 2011). Benzer şekilde, Avcı ve Yüksel (2016), gelenekçi yaklaşım tarzında, eğitim öğretim süreci öğrenme düzeyi vasat olan öğrencileri hedef almakta, vasatın altında olan öğrencilerin bu sistemde başarısızlığa mahkûm edildiklerini dile getirmektedirler. Benzer durumun vasatın üstündeki öğrenciler için de geçerli olduğu dile getirmişlerdir. Bunun sebebi olarak da vasatın üstündeki öğrencilerde yaratıcılığın zamanla gerilediğini, mevcut potansiyellerini kullanamadıklarını ve körelmeye başladıklarını vurgulamaktadır (Heacox, 2002). Tamamıyla belli başlı standartlara göre hazırlanan bu eğitim süreci hem vasatın altındaki hem de vasatın üstündeki bireylerin ihtiyaçlarının çok gerisinde kalmaktadır. Bu eğitim anlayışına sahip öğretmenler de, öğrenci açısından sadece öğrenmenin bir yolunun olduğunu düşünmektedirler (Dun ve Dun, 1992). Türkiye okullarımızda öğretmenlerin eğitim öğretim yılı boyunca birkaç kaynak ve yöntem dışında dersleri işlemedikleri ve sınıflardaki öğrencilerin ortalama öğrenciler olarak kabul edilerek, bireysel farklılıkların çoğu zaman göz ardı edildiği bilinen bir gerçektir. Sınıflarda farklı öğrenme ihtiyacına sahip öğrencilerde tam öğrenmenin gerçekleşmesi için neler yapıldığı sorusu öğretmenlere sorulduğunda; öğretmenlerin büyük bir kısmının ortalama hedefleri tutturmaya çalıştıkları cevabını almak mümkündür. Aslında Türkiye gibi öğrenci sayılarının kalabalık olduğu sınıflarda bireyselleştirmiş eğitim yapmak oldukça zordur. Ama buna karşılık vasat öğrenciler hedef alınarak yapılan öğretimin de öğrencileri pek de bir başarıya götürmediği aşikârdır. Çünkü bu şekilde ders işlenen sınıflarda akranlarına göre daha üst düzeye sahip öğrenciler derste sıkılmakta, öğrenme potansiyellerinin altında ders işlendiğinden daha az bilgiyle yetinmek zorunda kalmaktadırlar. Aynı şey vasatın altındaki öğrenciler için de geçerlidir. Bu öğrencilerde anlatılanları tam olarak kavrayamadıklarından, konuya anlamak yerine, daha çok ezberciliğe yönelmektedirler.

Sınıf ortalaması gözetilerek yapılan öğretim, kendi içinde birtakım sorunlar içermektedir. Çünkü bu öğretim metodunda öğretmen genellikle merkeze kendini alır, anlatım yöntemiyle dersi işler ve sadece işitsel zekâyâ sahip öğrencilere hitap eder. Ülkemizde en eski öğretim yöntemlerinin başında da bu anlatım yöntemi gelmektedir. Bu anlatım yönteminde sadece hazır bilgi verilir ve öğrenciden ezberlenmesi istenir (Bligh, 1998). Bu yöntemin en iyi nasıl kullanılabileceği hakkında önemli kitaplardan birini kaleme almış olan Donald Bligh (1998) bile bu yöntemin çağın ihtiyaçlarına cevap veremediğini ve müfredatın ön gördüğü bilgi, beceri, düşünme ve yeteneklerin ortaya çıkarılmasında eksik kaldığını vurgulamaktadır.

Ayrıca anlatım yönteminin, öğrencilerde sıkılmaya sebebiyet verdiğini, öğrencilerde birçok duyguyu harekete geçirmekten yoksun olduğunu, ilham vermekte yetersiz kaldığını ve daha az çalışmaya özendirmediği görüşünü dile getirmiştir(Gibbs, 2013).

Her bireyin öğrenme biçimi kendine özgüdür. Öğrencilerin konuyu kavrama, öğrenme biçim ve oranlarının birbirinden farklılık gösterdiğini sınıflarımıza baktığımızda görmekteyiz. Çünkü sınıflarımızdaki öğrencilere baktığımızda; aynı sınıf ortamında, aynı etkinliklerle ders işlendiği halde öğrenciler arasında performans farklılıkları ve farklı düzeylerde öğrenme gerçekleştiği aşıkardır. Öğrencilerin, her birinin öğrenme özellikleri farklı olmakla beraber, zayıf ve güçlü oldukları konular, ilgi alanları ve yine birbirinden oldukça farklı öğrenme metot ve yöntemleri vardır. Bunun için de eğitim öğretim merkezleri olarak okulların, her öğrencinin öğretimini beklenen düzeye çıkarabilmesi için her bir bireyi farklı olarak görmesi, sınıf ortamları ile öğretim teknik ve metotlarını buna göre düzenlemesi gerekmektedir. Her ne kadar öğrenmede öğrencinin kişilik özellikleri büyük bir paya sahip ise de; öğrenme ortamları, hazırlanan etkinlikler, öğretme stilleri ve içeriklerin de önemli bir paya sahip olduğu unutulmamalıdır. Sınıfa getirilen bir üniformanın tüm öğrencilerin üzerine uymasının mümkün olmadığı gibi, bütün öğrencilere aynı sınıf ortamında aynı etkinliklerle ders verip, hepsinin başarılı olmasını beklemek de tabi ki hayal olacaktır. Burada öğreten ya da rehberlik eden olarak öğretmenin, her bir öğrenciyi farklı bir birey olarak görmesi, etkinlikleri, ders içeriklerini ve sınıf ortamını da buna göre farklılaştırması beklenmelidir. Öğretmenlerin müfredatta yer alan öğretim faaliyetlerini uygularken değişime dayalı olarak işlemesi, değişimin gerektirdiği anlayışa dayalı etkinliklerle dersi işlemesi öğrenci başarısını da olumlu etkileyecektir. (Tezci, Dilekli, Yıldırım, Kervan ve Mehmeti, 2017). Öğrencilerin tek başlarına öğrenmelerini sağlayacak sınıf ortamlarının dizayn edilmesi, öğretmene bağımlı olmayan öğrencilerin yetiştirilmesi, öğrencinin kendi bildiğinden hareketle uygun öğrenme stratejilerini kullanma becerisinin geliştirilmesi, kendi planlamasını yapabilen, tek başlarına çalışabilen öğrencilerin yetiştirilmesi öncelik hedef olmalıdır. Öğretim süreci boyunca yapılan değişiklikler ile beraber, her öğrencinin kendi özelliklerine uygun, kendi kapasitesi oranında, kendi beceri ve yetenekleri doğrultusunda öğretim sürecinden en verimli şekilde yararlanmasını amaçlayan yaklaşımlardan biri de farklılaştırılmış öğretimdir.

Buna karşılık teknolojinin gelişmesi, eğitimin standart kalıplara sokulamayacağına anlaşılması, yeni dünya düzeninde soran, sorgulayan bireylerin ortaya çıkması, geleneksel eğitim anlayışına daha fazla eleştirel yaklaşılmasına zemin hazırlamıştır. Yeni dünya düzenine

ayak uydurulması, gelişmelerin takip edilerek çağın gerisinde kalmama ihtiyacı, geleneksel eğitimin de ihtiyaçlara cevap vermekten uzak olması yeni öğretim yaklaşımlarının ortaya çıkma gereksinimini tetiklemiştir. Bu yeni yaklaşımların en önemlilerinden biri de farklılaştırılmış öğretimdir (Singh, 2014; Yabaş ve Altun, 2009).

Eğitim, bireyde istendik yönde meydana getirilen davranış değişikliklerinin tümünü kapsamaktadır. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesi kriterlerinden biri de eğitilmiş insan sayısının fazlalığıdır. Ülkelerin eğitim sistemlerine bakıldığında, her ülkenin kendine özgü eğitim modellerinin olduğunu görmekteyiz. Mevcut durumda ülkemizde derslerin genellikle öğretmen merkezli işlendiğini ve öğrenciye, öğrenme ve anlamadan çok ezbere dayalı bir öğretim sisteminin uygulandığını görmekteyiz. Bu eğitim sistemiyle de kalifiye insan ihtiyacını karşılayamadığımız, teknolojiye söz sahibi olamadığımız, sanayi de tarımda belli bir yerlere gelemediğimiz, yapılan PISA ve diğer sınavların sonuçlarından da anlaşılmaktadır.

Bu çalışmayla ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin dersi nasıl işledikleri, farklılaştırılmış öğretime dair fikir ve düşünceleri ile bunları sınıflarında ne kadar uyguladıklarına ilişkin verileri toplamak amaçlanmıştır. Çalışmanın bu anlamda okullarımızda görev yapan öğretmenlere ve okuyan öğrencilere ışık tutacağı, akademik olarak gelişmiş ülkelerin seviyelerine gelebilmek için izlenecek yolların belirlenmesi açısından rehberlik teşkil edeceği hedeflenmektedir.

1.1. Türk Eğitim Sistemi

Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine dönüşen ülkemizde, Cumhuriyetin ilk yıllarında ABD eğitim sisteminden etkilenecek, 1926-1927 ve 1936 yıllarında John Dewey'in raporları doğrultusunda Köy Enstitülerinin kurulması ve Köy Muallim Mekteplerinin açılması kararları alınmıştır. Türk eğitim sisteminde devrim niteliğinde olan bu adım, eğitim sisteminin gelişime büyük katkılar sağlamıştır. Çünkü bu mekteplerde yetiştirilen öğrenciler eğitim öğretimin yanında; ağaçlandırma, çiçeklendirme, yol yapımı hayvan ve bitki yetiştiriciliği, su kanalı açma, bataklık kurutma, müzik aleti çalma, halk oyunları, jeoloji, gibi derslerden de eğitim alıyorlardı. Bu enstitülerden mezun olup öğretmen olan gençler, gittikleri okullarda öğrenci yetiştirimin yanı sıra, buldukları bölgelerde ya da köylerde yaşayan halka tarım ve hayvancılık konularında, bataklıkların kurutulması, topraktan en yüksek verimin alınması ve daha birçok konuda destek sağlıyorlardı. Yaptıkları bu çalışmalarla hem ülkenin ihtiyaç duyduğu kalifiye insan yetiştiriyorlar hem de halka sundukları bu yardımlarla ülke

ekonomisinin gelişimine katkı sağlıyorlardı. Ancak 2.Dünya Savaşı ve darbeler bu Köy Enstitülerinin kapatılmasına neden olmuş ve ülke eğitimde yine bir çıkmaza sürüklenmiştir. 1960'lardan sonra yapılan reformlarla Enstitülerin kapatılması, liselerdeki sistem değişiklikleri, yatılı okulların kapatılması Türk eğitim sistemine çok büyük darbe vurmasına neden olmuştur. Ülkenin öğretmen ihtiyaçlarının eğitim fakülteleri dışındaki lisans mezunlarından da alınarak giderilmeye çalışılması, formasyonu olmayanlara öğretmenlik yaptırılması ülkenin kaliteli bir eğitim sisteminin oluşmasına engel olmuş; Dershane, etüt merkezi gibi özel kurumların eğitime entegre edilmesi, test tekniğinin okullarda, sınıflarda kullanılmaya başlanması, hazır bilginin sunulduğu ezberci öğrenme modelleri ve tek tip insan yetiştirime çabaları eğitimde mutsuz, düşünmeyen, üretmeyen nesillerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca mesleki eğitime yönlendirmelerin yapılmaması, sanayi ve ara eleman ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, ilkokullardan başlayarak yetenek taramalarının olmaması, kaliteli insan gücünün yetiştirilmesinin önemsenmemesi gibi gelişmeler ülkemizin eğitim alanında çağın çok gerilerinde kalmasına ve Türkiye'de büyük işgücü kayıplarına sebebiyet vermiştir.

Eğitim sistemine baktığımızda; 1923' ten itibaren eğitim ile ilgili gelişmeler yaşanmışsa da çok fazla yol aldığımız söylenemez. Şöyle ki 1907 deki sınıf düzenlerimizin, 2022' de bile birçok ilimizdeki okulların sınıflarında halen aynı şekliyle kendini koruduğunu ve değişikliğe gitmediğini görmekteyiz. Bizim okullarımızda sıra masalar arka arkaya dizilir, öğrenciler bu sınıf düzeninde oturtulur. Peki, bu oturma düzeninin, öğrencideki etkileri nelerdir? Öğrencilerin sınıfta arka arkaya oturtulmasının birçok olumsuz yönü mevcuttur. Bir kere arka arkaya dizilen öğrencilerin, aynı kültürel yapıdan, aynı sosyo ekonomik aile yapısından, aynı eğitim düzeyine sahip anne babadan geldiğini ve tamamının aynı hazır bulunuşluk düzeylerine ve aynı zekâ yapısına sahip olduğunu kabullenmiş oluruz. Bu da birçok öğrencinin anlatılan konuyu eksik öğrenmesine ya da hiç öğrenmemesine neden olmaktadır. Çünkü her bir öğrencinin zekâ düzeyi, hazır bulunuşluğu ve öğrenme stili birbirinden farklılık göstermektedir. Yine bizim sınıflarımızda öğrenci merkezli değil öğretmen merkezli ders işlenmekte ve öğretmen öğrenciye bilgiyi hazır vererek öğrenmesinden çok ezberlemesine neden olmaktadır. Ezbere dayalı öğrenen öğrenci ise çok kısa bir zaman sonra ezberlediklerini unutmaktadır. Ayrıca bizim okullarımızın birçoğunun karakteristik ve fiziksel özellikleri birbirinden çok farklılık arz etmektedir. İllerin az gelişmiş okullarının yapılarına baktığımızda, öğrenci sayısının çok fazla olduğu, donanım ve araç gereç anlamında çok

sıkıntılar çekildiğini, derslerin kara tahtalarla işlendiğini, birçok malzeme eksikliğinin olduğunu ve okulların sadece dört duvardan meydana geldiğini görmekteyken; sosyo-ekonomik durumun yüksek olduğu şehir merkezlerindeki okulların teknolojik alt yapıya sahip olduğunu, derslerin akıllı tahtalarla yapıldığını, dijital kütüphanelerle, robotik kodlama atölyeleriyle, tasarım atölyeleriyle donatıldığını görmekteyiz. Bu okullarda eğitim alan öğrencilerin diğer akranlarına göre çok fazla bilgi birikim ile donandığını, akademik olarak çok gelişim kat ettiklerini, yapmış oldukları projelerle eğitimde söz sahibi olduklarına şahit olmaktayız. Bu okullar arasındaki farklılıklardan dolayı veliler ekonomik koşullarını daha fazla zorlayarak, öğrencilerini bu okullara göndermek için servis tutmakta ve okulların önünde sonu gelmeyen öğrenci servis kuyrukları oluşmaktadır. Yine ülkemizdeki öğretmen gelişimlerine baktığımızda hizmet içi eğitimlerin zorunluluktan ziyade isteğe bağlı olduğunu, öğretmenlerin çoğu zaman hizmet içi eğitimlere katılmaktan uzak durduğunu bilmekteyiz. Öğretmenlerin çağın gereklerine uygun eğitim öğretim alanındaki gelişmeleri çok sıklıkla takip etmedikleri, geçmiş deneyimlerinin getirdiği bilgilerle ders işlediklerini bilmekteyiz. Bu şekilde yapılan eğitim öğretimlerde öğrenciler çağın gereklerine cevap verememekte ve birçok konuda fikir yürütememektedirler. Ezbere dayalı, test tekniğiyle yapılan ve öğretmen merkezli eğitim öğretim maalesef alanına hâkim kalifiye insanların da yetişmesi önünde engel teşkil etmektedir.

Türkiye, 2000’li yıllardan itibaren önemli eğitim dönüşümlerini gerçekleştirmeye hız verirken, 2004 yılında temelini attığı ve 2006 yılında okullarda uygulamaya başladığı davranışçı eğitim yaklaşımından bilişsel ve yapılandırmacı yaklaşıma geçiş ile hem ekonomi hem de demokrasiye entegre edebileceği bir eğitim modelini uygulamaya başlamıştır. Bu yaklaşımın temelinde birçok Avrupa ülkesinden esinlenilmiş ayrıca Avrupa Birliğini üye olunma sürecinde bu eğitim reformları ile önemli bir adım atmıştır. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımında, öğretmen merkezli bir eğitim anlayışından öğrenci merkezli bir eğitim anlayışına, ezberci bir sistemden öğrenme süreçli bir sisteme, bilginin hazır verildiği bir yöntemden bilgiye ulaşma yollarının gösterildiği bir yönetime doğru evrilmeler yaşanmıştır.

Okulların içine girdiği bu reform süreçlerinden, 2012 yılında 4+4+4 sistemine geçilmiş, merkezi sınavların yapısı ve soru tipleri değiştirilmiş, dershaneler kapatılmış, her ilde üniversiteler açılarak eğitimin yeni bir felsefe üzerine oturtulması amaçlanmıştır. Tüm bu eğitim reformları yaşanırken Ülkemiz 2018 PISA sonuçları açıklandığında; Okuma Becerileri, Matematik okuryazarlığı ve Fen okuryazarlığı alanlarının tamamında ilerleme kaydeden tek

ülke konumuna gelmiştir. PISA Direktörü Andreas Schleicher bir röportajında, “Türkiye bilgiyi pratiğe geçirmeyi öğrenmeli” diyerek, müfredatı, “Öğrettikleriniz artık gereksiz; ezberde iyi, yaratıcılıkta kötüsünüz” cümleleri ile içine girilen eğitim reformlarının iyi ama yetersiz olduğu vurgusunu yapmıştır.

Günümüz eğitim alanında yaşanan gelişmelere bakıldığında ülkemiz eğitim sistemimin çağın gerekleri ile donatılmış insan gücünü yetiştirmede yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir. Okullarımızda ve sınıflarımızda yapılandırmacı eğitimin tam anlamıyla uygulanmadığı ve bunun da artık yetmediği; bireysel farklılıkların çok fazla ön plana çıktığını, eğitimde yeni modellere ihtiyaç duyduğumuzu görmekteyiz. İşte tam burada farklılaştırılmış eğitim modelinin öneminin ortaya çıktığını görmekteyiz. Farklılaştırılmış eğitim, öğrencinin hazır bulunuşluk, ilgi ve öğrenme alanlarını temel alan; her öğrencinin farklı bir zekâ çeşidine ve düzeyine sahip olduğunu, bu nedenle dersleri tek düze bir şekilde her öğrenciye aynı şekilde anlatılmasının bir fayda getirmediğini dile getirmektedir.

Bir sınıfta bulunan 30-40 öğrencinin aynı zekâyâ, aynı ilgiye ve aynı öğrenme alanlarına sahip olmasının mümkün olmadığından hareketle yola çıkan farklılaştırılmış eğitim, öğrencinin farklı yollarla ama aynı hedefe birlikte yürümesi gerektiği vurgusuna dikkat çekmektedir. Farklılaştırılmış eğitim, sınıfta derse girişte yapılacak basit bir etkinlikle öğrencilerin ön bilgilerinin ölçülebileceği, ölçülen bu bilgilerden yola çıkılarak sınıftaki öğrencilerin ortak gruplara alınabileceği ve verilecek farklı çalışma alanları ya da öğrenme merkezleri ile tüm öğrencilerde istedik kazanımların olabileceğini dile getirmektedir.

Farklılaştırılmış eğitimde öğretmen üç ana unsuru farklılaştırabilmektedir. Bunlar içerik, süreç ve üründür. Farklılaştırdığı bu içeriklerle öğretmen; öğrencinin öğrenme alanına ve zekâ çeşidine göre etkinlikler hazırlayarak öğrencinin hedeflenen kazanımlara ulaşmasını sağlamaktadır. Öğrenci kendine uygun olarak hazırlanan bu etkinlikler sayesinde öğrenmeyi gerçekleştirmekte, yapabilme becerisi de kazandığı için kendine özgüven duymaktadır. Öğretmen merkezli sınıflarda öğrenci başarısı %70’lerde kalmakta ve %30’luk kısım maalesef göz ardı edilmektedir. Bu %30’luk dilimde akranlarına göre öğrenme gerçekleşmemekte, ders başarısında olumsuzluklar yaşanmakta ve geleceğe dair bir beklenti oluşmamaktadır. Bunun karşılığında farklılaştırılmış eğitim ortamlarında sınıfın tamamı aktif rol aldığından, öğrencilerin tümünde tam öğrenme gerçekleşmekte ve öğrencinin akademik başarısı istedik düzeye gelebilmektedir. Bu da öğrencinin geleceğe umutla bakmasını

sağlamakta, ülkenin ihtiyaç duyduğu işgücü beklentileri yerine gelmekte ve ülke eğitim olarak gelişmiş medeniyetlerin seviyelerini yakalayabilmektedir.

1.2.Farklılaştırılmış Öğretim

Farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurularak eğitim öğretim sürecinin içinde çeşitli değişiklikler yapmayı kapsayan, öğretim ortamında bir tek içeriğin, ürünün ya da öğretim biçiminin sunulmadığı, her öğrencinin aradığı şey olan öğretimin farklı bir şekilde sunulduğu yöntemdir. Farklılaştırılmış bir sınıfın tek bir reçetesi yoktur. Öğretim her öğrencinin ihtiyacına göre dizayn edilir.

Farklılaştırılmış öğretim ile ilgili alan taramalarına bakıldığında, birçok farklı tanım yapıldığını görmekteyiz. Hall (2002) a göre, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre ona kendi yeteneğine göre birden çok seçeneğin sunulmasıdır. Öğretmenin bilgi aktarmada ya da ders hızını ayarlama esnek olması gerektiği vurgulanmaktadır. Öğrencinin müfredata göre kendini ayarlamak yerine müfredatın ve seçeneklerin öğrenciye göre ayarlanmasını prensibi merkeze alınır.

Farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin bireysel farklılıklarının ön plana alındığı, öğrenme düzeylerine göre öğretim planlandığı bir yöntemdir. (Heacox, 2002; Tomlinson, 2001). Chapman ve King (2003) Farklılaştırılmış öğretimi, öğrenci düzeylerinin aynı olmadığı sınıf ortamında öğrencilerde öğrenmenin gerçekleşebilmesi için seçimler sunabilen bir yaklaşım türüdür. Demir ve Gürol (2015); Öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre öğretimin 3 boyutu farklılaştırılmaktadır. Bunlar: İçerik, süreç ve ürün boyutlarıdır. Yine farklılaştırılmış öğretim; sürecin bazı aşamalarında sınıf içinde çeşitlendirmeler yapmaya olanak veren Aşıroğlu (2016), öğrencilerin ilgilerini merkeze alan, bilgi, kavram, okuma, dil, öğrenme öncelikleri gibi özelliklerle öğrencinin tanınmasına olanak sağlayan, aynı sınıfta olup; farklı becerilere, farklı yeteneklere ve öğrenme alanlarına sahip öğrencilere uygun öğrenme ortamları sunan, her öğrencinin sahip olduğu bireysel başarılarını ve öğrenmelerini en üst düzeye çıkaracak etkinlikler planlamasını öngören; Powers (2008) ise; sınıflardaki farklı özelliklere sahip öğrencilerin mevcut ihtiyaçlarını karşılamaya dönük içerik, süreç ve ürünün öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uyarlanması biçiminde tanımlamışlardır. Literatür taramalarına bakıldığında; farklılaştırılmış öğretimle ilgili birçok tanım yapıldığını görmekteyiz. Farklılaştırılmış öğretim, öğrenciden beklenen üst düzey becerileri kazanmaları, bunun için sahip oldukları potansiyellerini ortaya koymak için farkındalıklarının artırılması olarak

tanımlanmıştır.(Aşıroğlu, 2016; Chapman ve King, 2003; Demir ve Gürol, 2015; Heacox, 2002; Powers, 2008; Tomlinson, 2001).

Farklılaştırılmış öğretim, bireyin merkeze alındığı, yapılacak olan etkinliklerin, öğrenciye göre düzenlendiği ve öğrenme alanlarının çağdaş yaklaşımlara göre planlandığı bir öğretim stili olarak tanımını yapmışlardır. (Tomlinson, 2001). Her bir öğrencinin birbirinden farklı kişilik özelliklerine sahip olduğu, büyüdüğü ortamın, zihinsel yapılarının, öğrenme alanları ile ilgi ve yetenekleri birbirinden farklılık gösterdiği, bunların dikkate alınarak öğrencide tam öğrenmenin gerçekleşmesi ve üst düzey becerilerin kazandırılması için de sınıf ortamlarının buna uygun düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Heacox, 2002). Farklılaştırılmış öğretim, öğretmenin öğrencilerin bireysel özelliklerine göre öğretimi çeşitlendirmesini hedefleyen ve bunun için geliştirilmiş olan bir yaklaşım türüdür. Öğretmenler sınıftaki öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir öğretim planı tasarlar (Avcı ve Yüksel, 2016). Bu şekilde farklı özelliklere sahip öğrencileri öğrenme sürecine aktif bir şekilde dahil etmeyi amaçlamaktadırlar.

Farklılaştırılmış öğretimin ortaya çıkış süresi kısa olsa da oldukça yaygın kullanılmaya başlanan bir yöntem haline gelmiştir (Levy, 2008). Farklılaştırılmış öğretimin ortaya çıkış süreci, çoklu zeka kuramı ile öğrenme alanlarının ortaya çıkmasına dayanmaktadır. (LDA, 2006).

Subban (2006) da farklılaştırılmış öğretimin temelini, beyin alanındaki gelişmelerden, çoklu zeka kuram araştırmalarından ve öğrenme stillerinin ortaya çıkarılmasından aldığını dile getirmektedir. Aslında farklılaştırılmış öğretim; zeka kuramlarının, beyin temelli öğrenmelerin, öğrenme alanlarının ve öğrencilerin akademik gelişimlerinin birleşmesiyle ortaya çıkan ve bunlarla bütünleşen bir öğretim şeklidir.

Farklılaştırılmış öğretimde amaç, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyinden hareketle öğrenme sürecinde öğrencilerin bireysel başarılarını, gelişimlerini ve yeteneklerini en üst düzeye çıkarmak (Algozzine ve Anderson, 2007; Cox, 2008; Hall, Strangman ve Meyer, 2003; Kommer, 2004; Lawrence-Brown, 2004), öğrencilerden beklenen akademik başarıya ulaşma olasılığını arttırmak (Heacox, 2002) ve okul müfredatını öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenlemektir (Lawrence-Brown, 2004). Ayrıca tüm öğrencilerin öğrenme düzeylerine göre sınıf ortamının hazırlanarak, öğretmen rehberliğinde öğrenci merkezli bir öğrenme ortamını düzenlemek, öğrencilerin öğrenme stillerine uygun olanaklar sunmak, her öğrencinin birbirinden farklı olduğundan hareketle etkinlikleri farklılaştırmak bu öğretim modelinin

amaçları arasında yer almaktadır (Theisen, 2002). Farklılaştırılmış sınıf ortamlarında bireysel farklılıklara saygı olmazsa olmazdır. Öğretmen, sınıfındaki her öğrencinin öğrenme stiline, yeteneğine, ilgisine göre aynı hedef doğrultusunda, farklı içeriklerle, farklı düzeylerde ve farklı şekillerde öğrenmeleri için bu modeli öğrencinin faydasına kullanır. (Roberts ve Inman, 2007)

Farklılaştırma, öğretmenlerin, sınıftaki her öğrencinin öğrenme fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak ve öğrencilerin küçük gruplar olarak ihtiyaçlarını ve bireysel ihtiyaçlarını karşılamak için programı, öğretme metotlarını, kaynakları, öğrenme etkinliklerini ve öğrenci ürünlerini değiştirdiği öğretme yaklaşımı olarak tanımlanabilir.

1.2.1.Farklılaştırılmış Öğretimin Özellikleri

*1970’li yıllarda uygulamaya konan bireyselleştirilmiş öğretim değildir. Ondan farklı olarak öğrencilerin hazır bulunuşluklarına göre öğretim birkaç yöntemle uygulanır, sınıf bütünlüğü korunur, her öğrenci bulunduğu düzeyden daha üst bir seviyeye çıkarılmaya çalışılır ve öğrencide grup aidiyatı oluşturulmaya çalışılır.

*Farklılaştırılmış öğretimin uygulamaya konulduğu sınıflarda hedeflere ve amaçlara göre etkinlikler farklılaştırılır, öğrenci grupları oluşturulur ve bu şekilde sınıfta düzen ve disiplin sağlanır.

* Homojen gruplardan ziyade heterojen gruplara uygulanan bir yöntemdir. Farklılaştırılmış öğretimde hedef ve amaçlar ile öğrenci istek ve ihtiyaçlarına göre esnek gruplama vardır.

Her öğrenci kendi hazır bulunuşluk seviyesi ve yeterliliği ölçüsünde konuyla ilgili anlamlı ve derinlemesine çalışmalar içerisine girmelidir. Yukarıdaki tanımlardan hareketle farklılaştırılmış öğretimi, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklara cevap verebilecek şekilde öğretmenin, öğretim ortamlarını süreç, içerik ve ürün olarak farklılaştırması şeklinde tanımlamak mümkündür.

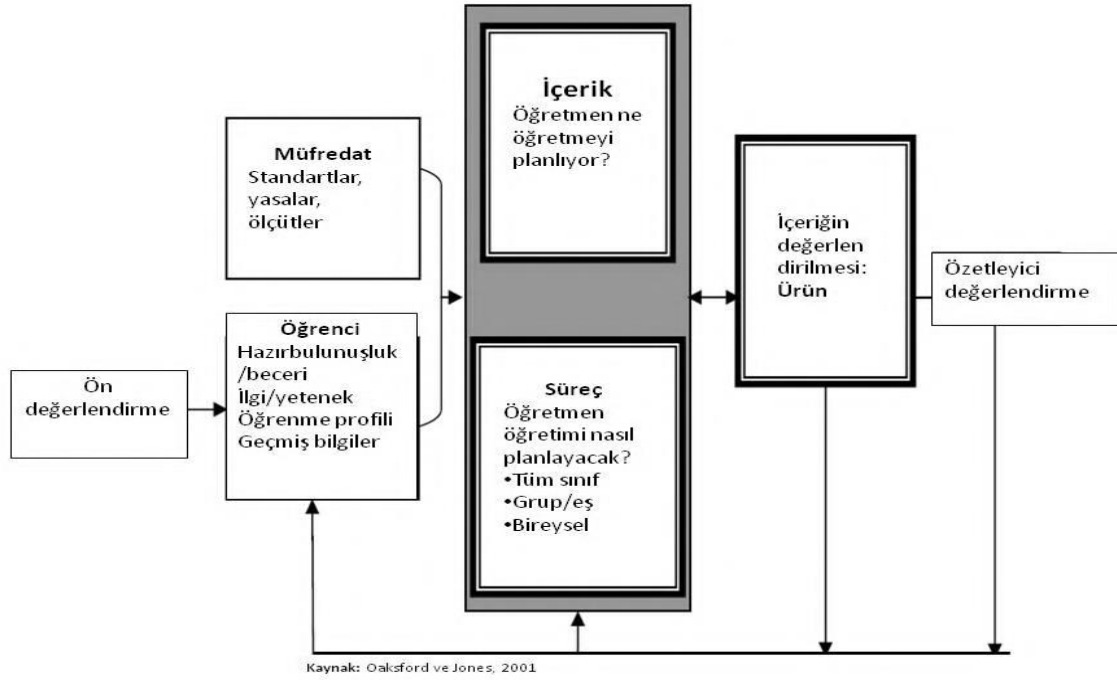
Farklılaştırılmış öğretimi, farklı kılan üç temel özelliğidir. Bunlar; hazırbulunuşluk, öğrencinin ilgisi ve öğrenme profilidir. Hazırbulunuşluk, öğrencilerin öğretme-öğrenme sürecine girmeden önce sahip oldukları yetenek ve becerilerdir. İlgi, meraklı değildir. Yani öğrencinin verilen görev ve sorumluluklara karşı merak duymasıdır. Öğrenme profiline gelince, öğrencinin nasıl öğrendiğinin cevabıdır. Öğretmenler, müfredatı bu üç öğeye göre farklılaştırmaktadır (Tomlinson, 2007). Farklılaştırılmış öğretimde, değerlendirme,

öğrencilerin öğrenme alanlarını tespit etmek için diğer yaklaşımlarda olduğu gibi önemli bir yere sahiptir (Tomlinson, 2005). Bu yaklaşımda değerlendirme, sadece dersin başında yapılmaz. Dersin girişinde, ortasında ve sonunda yapılmaktadır. Burada yapılan değerlendirme türlerine bakıldığında dersin girişindeki ön değerlendirme, ortasındaki süreç değerlendirmesi ve en sonda yapılan ise öğrencinin ne öğrendiğini tespit etmek için yapılan son değerlendirmedir. Tillman (2003) tarafından tanılayıcı değerlendirme olarak tanımlanan ön değerlendirme, derse girişi yapmadan önce, öğrencilerin hazırbulunuşlukları, ilgi ve öğrenme alanına ilişkin özelliklerini tespit etmek için yapılmaktadır (Tillman, 2003; Akt. Karadağ, 2010). Süreç değerlendirmesi; öğrencilerin neleri öğrendiklerini kontrol etmek, geriye dönüt sağlamak, varsa hataları düzeltmek ve öğrenciye rehberlik ederek destek sağlamak için yapılır. Öğretmen-öğrenci görüşmeleri, günlükler ve anketler öğrencilerin süreç içinde kullandıkları yöntemlerden birkaçıdır (Tomlinson, 2005). Bu tür değerlendirme araçları öğrencilerden dönüt almak için kullanılır ve çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü öğrencilere geri bildirim vermemek ve onlardan dönütler almamak öğrenme sürecini daha da zorlaştırabilmektedir (Gregory ve Chapman, 2002). Son değerlendirme ise dersin bitiminde yapılan değerlendirme türüdür. Bu değerlendirmede öğretmenler, öğretimi farklılaştırarak, öğrencilerin ortaya koydukları ürünleri birbirinden farklı şekillerde ortaya koymasının sağlayarak, herkesin kendi öğrenme stiline göre ürünlerini sergileme olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda bu değerlendirme de yalnız ürüne yönelik değildir. Öğrenme sürecinin niteliğinin de belirlemesini sağlamaktadır. Son değerlendirme de öğrencinin öz değerlendirme, akran değerlendirme gibi çeşitli değerlendirmelerde bulunması, öğrencide konulara farklı bakma açısının geliştirmesi, eleştirel düşünme ve karar alma süreçleri gibi becerileri en üst seviye de kazanmasına olanak sağlayacaktır. (Heacox, 2002).

1.2.2.Farklılaştırılan Öğeler

Farklılaştırılmış öğretim de 3 öge farklılaştırılmaktadır. Bunlar:

- 1.İçerik,
- 2.Öğretim Süreci,
- 3.Ürün' dür.

Şekil 1. İçerik, süreç ve ürün döngüsü

1.2.2.1.İçerik

Sınıfta nelerin öğretilmesi gerektiğidir. Öğretmen, nelerin öğretileceğine karar verirken müfredatı nicelik ya da nitelik olarak farklılaştırılabilir ya da kendine ve öğrencilere göre müfredatı esnetebilir. Nicel farklılaşmada, içeriğin yapısında değişiklik yapılabilir ve daha fazla ayrıntı yerine temel bilgi ve ilkelerin üzerinde durabilir. (Rock, Gregg, Ellis ve Gable, 2008). Örnek vermek gerekirse; matematikte tüm doğal sayılar yerine, doğal sayılarda çözümlene ile ilgili temel bilgileri öğrenmesi beklenmelidir. Nitel farklılaşmada içerik zorluk derecelerine göre ayrıştırılabilir veya birleştirilebilir. Örneğin, öğrenciye verilen etkinliğin yönergesi diğer öğrencilerin yönergelerine göre daha basit bir şekilde verilebilir. (Levy, 2008). Ayrıca öğrencilerin ihtiyaçlarına bakılarak müfredatta bir takım değişiklikler yapılabilir ve müfredat daha esnek hale getirilebilir. Öğretmenin müfredatta bulunan ve öğrencilerin bilmesi gereken en temel ve genel konuları ile öğrencinin öğrenmek istediği özel konularını ayrı ayrı tespit etmesi ve bunu öğrencinin tercihinine sunması, içeriği farklılaştırmanın ilk adımıdır. İçeriğin farklılaştırılması, öğretilmesi hedeflenen konunun temel kavramlarını, süreci ve becerilerin anlatılması ya da öğrenilecek konuyu basitten zora doğru düzeyini değiştirerek gerçekleştirilebilir. İçeriğin farklılaşması, öğrencilerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, öğrenme isteklerine göre tercih hakkı sunulması, etkinliklerin içeriklerinin basitten zora ya da kolaydan karmaşıklığı kapsayacak şekilde

tasarlanması ve tüm bunlar için sınıf ortamının düzenlenmesi olaylarını kapsamaktadır. Öğrencilerin, hazırbulunuşluk, ilgi ve öğrenme stillerine göre içerik farklılaştırılabilir.

1.2.2.2.Süreç

Öğrencilerin temel konuları anlayabilmeleri için ana becerileri kullanmalarını sağlamak amacıyla öğretmenler tarafından planlanmış etkinlikler bütünüdür. Öğretmenlerin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği içeriği hangi yollarla öğreteceği ve öğrencilerin hazırbulunuşluk, ilgi ve öğrenme stilleri üzerine yoğunlaştığı ve buna göre etkinliklerin tasarlandığı bölümdür. Öğretmen öğrenci düzeylerine göre tasarladığı etkinlikleri bu bölümde farklılaştırmalıdır. Sürece içinde yapılan farklılaştırmalarda öğretmen; öğretimi nasıl sunacağı (girdi), hangi öğrenciye ne tür konularda yardımcı olması gerektiği (destek düzeyi), öğrencileri hangi tepkileri vereceği (tepki), ders ve etkinlik için ne kadar süreye zamana ihtiyacı olduğunu (süre), öğrencilerin etkinliklere katılım düzeyleri ile ilgili ne tür beklentiler içinde olacağı (katılım) gibi soruların cevaplarına konsantre olmalıdır.(Levy, 2008). Öğretmen öğrencilerden aldığı dönütlere göre de sınıf içinde gerekli düzeltmeleri yapmalıdır. Örneğin, tam zamanlı kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmen, öğretim sürecinde görsel uyaranlara daha ağırlık vermeli ya da kısa cevaplı sorularla öğrenciye ipuçları sunmalıdır. Sürecin farklılaştırılması, öğrencilerde kazanılması gereken öğrenme becerilerinin karmaşıklık ve soyutluk düzeyini arttırarak, kendi gerçek hayatlarıyla ilişkilendirerek, eleştirel ve yaratıcı bir düşünce sistemine sahip olmasını sağlayarak ya da öğrenme yollarını farklılaştırarak gerçekleşir (Heacox, 2002, 11).

1.2.2.3.Ürün

Öğrencilerin neleri öğrendiklerini, öğrendiklerini sergiledikleri ve öğrenirken hangi malzemeleri kullandıklarını açıklayan bölümün adıdır. Öğretmenler ürün aşamasında daha çok değerlendirme için sözel, yazılı, sunum, test ya da proje gibi metotları kullanırlar. Akranlarına göre daha başarısız olan ya da yetersizlik gösteren öğrenciler genellikle bu yöntemlerin sonucunda başarısız olabilirler. Bu nedenle öğretmenler bu tür öğrenciler için şarkı söyletme, afiş ya da poster hazırlatma film çekme sergi veya koleksiyon yapma gibi diğer değerlendirme yollarını da kullanmalıdırlar(Prater, 2006). Örneğin, hiperaktivite ve dikkat eksikliği olan öğrenciler için öğretmen sınav soruların daha kısa sorabilir ya da sınav süresini diğer öğrencilere nazaran daha uzun tutabilir. Bunların yanında çocukta dikkat eksikliğine neden olan uyaranları sınıf ortamından çıkarabilir ya da öğrenciyi ayrı bir sınıfta sınava alabilir. Ürün, öğretmenler için önemli olduğu kadar, öğrencilerin ortaya koyduğu bir

öge olmasıyla da öğrenci için o kadar önemlidir. Bu nedenle de öğrencilerin bireysel özelliklerine göre tasarlanmış ürün oluşturma etkinlikleri, öğrencilerin bildiklerinden hareket etmesi açısından oldukça konsantre edicidir. Öğretmenlerin, öğrencilerden kendi becerilerine ve öğrenme düzeylerine göre farklı ürünler ortaya koymalarını istemesi, öğrencilerinin ne kadar öğrendikleri hakkında öğretmene çok iyi bir fikir sunabilmektedir.

Ürünün farklılaştırılması, öğrencilerin derste öğrendiklerini kendi bilgi, beceri ve tercih ettikleri yollar ile ifade etmelerine imkân verildiğinde gerçekleşir. Bu nedenle ders planı yapılırken her öğrencinin farklı düzeylere sahip olduğundan hareketle farklı düzeylerdeki sergi, afiş, proje ve ürünler üzerinde çalışmaları sağlanmalıdır (Heacox, 2002, 11).

1.3.3. Farklılaştırılmış Öğretimin Planlanması ve Uygulanması

Tomlison (1995) farklılaştırılmış öğretimin uygulanmasıyla ilgili olarak öğretmenlerin özen göstermeleri gerektiği bir takım özelliklerin olduğunu vurgulamaktadır. Bu özellikler aşağıda sunulmaktadır.

- Öğretmenin öncelikle farklılaştırmaya ilgili net bir düşüncesi olmalıdır.
- Farklılaştırılmış öğretim için öğrenciler ve veliler önceden bilgilendirilip hazırlanmalıdır.
- Daha fazla öğrenci odaklı öğrenmeye ve buna uygun sınıf yönetimine geçilmelidir.
- Hem öğrencinin hem de öğretmenin rahat hissedeceği oranlarda ve hızda farklılaştırılmış öğretime başvurulmalıdır.
- Farklılaştırılmış öğretim ile ilgilenen diğer meslektaşlarla birlikte planlar yapılmalıdır.

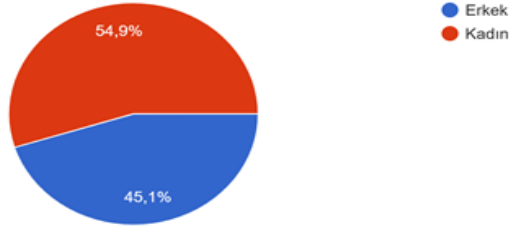
2. YÖNTEM

Bu çalışma ilkokulda görev yapan 186 öğretmenin katılım ve tarama modeli ile gerçekleştirilen betimsel bir araştırmadır. Öğretmenlere uygulanan anket ile onların farklılaştırılmış öğretimle ilgili algılarının ve uygulamalarının ortaya çıkarılması ve bu algılar ile uygulamaların kategorik değişkenler ile kendi öz yeterliklerine dair sahip oldukları özellikler ile akademik başarı açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2.1. Katılımcılar

Şekil 1. Cinsiyet grafiği

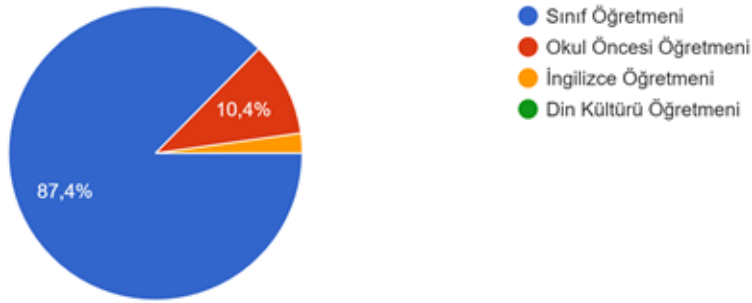
Cinsiyetiniz?

Çalışmaya katılanların cinsiyet ve branş bilgilerini incelediğimizde çalışmaya katılan öğretmenlerin 54,9% (102 öğretmen) kadın, 45,9% (84 öğretmen)' in erkek (Şekil 1) olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Branş dağılım grafiği

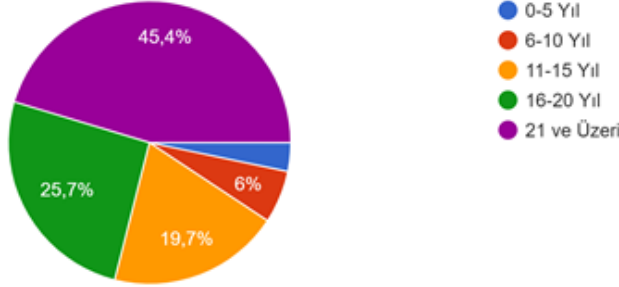
Branşınız

Katılımcıların branş dağılımı incelendiğinde ise çalışmaya katılanların 87,4%' ünün Sınıf Öğretmeni 10,4%' ünün İngilizce öğretmeni ve 2,2% 'sinin İngilizce öğretmeni olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 2).

Şekil 3. Katılımcıların mesleki deneyimleri

Meslekteki Deneyiminiz

Katılımcıların mesleki deneyimleri incelendiğinde ise en çok katılım 21 ve üzeri yıl (45,4%) 84 öğretmen olduğu, daha sonra sırasıyla; 16-20 yıl (25,7%) 48 öğretmen, 11-15 yıl (19,7%) 37 öğretmen, 6-10 yıl (6%) 12 öğretmen ve 0-5 yıl (3,2%) 7 öğretmen arasında olduğu görülmektedir. (Şekil 3).

2.2. Veri Toplama Aracı

Mustafa ÖZTÜRK ve Neşet MUTLU tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler ve Tarih Derslerinde Farklılaştırılmış Öğretime Yönelik Öğretmen Algıları Ve Uygulamaları” (19.06.2017) tez çalışmasında kullanılan anket, uyarlanarak bu çalışmaya uygulanmıştır. Çalışmaya konu olan anket “Farklılaştırılmış öğretimin ülkemiz eğitim sistemindeki yeri, sınıflarda uygulama sıklığı ve öğrenci başarısı üzerine etkilerinin” tespit edilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Anket dört aşamalı olarak hazırlanmış ve 50 sorudan oluşturulmuştur. Birinci bölümde öğretmenlerin demografik bilgileri hakkında sorular hazırlanmıştır. İkinci bölümde öğretmenlerin kendi uygulamalarına yönelik kişisel görüşlerine dair sorular sorulmuştur. Üçüncü bölüm katılımcıların farklılaştırılmış öğretim ile ilgili sahip oldukları bilgiler ve becerilere yönelik, dördüncü bölüm de ise farklılaştırılmış öğretime yönelik sınıf içi uygulamaları tespit etmek amacıyla hazırlanan sorular sorulmuştur.

2.3. Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada küme örnekleme yöntemi kullanılarak; öğretmenlerden elektronik ortamda anketi doldurmaları istenmiştir. Bu kapsamda Diyarbakır İlindeki 4 merkez ilçede görev yapan öğretmenler tarafından anket doldurulmuştur.

2.4. Veri Analizi

Veri analizinde öğretmenlerin anket maddelerine verdikleri cevaplar Google Formlar üzerinden dijitalleştirilmiştir. Bu program vasıtasıyla verilerin daha kolay biçimde anlaşılmasını sağlamak üzere yüzde, frekans hesaplamaları yapılmış; tablo ve grafikler oluşturulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Öğretmenlerin Mesleki Uygulamalarına Dair Kişisel Algıları Bölümü Analiz Edildiğinde:

Sorular	Evet (%)	Hayır (%)	Kısımın (%)
Öğrencilerimin hayatlarında bir kere dahi olsa fark yaratmışımdır	96.2	0.0	3.8
En başarısız/zor öğrencilerin başarısızlık nedenlerini araştırdım	84.3	0.0	15.7
Mesleki olarak her gün kendimi geliştirecek yayınları takip ederim	48.1	3.3	48.6
Öğrencilerimin seviyelerini belirlemek için her dersten önce hazırlık yaparım	63.0	3.8	33.2
Öğrenmenin gerçekleşebilmesini sağlayacak en uygun sınıf ortamını oluştururum	83.1	0.0	16.9
Sınıftaki tüm öğrencileri her yönüyle tanırım	79.3	0.0	20.7
Okul idaresinin hedefleri ders işleyişimde önemli bir etmendir	41.5	18.1	40.4
Ailelerin beklentileri ders işleyişimde önemli bir etmendir	26.1	28.8	45.1
Öğrencilerin düzeyleri dersleri nasıl işlediğim noktasında belirleyicidir	89.6	0.6	9.8
Öğrencilerimin öğrenme stillerini belirleyecek hazırlıklar yaparım	83.7	0.5	15.8
Öğrencilerimin ilgi ve yetenekleri hakkında bilgim vardır	91.3	0.0	8.7
Öğrencilerimin daha önceki öğrenme tecrübelerini bilirim	68.3	3.2	29.5
Ders planını kendim yaparım	62.5	10.9	26.6
Yıllık planı kendim yaparım	37.0	26.6	36.4

Tablo 1. Öğretmenlerin mesleki uygulamalara yönelik kişisel algıları

Tablo 1’ de öğretmenlerin çalıştıkları okullarda mesleki uygulamalarına ilişkin kişisel algılarını ölçen 14 soruya ait cevapların yüzdeler dilimleri bulunmaktadır. “Öğrencilerimin hayatlarında bir kere dahi olsa fark yaratmışımdır.” Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğu

(%96.2) bunu yaptığını ifade etmiştir. “En başarısız/zor öğrencilerin başarısızlık nedenlerini araştırırım.” sorusuna öğretmenler yine çoğunlukla (%84.2) araştırdıklarını ifade ederken, bazıları ise (15,8%) kısmen cevabını vermişlerdir. “Mesleki olarak her gün kendimi geliştirecek yayınları takip ederim.” Sorusuna Öğretmenlerin yarısından fazlası (%48.6) takip ettiğini söylerken hiç takip etmeyenlerin oranı ise, 3,3 % olduğu görülmektedir. “Öğrencilerimin seviyelerini belirlemek için her dersten önce hazırlık yaparım.” Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğu (63%) evet cevabı verirken, hayır cevabını verenlerin oranı 3,8% gibi az bir oranda kalmıştır. “Öğrenmenin gerçekleşebilmesini sağlayacak en uygun sınıf ortamını oluştururum.” diyen öğretmenlerin yüksek bir oranı (83,1%) yakalarken, “Sınıftaki tüm öğrencileri her yönüyle tanırım.” Sorusuna öğretmenlerin çok az bir kısmı(20,7%) hayır cevabı vermişlerdir.

Anket istatistiklerine bakıldığında; Öğretmenlerin okul idaresinin hedeflerine göre ders işleme oranlarında evet ve kısmen birbirlerine yakın çıkarken(40,4%-41,5%), ailelerin hedeflerine göre ders işlem ise, “kısmen”in (45,1%) çoğunlukta olduğu görülmektedir. “Öğrencilerin düzeyleri dersleri nasıl işlediğim noktasında belirleyicidir.” Sorusunun cevabında (89,6%) “evet” büyük bir orana sahipken; “Öğrencilerimin öğrenme stillerini belirleyecek hazırlıklar yaparım.” Sorusuna nerdeyse yok denecek kadar az(0,5%) “hayır cevabı çıkmıştır. “Öğrencilerimin ilgi ve yetenekleri hakkında bilgim vardır.” Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğu(91,3%) olumlu cevap verirken, “Öğrencilerimin daha önceki öğrenme tecrübelerini bilirim.”e kısmen cevabını verenlerin oranı (29,5%) ise düşük kalmıştır.

3.2. Farklılaştırılmış Öğretim İle İlgili Sahip Olunan Bilgiler ve Becerilere Ait Bölüm İncelendiğinde;

Sorular	Katılıyorum (%)	Katılmıyorum (%)	Bilmiyorum/ Fikrim Yok (%)
Farklılaştırılmış öğretim hakkında bilgi sahibiyim.	76.6	4.9	18.5
Farklılaştırılmış öğretim en yalın şekliyle bireyselleştirilmiş öğretimdir.	81.5	6.5	12.0
Farklılaştırılmış öğretim ile öğrencilerin hepsinin	68.6	15.7	15.7

öğrenebileceğine inanırım

Farklılaştırılmış sınıflarda rekabetten çok işbirlikçi öğretim öğrenmeyi kolaylaştırır düşüncesindeyim	87.6	1.6	10.8
Farklılaştırılmış sınıflarda uygulanan öğrenme stratejileri ile her öğrencinin öğrenebileceğine inanırım	78.9	9.2	11.9
Farklılaştırılmış öğretimin kalabalık sınıflarda uygulanabileceğini düşünmüyorum	60.9	23.9	15.2
Farklılaştırılmış öğretim uygulamaları ölçme ve değerlendirme açısından sorunlar doğurur	39.5	37.8	22.7
Sınıfta seviyesi çok düşük olan öğrenciler yerine sınavda başarı potansiyeli olan öğrencilere odaklanmak daha yerinde olacaktır.	16.8	79.3	3.9
Sınıftaki tüm öğrencilere ulaşmak ve onları başarılı kılmak imkânsızdır.	27.3	66.7	6.0
Nasıl ders anlattığım okul kültürü (okuldaki genel ders işleme şekli) tarafından etkilenir.	51.1	41.8	7.1

Tablo 2. Katılımcıların Farklılaştırılmış Öğretim İle İlgili Sahip Oldukları Bilgi ve Beceriler
Tablo 2’ de öğretmenlere sorulan “Farklılaştırılmış öğretim hakkında bilgi sahibiyim.” Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğu (76,6%) bilgi sahibi olduklarını vurgularken, “Farklılaştırılmış öğretim en yalın şekliyle bireyselleştirilmiş öğretimdir.” Diyen katılımcıların oranı ise, 81,6% olduğu görülmüştür. “Farklılaştırılmış sınıflarda uygulanan öğrenme stratejileri ile her öğrencinin öğrenebileceğine inanırım.” Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (78,9%) katıldıkları görülürken, “Farklılaştırılmış öğretimin kalabalık sınıflarda uygulanabileceğini düşünmüyorum.” sorusuna ise katılımcıların 23,9% katılmadıklarını belirtmişlerdir.

“Farklılaştırılmış öğretim uygulamaları ölçme ve değerlendirme açısından sorunlar doğurur.” Sorusuna öğretmenlerin 37,8%’ katılmazken, 39,5%’inin ise katıldıklarını ifade etmişlerdir. “Sınıfta seviyesi çok düşük olan öğrenciler yerine sınavda başarı potansiyeli olan öğrencilere odaklanmak daha yerinde olacaktır.” Sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu (79,3%) katılmadıklarını söylerken, “Sınıftaki tüm öğrencilere ulaşmak ve onları başarılı kılmak imkânsızdır.” Sorusuna ise, öğretmenlerin 27,3% katıldıkları sonucu çıkmıştır. “Nasıl ders anlattığım okul kültürü (okuldaki genel ders işleme şekli) tarafından etkilenir.” Sorusunda fikri olmayanların oranı 7,1% iken, katılanların oranının 51,1% olduğu görülmüştür. (Tablo 2).

3.3. Farklılaştırılmış Öğretim İle Uygulamalarının Bölümü İncelendiğinde;

Sorular	Hiç	2-3	Her	Her	Her
	yapmadım (%)	kere yaptım (%)	hafta yaptım (%)	hafta 2-3 kere yaptım (%)	gün yaptım (%)
Öğrencilerin yeteneklerine göre ders içinde farklı etkinlikler kullandım	2,2	22,8	38	25	12
Öğrencilerin öğrenme stillerine göre ders içinde farklı etkinlikler kullandım	1,1	19	43,5	21,7	14,7
Öğrencilerin ilgilerine göre ders içinde farklı etkinlikler kullandım	2,2	14,1	43,2	25,9	14,6
Öğrenci özelliklerine göre farklı gruplara farklı etkinlik uyguladım	7,1	25,7	35,5	22,4	9,3
Öğrencileri küçük gruplarda bir probleme çözüm üretmek için çalıştırdım	7,0	35,7	31,4	21,6	4,3
Daha hızlı/yavaş öğrenen öğrencilere farklı etkinlikler yaptırdım	2,7	17,4	39,7	22,8	17,4
Ders kitabı kullandım	1,6	4,3	20,1	16,3	57,6
İnternette edindiğim çalışma yaprağını kullandım	2,7	4,9	39,5	27	25,9
Kendi geliştirdiğim çalışma yaprağını kullandım	10,9	20,7	33,2	22,2	13
Konu ile ilgili kolay ve zor olarak iki (ya da daha fazla) çeşit çalışma yaprağı kullandım	6,5	6,8	39,5	24,9	12,4
Görsel materyal kullandım	0,5	7,6	40,0	15,7	36,2
İşitsel materyal kullandım	2,2	10,9	38,6	21,7	26,6
Konuyla ilgili farklı zorluk düzeyinde kaynak kullandım (makale, gazete, ders kitabı gibi)	3,8	21,1	36,8	18,4	20,2
Sınıf oturma düzenini değiştirdim	4,9	31,7	42,1	10,9	10,4
Öğrenci düzeyine göre farklı ev ödevleri verdim	11,9	27,6	36,8	13,5	10,3
Öğrencilere dönüt vermek için dereceleme ölçeği kullandım	21,1	26,5	35,1	13,5	3,8
Öğrenci özelliklerine göre farklı türde değerlendirme araçları kullandım	20	30,8	32,4	14,1	2,7
Çoktan seçmeli test uyguladım	10,9	14,7	47,8	17,9	8,7

Süreç değerlendirmesi yaptım	6,5	20,5	52,4	15,1	5,4
Zümremdeki öğretmenlerle ortak materyal hazırladım	13,5	43,2	31,9	8,6	2,7
Öğretim materyalini bir meslektaş ile değiştirdim/paylaştım	10,9	41,3	36,4	8,2	3,3
Değerlendirmenin nasıl yapılacağı ile ilgili zümremle ortak karar aldık	10,3	41,1	37,8	6,5	4,3
Belirli öğrencilerin yaşadığı öğrenme güçlüğü ile ilgili olarak bir meslektaş ile görüş alış verişinde bulundum	2,7	35,3	42,4	9,8	2,7

Tablo 3. Katılımcıların farklılaştırılmış öğretimle ilgili uygulamaları

Tablo 3’ de öğretmenlere sorulan “Farklılaştırılmış öğretim hakkında bilgi sahibiyim.” Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğu (76,6%) bilgi sahibi olduklarını vurgularken, “Farklılaştırılmış öğretim en yalın şekliyle bireyselleştirilmiş öğretimdir.” Diyen katılımcıların oranı ise, 81,6% olduğu görülmüştür. “Farklılaştırılmış sınıflarda uygulanan öğrenme stratejileri ile her öğrencinin öğrenebileceğine inanırım.” Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (78,9%) katıldıkları görülürken, “Farklılaştırılmış öğretimin kalabalık sınıflarda uygulanabileceğini düşünmüyorum.” sorusuna ise katılımcıların 23,9% katılmadıklarını belirtmişlerdir.

“Farklılaştırılmış öğretim uygulamaları ölçme ve değerlendirme açısından sorunlar doğurur.” Sorusuna öğretmenlerin 37,8%’ katılmazken, 39,5%’inin ise katıldıklarını ifade etmişlerdir. “Sınıfta seviyesi çok düşük olan öğrenciler yerine sınavda başarıya potansiyeli olan öğrencilere odaklanmak daha yerinde olacaktır.” Sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu (79,3%) katılmadıklarını söylerken, “Sınıftaki tüm öğrencilere ulaşmak ve onları başarılı kılmak imkânsızdır.” Sorusuna ise, öğretmenlerin 27,3% katıldıkları sonucu çıkmıştır. “Nasıl ders anlattığım okul kültürü (okuldaki genel ders işleme şekli) tarafından etkilenir.” Sorusunda fikri olmayanların oranı 7,1% iken, katılanların oranının 51,1% olduğu görülmüştür. (Tablo 3).

Farklılaştırılmış öğretimde katılımcıların diğer meslektaşlarıyla yaptıkları işbirliği verilerine göz attığımızda, en yüksek oranının (% 41,1) ayda 2-3 kere; en az oranın ise, %4,3 ile “her gün”de olduğu görülmüştür. Ayrıca:

- Zümresindeki öğretmenlerle ortak materyal hazırlama da en yüksek oran %43,2 ile ayda 2-3 kere

- Öğretim materyalini bir meslektaşıyla değişme- paylaşmada en yüksek oran %41,3 ile ayda 2-3 kere
- Değerlendirme ile ilgili zümre ile ortak karar alanlarda en yüksek oran %41,1 ayda 2-3 kere
- Belirli öğrencilerin yaşadığı öğrenme güçlüğü ile ilgili olarak bir meslektaş ile görüş alış verişinde bulunmada en yüksek oran %42,4 ile her hafta yapıldığı olarak hesaplanmıştır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Farklılaştırılmış öğretimin ülkemizdeki yansımalarına öğretmen bazlı bakıldığında; öğretmenlerin, öğrencilerin hayatlarında fark yaratma uğraşı içinde oldukları, problemleri gösteren öğrencilerin, bu problemlerin nedenlerini araştırarak bulmaya çalıştıkları, ders başarısı düşük öğrencilerle birebir ilgilenerek başarılarını akranlarının düzeylerine çıkarmaya çalıştıkları, öğrenci düzeylerine göre sınıf ortamı oluşturmaya çalıştıkları ve mesleki gelişim olarak kendilerini geliştirmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bunun yanında araştırma sonuçlarına bakıldığında; öğretmenlerin, öğrencileri her yönüyle tanıma oranının düşük olduğu, öğrencilerin öğrenme stillerine göre ders hazırlığını yeterince yapmadıkları, farklılaştırılmış öğretim ile kafa karışıklığı yaşadıkları ve net bilgilere sahip olmadıkları, farklılaştırılmış öğretimin ölçme değerlendirme süreçlerinde sıkıntı yaratabileceğini düşündükleri, öğrenci yetenekleri çoğu zaman göz ardı ettikleri, farklı öğrenme hızlarına sahip öğrencilerle farklı etkinlikler yapma seviyelerinin istenilen düzeyde olmadığı, farklı değerlendirme yöntemlerini neredeyse hiç kullanmadıkları ve zümre içinde yeterince işbirliği içinde olmadıkları görülmüştür. Bu konu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında; “Farklılaştırılmış Öğretim Ortamının Sınıf Yönetimine ve Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi” araştırma sonuçlarına göre; uygulama sayesinde öğretmenin sınıf yönetiminin de kolaylaştığı, öğrencilerin, öğretimin kendilerine göre hazırlanan etkinliklerle desteklenmesinden dolayı derslere daha istekli katıldıkları, öğrenme üzerine daha fazla yoğunlaştıkları için sınıfta öğretimi engelleyen, ders dışı konuşma, sınıf içerisinde gezme, lavaboya gitme problemlerin yaşanmadığı, bu sayede, öğretmen de öğrencilere müdahalede bulunmak zorunda kalmadığı görülmüştür. Yine bir diğer araştırma olan, “Öğretmenlerin Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımına İlişkin Uygulama ve Yeterlik Düzeylerinin Belirlenmesi ” makale sonuçlarına bakıldığında; öğretmenlerin kendilerini farklılaştırılmış öğretim yaklaşımı konusunda yüksek düzeyde yeterli gördükleri ve farklılaştırılmış öğretimi yüksek düzeyde uyguladıklarını, öğretmenler, materyalleri öğrencilerin ilgilerine göre çeşitlendirdiklerini düşünseler de, bunu her seferinde farklı ilgi

alanlarına hitap eden ancak, tüm grubun kullanabileceği tek türden materyal kullandıkları tespit edildiği, kadın ve erkek öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretime ilişkin benzer yeterlik ve uygulamalara sahip oldukları, öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına ilişkin uygulama düzeylerinin mesleki deneyime göre anlamlı bir fark göstermediği, ancak öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretim yaklaşımına ilişkin yeterlik düzeylerinde ise 1-5 yıl mesleki deneyime sahip olanlar ile 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip olanlar arasında, 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip olanların lehine mesleki deneyime göre anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşıldığı, öğretimi bireysel farklara göre farklılaştırma kapsamında zamanı esnek kullanma, esnek bir program ile hareket etme ve öğrenci seçimlerini önemseme konularının tam olarak anlaşılmadığını ve buna bağlı olarak uygulamada sorunlar yaşandığı görülmüştür. Daha önce yapılan araştırma ve makale sonuçları ile yapılan bu araştırma sonuçları karşılaştırıldığında benzer ve farklı durumların ortaya çıktığı görülmüştür. Öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretimden haberdar oldukları ancak tam anlamıyla anlamlandıramadıkları ve çoğu zaman diğer yöntemlerle karıştırabildikleri, öğrenme düzeyleri ve yeteneklerinin farkında olmalarına rağmen etkinlikleri çeşitlendirmedikleri, ilgi düzeylerine göre ders planlarında aksaklıklar yaşandığı görülmüştür.

Araştırma sürecinde elde edilen anket verilerine göre öğretmenlerin, öğretmen merkezli ders işlemleri ve ezberci yönetime nazaran, farklılaştırılmış öğretim ile yapılan etkinliklerden, öğrencilerin daha keyif aldıkları, ilginç, eğlendirici ve heyecan verici buldukları, bunun da öğrencilerde akademik açıdan daha olumlu etkilediği gözlemlediklerini ifade etmişlerdir.

Farklılaştırılmış öğretimde, öğrencilerin kendi düzeylerinde olan akranlarıyla çalışmaları, onlarda gruba ait olma hissi oluşturduğu, farklı araç ve gereçle dersi işlemleri, kendi seviyelerine göre verilen görevleri alıp başarılı olmaları öğrenmenin kalıcı olmasını sağladığı fikrini ortaya çıkarmıştır. Yine ilkökul öğrencilerinin farklılaştırılmış öğretim ile birlikte rekabetten çok işbirlikçi çalışmalara katılmış olmaları onların derse karşı daha istekli olmalarını sağlayacağı ve bunun sonucunda da yaşayacakları başarıya duygusuyla öğrenmenin daha da kalıcı olacağı düşünülmektedir.

Farklılaştırılmış öğretimde, öğrenci merkezli derslerin işlenişi, öğrencilerin etkinlikleri aktif katılımının sağlanması ile öğrencilerin derse karşı ilgilerini arttırdığı ve motivasyonlarını daha üst düzeylere çıkararak öğrenmenin sağlandığı düşünülmektedir. Farklılaştırılmış öğretim yönteminde uygulama sırasında öğrencilerin görsel materyallerle çalışmaları, her grubun farklı yollarla dersin işlenişine katkı sunmaları, bir grubun afiş ve slogan hazırlarken, bir diğer

grubun film ve power point ile sunum yapmaları, bir başka grubun konu ile ilgili kompozisyon ya da hikâye yazmaları sayesinde her öğrencinin ilgi alanına göre derse katılımını sağlaması; kes-yapıştırma etkinlikleri ile hem zevk almalarına hem de el becerilerini geliştirmelerine, tahmin oyunları sayesinde yaratıcılıklarını geliştirmelerine olanak sağladığı, bu şekilde derslerin daha ilginç ve keyifli geçmesine, beyin fırtınası, tartışma, internetten araştırma, drama, bireysel ve grup çalışmaları ile öğrencilerin akademik olarak bir üst seviyeye çıkmalarına yardımcı olmaktadır.

Yine farklılaştırılmış öğretim; farklı teknikleri ile öğrenciyi sınıf içinde aktif hale getirmesi, yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlaması ve hayatın içinden kesitler sunmaya dönük yapısı, kalıcı öğrenmeye yönelik motivasyonu arttıran özelliği ve öğrencilerde daha fazla güdülenmeyi sağlamasıyla, akranlarına göre daha geride olan öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkılar sunmaktadır.

5.ÖNERİLER

Farklılaştırılmış öğretimin ülkemiz okullarda uygulanabilmesi ve öğrencilerin akademik olarak başarılı olabilmesi için; ,

- 1) Anket sonuçlarından hareketle; öğretmenlerin, her bireyin farklı olduğu düşüncesini kabullenmesi, öğrencileri ilgi, hazır bulunuşluk ve öğrenme stillerine göre tanıması ve etkinliklerinin içerik, süreç, öğrenme ürünlerini değiştirmesi ve öğrenme ortamını da buna göre farklılaştırılması gerekir.
- 2) Anket sonuçlarına bakıldığında öğretmenlerin öğrencilerini tanıma konusunda yeterince özen göstermedikleri görülmüştür. Farklılaştırılmış öğretimin, önceden hazırlanması gereken bir yöntem olduğu için normal metotlardan daha fazla zaman alsa da, öğretmenlerin öğrencilerini tanımalarına imkan vermektedir. Öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerini bilmeleri sayesinde; öğrenci merkezli bir öğrenme ortamının dizayn edilmesi sağlayabilirler.
- 3) Öğretmenlerin hala bazı sınıflarda öğretmen merkezli ders işledikleri sonucuna varılmıştır. Buna karşılık, öğretmen, öğreten değil rehberlik eden olmalı ve öğrenciler öğrenmelerinin sorumluluklarını üstlenmelerini sağlayacak gerekli moral ve motivasyonu onlara verebilmelidir.
- 4) Milli Eğitim Bakanlığının, uzmanlar eşliğinde farklılaştırılmış öğretim atölyelerini kurması, geleneksel öğretim metotlarıyla ders anlatan öğretmenleri tespit etmesi ve bunları bu atölyelerde derse alarak, farklılaştırılmış öğretimin ana felsefesini benimsetecek eğitimleri planlaması gerekmektedir.
- 5) Eğitim denetmeleri ile okul idarecilerinin farklılaştırılmış öğretime ilişkin, öğretmenlere rehberlik etmeleri ve onları destekleyebilmeleri için hizmet içi eğitim faaliyetlerine alınması gerekir.

- 6) Farklılaştırılmış öğretimin ilke, metot ve temel felsefesinin eğitim fakültelerinde öğretilmesi için eğitim fakültelerinin müfredatlarında değişikliği gidilmesi, daha öğrencilik yıllarında bu öğretim yönteminin öğretmen adaylarına benimsetilmesi daha anlamlı olacaktır.
- 7) Farklılaştırılmış öğretimin, okullarda beklenen düzeyde yapılabilmesi için okulların ve öğrenme ortamlarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tasarlanması, öğrenme ortamının bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ve kaynak/materyal nicelik ile niteliği bakımından zengin olması; geniş, esnek, rahat ve modüler olması gerekmektedir.
- 8) Okul idarecilerinin geleneksel sınıf düzenleri yerine bireysel ve grup çalışmalarına uygun, hareketliliğin ve dönüşümün kolay olduğu sınıf düzenleri için gerekli araç gereç ve materyalleri öğretmenlere sağlaması gerekir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tüm okullar için hazırlanan müfredatın, idareci, öğretmen, veli ve öğrenci fikirleri de alınması koşullarıyla hazırlanması, öğrenci ihtiyaç ve beklentilerinin göz önünde bulundurulması ve ders kitaplarının buna uygun hazırlanması sağlanabilir.

5. KAYNAKLAR

- Hall, T., Strangman, N. & Meyer, A. (2003). *Differentiated instruction and implications for UDL implementation*. Wakefield, MA: National Center on Accessing the General Curriculum. Retrived from http://aim.cast.org/publications/ncac/ncac_diffinstructudl.html.
- Heacox, D. (2002). *Differentiating instruction in the regular classroom: How to reach and teach all learners, grades 3-12*. USA: Free Spirit Publishing.
- Karadağ, R. (2014). Dünyada ve Türkiye’de farklılaştırılmış öğretimle ilgili yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1301-1322.
- Karadağ, R. (2010). *İlköğretim Türkçe dersinde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımını uygulanması: Bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tomlinson, C. A. (2001) *How to differentiate instruction in mixed ability classrooms*. ABD: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Tomlinson, C. A. (2005) *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. ABD: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Tomlinson, C. A.& McTighe, J. (2006) *Integrating differentiated instruction and understanding by design*. ABD: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Belçer, Y. & Avcı, S. (2011). Öğretimin farklılaştırılmasında etkili bir strateji: Katlı öğretim. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3). 109-126
- Bligh, D. (1998). *What's the use of lectures (5th Ed.)*. Exeter: Intellect
- Gibbs, G. (2013). *Lectures don't work, but we keep using them*. Retrieved, 21 February 2017, from
- McTighe, J., & Brown, J. (2005). Differentiated instruction and educational standards: Is detente possible? *Theory Into Practice*, 44, 234-244 89.
- Tomlinson, C. A. (2001). Grading for success. *Educational Leadership*, 58(6) 12-15.
- Tomlinson, C. A. (2004). Research evidence for differentiation. *School Administrator*, 61(7), 30-34.
- Tomlinson, C.A. (2007). *Öğrenci gereksinimlerine göre farklılaştırılmış eğitim (Çeviri Kitap)*. Sev Yayıncılık: İstanbul.
- Tomlinson, C.A. (2009). Intersections between differentiation and literacy instruction: Shared principles worth sharing. *New England Reading Association Journal*, 45(1), 28-35.
- Tomlinson, C. A. (1995a). How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms. USA, Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Yabaş, D. (2008). Farklılaştırılmış Öğretim Tasarımının Öğrencilerin Özyeterlik Algıları, Bilişüstü Becerileri Ve Akademik Başarılarına Etkisinin İncelenmesi, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, istanbul
- LDA (2006). *Differentiated instruction*.

- Levy, H. M. (2008). Meeting the needs of all students through differentiated instruction: Helping every child reach and exceed standards. *The Clearing House*, 81(4), 161-164.
- Rollins, R. L. (2011). Assessing the understanding and use of differentiated instruction: A Science Course. *Journal of Advanced Academics*, 18(3), 424-456.
- Singh, H. (2014). Differentiating classroom instruction to cater learners of different styles. *Indian Journal of Research*, 3(12), 58-60.
- Springer, R., Pugalee, D. ve Algozzine, B. (2007). *Improving mathematics skills of high school students. The Clearing styles: Practical approaches for grades 3-6*. Boston, MA.
- Tomlinson, C. A. (2001). Differentiated instruction in the regular classroom: What does it mean? How does it look? *Understanding Our Gifted*, 14, 3-6.
- Tomlinson, C. A. (2005). Grading and differentiation: Paradox or good practice? *Theory into Practice*, 44, 262-269.
- Tezci, E., Dilekli, Y., Yıldırım, S., Kervan, S. & Mehmeti, F. (2017).
- Tomlinson, C. A. & McTighe, J. (2006). *Integrating Differentiated Instruction Understanding by Design: Connecting Content and Kids*. USA: ASCD. Erişim: 25/07/2017
- Tomlinson, C.A. (2000b). Differentiation of instruction in the elementary grades. Clearinghouse on elementary and early childhood education. *ERIC Digest* (ERIC Belge No. EDO-PS-00-7)
- Tomlinson, C.A. (2014). *Öğrenci gereksinimlerine göre farklılaştırılmış eğitim*. (T. Bayındır, Çev. Ed.), İstanbul: Redhouse.
- Tomlinson, C. A. (2017). *How to differentiate instruction in academically diverse classrooms. (Third Edition)*. USA: ASCD.
- Aşıroğlu, S. (2016). Öğretmen Adaylarının Bilimsel Araştırmaya Yönelik Tutumları İle Bilimsel Araştırma Dersindeki Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2) , 72-84. DOI: 10.29065/usakead.232429
- Chapman, C. & King, R. (2003). *Differential instructional strategies for reading in the content areas*. California: Corwin Press.
- Tillman, K., *The Administration of Physical Education, Sport and Leisure Programs*. Sixth Edition, Boston

YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA MURİS MUVAZAASI OLARAK DEĞERLENDİRİLMİYEN İŞLEMLER

Dilan CAN BAYHAN¹

Öz

Çalışmamızda, muvazaanın uygulamada en çok karşılaşılan türü olan muris muvazaası kavramı incelenmiştir. Muris muvazaası, miras bırakanın mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla, mirasçılardan biri veya üçüncü bir kişiye aslında bağışlamak istediği taşınmazı, satış veya ölünceye kadar bakma sözleşmesi ile muvazaalı olarak devretmesidir. Muris muvazaası, kanunda düzenlenmemiş, bilimsel görüşler ve Yargıtay içtihatları ile şekillenmiştir. Çalışmamızın da ana kaynağını oluşturan 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, muris muvazaası kavramını şekillendiren en önemli içtihattır. Muris muvazaası unsurlarını taşımayan işlemler, muris muvazaası kapsamında dava edilemeyeceğinden önem arz etmektedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan muris muvazaası olarak değerlendirilmeyen işlemler Yargıtay kararları içtihatlarıncı somutlaştırılmış ve geliştirilmiştir.

Çalışmamızda ilk olarak genel olarak muris muvazaası kavramına değinilmiştir. Bu kapsamda muris muvazaasının tanımı, muris muvazaasının unsurları, 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı incelenmiştir. Ardından çalışmamızın ana konusu olan muris muvazaası olarak değerlendirilmeyen işlemler Yargıtay kararları ışığında tek tek tespit edilip inceleme konusu yapılmıştır. Çalışmamızda 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı esas alınmış ve bilimsel görüşler ile birçok Yargıtay kararından yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muvazaa, nispi muvazaa, muris muvazaası, muris muvazaası olarak değerlendirilmeyen işlemler.

Jel Kodları: K11, K30, K39

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk ABD, E-posta: av.dilancanbayhan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5889-3580.

TRANSACTIONS THAT ARE NOT CONSIDERED AS TESTATOR COLLUSION BY EVALUATING THE SUPREME COURT DECISIONS

Abstract

In our study, the concept of testator collusion, which is the most common type of collusion in practice, has been examined. Testator collusion is the collaborative transfer of the immovable that the inheritor wishes to donate to one of his heirs or a third person, in order to smuggle goods from his heirs, with a contract of sale or maintenance until he dies. Testator collusion, was not regulated in the law, but was shaped by scientific opinions and the jurisprudence of the Supreme Court. The decision of the Supreme Court Jurisprudence Unification Board, dated 01.04.1974 and numbered 1/2, which constitutes the main source of our study, is the most important jurisprudence that shapes the concept of testator collusion. Transactions that do not carry the elements of the testator collusion are important since they cannot be sued within the scope of the testator collusion. Transactions that are not considered as testator collusion, which constitute the subject of our study, have been embodied and developed by the jurisprudence of the Supreme Court decisions.

In our study, we first touched on the concept of testator collusion in general. In this context, the definition of the testator collusion, the elements of the testator's collusion, the Jurisprudence Unification Board Decision dated 01.04.1974 and numbered 1/2 were examined. Then, the main subject of our study, the transactions that are not considered as testator collusion, were determined and examined one by one in the light of the Supreme Court decisions. In our study, the decision of the Jurisprudence Council dated 01.04.1974 and numbered 1/2 was taken as a basis and scientific opinions and many Supreme Court decisions were used.

Keywords: Collusion, relative collusion, testator collusion, transactions that are not considered as testator collusion.

Jel Codes: K11, K30, K39.

1. GİRİŞ

Muvazaa kavramı irade ile beyan arasındaki uyumsuzluktur. Taraflar, aralarında akdettikleri sözleşmeye ilaveten, yapmış oldukları sözleşmenin hiç hüküm doğurmaması veya başka bir sözleşmenin hüküm doğurması amacıyla gizli bir sözleşme daha yapmaktadırlar. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK)'da düzenlenen muvazaa kavramı mutlak ve nispi muvazaa olarak ikiye ayrılmaktadır.

Türk Hukukunda muvazaa davalarının büyük bir kısmını, muris muvazaası oluşturmaktadır. Ülkemizde miras bırakanlar, sosyo-ekonomik sebepler ile muvazaalı işlem yapma eğilimindedirler. Miras bırakan, özellikle yaşlandığı için, yaşadığı ve kendisine destek olan kişilerden kolay etkilenmekte ve mirasını bu kişilere bırakmak veya öfke duyduğu kişilere ceza verme veya çok sevdiği kişilere haksız kazanç sağlamak için muvazaalı işlemlerde bulunabilmektedir. Miras bırakanın genellikle malvarlığını, kız çocuklarından veya miras bırakanın birden fazla evlilik yapması halinde ilk evliliğinden olan çocuklarından mahrum etme niyetinde olduğu görülmektedir.

Türk Borçlar Kanununda düzenlenen muvazaa kavramı dışında muris muvazaasına ilişkin kanuni bir düzenleme bulunmamaktadır. Muris muvazaası kavramı, kanunda düzenlenmemesine rağmen bu kavramın bilimsel görüşler ve Yargıtay içtihatları ile şekillendiği tespit edilmektedir. Muris muvazaası kavramı ile ilgili en önemli içtihat 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararıdır(YİBK).

01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı ile muris muvazaasının tanımı ve şartları belirlenmiştir. Muris muvazaası, miras bırakanın, lehine yarar sağlamak istediği mirasçılarında biri veya üçüncü bir kişiye, tapuya kayıtlı olan taşınmazını gerçekte bağışlamak istediği halde satış sözleşmesi yapmış gibi gösterip temlik etmesidir. Bu tanımın ışığında muris muvazaası olarak değerlendirilmeyen işlemler Yargıtay içtihatları ile belirlenmiş ve şekillenmiştir. Yukarıda belirtilen İBK kararı ve doktrindeki görüşler ile muris muvazaası olarak nitelendirilmemesi gereken işlemlerin belirlenmesi, çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır.

2. GENEL OLARAK MURİS MUVAZAASI

2.1. Muris Muvazaasının Tanımı

Muvazaa kavramı, tarafların aralarında yaptıkları sözleşmenin hiç hüküm doğurmaması veya görünürdeki sözleşme dışında başka bir sözleşmenin hüküm doğurması hususunda anlaşmalarıdır. Muvazaalı sözleşmenin hiç hüküm doğurmaması mutlak muvazaa, görünürdeki sözleşmenin arkasına başka bir sözleşmenin gizlenmesi durumu nispi muvazaa olarak adlandırılmaktadır. Muris muvazaası ise, görünürdeki sözleşmenin arkasında gizlenen gizli bir sözleşme olmasından dolayı TBK'nun 19. Maddesinde düzenlenen nispi muvazaanın özel bir türü olarak kabul edilmiştir².

² OĞUZMAN Kemal/ ÖZ Turgut (2013). "Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1", Vedat kitapçılık, 11. Bası, s. 130; NOMER Haluk Nami (2013). "Borçlar Hukuku Genel Hükümler", Beta Yayınları, 13. Bası, s. 73;

Muris muvazaası, miras bırakanın mirasçılardan birine veya üçüncü bir kişiye terekeden mal kaçırmak amacı ile aslında bağışlamak istediği taşınmazını sanki bir satış sözleşmesi yapmış gibi göstererek temlik etmesi olarak tanımlanabilir³. Muris muvazaasında, miras bırakanın mirasçılarını aldatma ile onlardan mal kaçırmak amacı bulunmaktadır. Miras bırakanın asıl gayesi, mirasçılardan biri veya üçüncü bir kişiye taşınmazını bağışlamak olmasına rağmen ilerde mirasçılarının tenkis davası açarak taşınmaz üzerindeki miras paylarını almalarını önlemek ve mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla bağışlama gayesini satış veya ölünceye kadar bakma sözleşmesi yapma görüntüsü arkasında gizlemektedir. Miras bırakanın mirasçılardan biri veya üçüncü bir kişiyle yapmış olduğu görünürdeki işlem olan satış veya ölünceye kadar bakma sözleşmesi, tarafların gerçek iradelerine uygun olmaması sebebiyle muvazaalı olduğu için geçersizdir. Taraflar arasındaki gizli sözleşme olan bağışlama sözleşmesi ise şekil şartlarına uygun olmaması nedeniyle geçersizdir⁴.

Muris muvazaası kavramının kanunda düzenlenmediği ve Yargıtay içtihatları ile hukukumuzda kabul edildiği yukarıda belirtilmişti. Bu kavram ile ilgili olarak Hukuk Genel Kurulu ile Yargıtay 2. Hukuk Dairesi arasındaki içtihat aykırılıkları bulunmaktadır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarında, miras bırakanın muvazaalı işlemlerini dava etme hakkı saklı pay sahibi olsun olmasın bütün mirasçılara tanınmışken Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararlarında, dava etme hakkı sadece saklı pay sahiplerine tanınmıştır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarında muris muvazaasına ilişkin tenkis ve mirasta iade ile ilgili hükümlerin sadece geçerli tasarruflara uygulanabileceğini kabul ederken, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi miras bırakanın muvazaalı davranışının TMK m. 669/2 gereğince o taşınmazı iade etmekten ayrık tuttuğu anlamına geldiğini kabul etmiştir⁵. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu, 1 Nisan 1974 tarihinde vermiş olduğu 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararını benimseyerek bu tartışmaya son vermiştir⁶.

2.2. 01.04.1974 Tarihli 1/2 Sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı (YİBK)

Hukukumuzda muris muvazaası kavramını kazandıran 01.04.1974 tarihli 1/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında⁷, bir işlemin, muris muvazaası olarak nitelendirilebilmesi için

KILIÇOĞLU Ahmet (2011). “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Turhan Kitabevi, 15. Baskı, s. 167; REİSOĞLU Safa (2006). “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Beta Basım, 18. Bası, s. 85; EREN Fikret (2012). “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Yetkin Yayınları, 14. Baskı, s. 349.

³ EVİZ Esra (2019). “Muris Muvazaası”, Onikilevha yayınları, 1. Bası, s. 47; TEKDOĞAN Aydın (2021). “Muris Muvazaası Nedeniyle Tapu İptal ve Tescil Davaları”, Seçkin Yayıncılık, 4. Bası, s. 105; SERT SÜTÇÜ Selin (2018). “Miras Bırakanın Muvazaalı Hukuki İşlemleri ve Sonuçları”, Seçkin Yayıncılık, 1. Bası, s. 63; RUHİ Canan/ RUHİ Ahmet Cemal (2017). “Muris Muvazaası”, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, s. 231; TOPUZ Murat (2016). “Yargıtay Kararları Işığında Muris Muvazaasının Varlığını Gösteren Emareler”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 15 (2), s: 709-727, s. 711.

⁴ SERT SÜTÇÜ, s. 69; EVİZ, S. 113.

⁵ EVİZ, s. 50.

⁶ KAYHAN Fahrettin (2000). “Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muris Muvazaası”, Ankara Barosu Dergisi, 2000-3, s:177-197, s. 177.

⁷ “Bir kimsenin; mirasçısını miras hakkından yoksun etmek amacıyla, gerçekte (bağışlamak istediği tapu sicillinde kayıtlı taşınmaz malı hakkında tapu sicil memuru önünde iradesini Satış doğrultusunda açıklamış olduğunun gerçekleşmiş bulunması halinde, saklı pay sahibi olsun ya da olsun miras hakkı çığneden tüm mirasçılarının, görünürdeki satış sözleşmesinin Borçlar Kanununun 18. maddesine dayanarak muvazaalı

belirli şartların varlığını zorunlu tutmuştur. Buna göre muris muvazaasına ilişkin şu ilkeleri belirlemiştir;

Miras bırakanın tapuya kayıtlı bir taşınmazının bulunması gerekmektedir. Miras bırakanın tasarrufta bulunurken mirasçılarında veya terekeden mal kaçırma amacı gütmesi gerekmektedir. Miras bırakanın, Tapu Sicil Memuru önünde tapuya kayıtlı taşınmaz malının satışına yönelik iradesini beyan etmesi gerekmektedir. Miras bırakanın görünürdeki iradesi olan satış sözleşmesi, TBK m. 19'a göre muvazaalı olduğundan dolayı geçersiz olacaktır. Gizli irade olan bağış sözleşmesi ise şekil şartlarından yoksun bulunması nedeniyle geçersiz sayılacaktır.

Söz konusu davada saklı payı olan ve olmayan bütün mirasçılar davacı olabileceklerdir. Mirasçılara bu hak, külli halef sıfatıyla değil, üçüncü kişi sıfatıyla kendi hakları ihlal edildiği için verilmiştir. Muris muvazaasının konusu sadece taşınmazın devrine ilişkin olabileceğinden davacıların açacakları bu dava, tapu sicilinin düzeltilmesi davası olarak adlandırılmaktadır ve bu davanın zamanaşımına tabi olmayacağı kabul edilmiştir⁸.

2.3. Miras Bırakanın Muvazaalı Hukuki İşlemlerinin Unsurları

Muris muvazaası, görünürdeki işlem olan satış veya ölünceye kadar bakma sözleşmesi ardında gizlenmiş olan bir bağışlama sözleşmesi bulunmasından dolayı görünürdeki işlem ve gizli işlemin farklı olması sebebiyle nispi muvazaa olarak değerlendirilmektedir. Muris muvazaası, nispi muvazaa olarak değerlendirilmesinden dolayı görünürdeki işlem, muvazaa anlaşması, mirasçılardan mal kaçırma amacı ve gizli işlem olmak üzere 4 unsurdan oluşmaktadır⁹.

2.3.1. Görünürdeki İşlem

Muvazaalı işlemlerde görünürdeki işlem, tarafların gerçek iradelerine uymayan, üçüncü kişileri yanıltmak amacıyla yapılan işlemlerdir. Muris muvazaasında görünürdeki işlem, miras bırakanın mirasçılarını aldatmak ve mal kaçırmak amacıyla mirasçılardan biri veya üçüncü bir kişiyle yapmış olduğu ve tarafların gerçek iradelerine uymayan, hüküm ve sonuç doğurmasını istemedikleri işlemdir¹⁰.

Miras bırakanın üçüncü kişi veya mirasçılardan biri ile yapmış olduğu görünürdeki işlem, mirasçılarını aldatmak ve mirasçılardan ve terekeden mal kaçırmak için gerçekte yapmış oldukları sözleşmeyi gizlemeyi amaçlamaktadır. Muris muvazaasında en çok rastlanan görünürdeki işlemler satış ve ölünceye kadar bakma sözleşmeleridir¹¹.

olduğunu ve gizli bağış sözleşmesinin de şekil koşulundan yoksun bulunduğunu ileri sürerek dava açabileceklerine ve bu dava hakkının geçerli sözleşmeler için söz konusu olan Medeni Kanununun 507. ve 603. maddelerinin sağladığı haklara etkili olmayacağına, Yargıtay İçtihatları Birleştirme (Büyük Genel Kurulunun 1/4/1974 günlü ikinci toplantısında oyçokluğuyla karar verildi.” (https://www.sinerjimevzuat.com.tr e.t. 17.01.2021)

⁸ UYAR HATİPOĞLU Zeynep (2017). “Yargıtay İçtihatlarına Göre Muris Muvazaasında Miras Bırakanın Asıl İradesinin Tayini”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 36, s. 109-135, s. 117.

⁹ EVİZ, s.55.

¹⁰ EVİZ, s. 55; SERT SÜTÇÜ, s.64.

¹¹ TEKDOĞAN, s. 109.

Muris muvazaasında görünürdeki işlem, mirasçıları aldatmayı amaçladığı için kanunun öngördüğü şekil şartlarına uygun olarak yapılmaktadır. Ancak TBK m. 19 gereğince tarafların gerçek iradeleri, görünürdeki işlemin hüküm ve sonuç doğurmaması doğrultusunda olduğu için görünürdeki işlemin geçersiz olduğu kabul edilmelidir¹². Bu geçersizlik kesin hükümsüzlük olarak sonuç doğurmaktadır¹³.

2.3.2. Muvazaa Anlaşması

Muvazaa anlaşması, tarafların (miras bırakan ile üçüncü kişi veya mirasçılarından biri) görünürdeki işlemin mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla yapıldığı ve bu nedenle görünürdeki işlemin aralarında hüküm ve sonuç doğurmayacağı; asıl sonuç doğurmak istedikleri işlemin gizli işlem olduğuna yönelik yapmış oldukları anlaşmadır¹⁴.

Muvazaa anlaşması herhangi bir şekil şartına bağlı olmadığından sözlü veya yazılı yapılabilecektir. Bu anlaşma miras bırakan tarafından yapılabileceği gibi temsilcisi tarafından yapılabilir. Muvazaa anlaşmasının, görünürdeki işlemin yapılmasından önce veya en geç görünürdeki işlemle birlikte yapılması gerekmektedir¹⁵.

2.3.3. Mirasçılardan Mal Kaçırma Amacı

Muris muvazaasının söz konusu olabilmesi için miras bırakanın, mirasçılarından mal kaçırma amacı bulunması gerekmektedir¹⁶. Miras bırakanın, muvazaalı işlemi mirasçılarından biri ile yapıyorsa diğer mirasçıları, üçüncü kişi ile yapıyorsa bütün mirasçıları aldatma amacı aranır. Miras bırakanın mirasçıları yerine, üçüncü kişileri aldatma niyeti ile işlem yapması halinde taraf muvazaası söz konusu olacaktır¹⁷.

Miras bırakanın, muvazaalı işlemi yaptıktan sonra evlat edindiği, ana rahmine düşen veya murisle evlenen kişiler de miras bırakanın mirasçısı olarak muvazaalı işlemden etkilendikleri için muris muvazaası kapsamında iptal davası açma hakları olacaktır¹⁸.

2.3.4. Gizli İşlem

Gizli işlem, başka bir deyişle tarafların gerçekte yapmak istedikleri ancak başka bir işlemin arkasına gizledikleri işlem olan gizli işlem, muris muvazaasında bağışlama sözleşmesidir¹⁹. Miras bırakan, gerçekte muvazaaya konu taşınmazını bağışlamak istediği halde, mirasçılarından mal kaçırmak ve bu kazandırmayı tenkisten kurtarmak için bu işlemi

¹² EVİZ, s. 56.

¹³ İNCİ Onur (2019). “Yargıtay Uygulamasında Muris Muvazaası”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 44.

¹⁴ SERT SÜTÇÜ, s. 65.

¹⁵ AKCAN Gözde (2019). “Muris Muvazaası”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 9.

¹⁶ UYAR HATİPOĞLU, s. 121.

¹⁷ BERKTAŞ Esra, “Muris Muvazaası”, https://www.berktas.av.tr/file/pdf/Muris%20Muvazaas%C4%B1_1.pdf, s. 5.

¹⁸ SERT SÜTÇÜ, s. 66.

¹⁹ İNCİ, s. 46.

görünürdeki işlem olan satış sözleşmesinin arkasına gizlemektedir. Burada mirasçılardan gizlenen husus, sözleşmenin niteliğidir²⁰.

Gizli işlem, tarafların iradelerine uygundur. Gizli işlem, kanunda belirtilen şekil kurallarına uygun olarak yapılırsa geçerli olacaktır. Bu işlemin görünürdeki muvazaalı işlemin arkasına gizlenmiş olması, onu geçersiz kılmaz²¹.

3. YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA MURİS MUVAZAASI OLARAK DEĞERLENDİRİLMİYEN İŞLEMLER

01.04.1974 tarihli 1/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı uyarınca muris muvazaasının konusu miras bırakanın adına kayıtlı tapulu taşınmazların temlikidir. Bu şartı sağlamayan işlemler muris muvazaası olarak değerlendirilemeyecek ve bu gerekçeye dayalı olarak iptal edilemeyecektir. Ancak şartların bulunması halinde TBK m. 19 gereğince genel muvazaa nedeniyle iptal kararı verilebilecektir. Buna göre görünürdeki satış sözleşmesi muvazaa nedeniyle hükümsüz olacağından dolayı, gizli işlem olan bağışlama sözleşmesi, şartları sağlanması halinde geçerli olup tenkisi talep edilebilecektir²².

3.1. Taşınırın Devri İşlemleri

Taşınır mallar, niteliği itibariyle taşınabilen eşyalar ve edinmeye elverişli ve taşınmaz mülkiyeti kapsamına girmeyen doğal güçlerdir²³. Taşınır malların devri zilyetliğin devri ile gerçekleşmektedir (TMK m. 763). Taşınır malın devrinin gerçekleşebilmesi için zilyetliği devreden kişinin taşınır mal üzerinde tasarruf yetkisinin bulunması zorunludur. Zilyetliğin devrinin mülkiyeti geçirebilmesi için ise, tarafların bu konuda anlaşmış olmaları gerekmektedir. Taşınır malların devrine ilişkin sözleşmeler kural olarak şekle tabi değildir²⁴.

Taşınır malların mirasçılardan mal kaçırma gayesiyle muvazaalı olarak devri, muris muvazaası kapsamında değerlendirilmemektedir. Miras bırakanın mal kaçırmak için gerçekte bağışlamak istediği taşınır malını muvazaalı işlemle satış sözleşmesi olarak göstermesi halinde, görünürdeki işlem olan satış sözleşmesi muvazaa nedeniyle geçersiz olsa dahi, gizli işlem olan taşınır malın bağışlama sözleşmesi şekle bağlı olmadığından geçerli sayılacaktır²⁵. Taşınır malın bağışlanan kişiye teslimi ile taşınır malın devri geçerli olarak gerçekleşmiş

²⁰ EVİZ, s. 63.

²¹ UYAR HATİPOĞLU, s. 120; TEKDOĞAN, s. 124.

²² EVİZ, s. 86.

²³ OĞUZMAN Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY ÖZDEMİR Saibe (2014). "Eşya Hukuku", Filiz Kitabevi, 17. Baskı, İstanbul, s. 733; ERTAŞ Şeref (2012). "Eşya Hukuku", Barış Yayınları, 10. Baskı, İzmir, s. 473; AKINTÜRK Turgut (2009). "Eşya Hukuku", Beta Yayın, 1. Basım, İstanbul, s. 579.

²⁴ OĞUZMAN/ÖZ, s. 736; ERTAŞ, s. 475; AKINTÜRK, s. 584.

²⁵ "Şu durumda, taşınmazların şekil şartına bağlı olmaksızın elden bağışlanabilme olanağı bulunmadığı halde; taşınır mallar ve alacakların zilyetliğinin devri konusunda bir geçerlik şekli öngörülmediğinden, hukuken taşınır eşya niteliğinde sayılan değerlerin bağışlanması ya da bağış amacıyla bedelsiz olarak devredilmesi işlemi hukuken geçerlidir. O halde; taşınır mal, alacak ve haklarda muvazaa iddiasının dinlenmesi olanaklı değildir." (Y. 11. HD. E: 2017/ 2861, K: 2017 / 4477, T: 18.09.2017) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 20.01.2021)

olacaktır²⁶. Bu nedenle taşınır malın devrinin muris muvazaası gerekçesiyle iptaline karar verilmesi mümkün değildir.

Miras bırakanın mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla yaptığı muvazaalı taşınır devirlerindeki bu genel kuralın istisnası gizli işlemin şekle bağlı olmasıdır²⁷. Trafik siciline kayıtlı araç ve traktörler, taşınır mal olmakla beraber sicile kayıtlı ise bu araçların devri noter önünde resmi şekil ile yapılmasına bağlıdır (KTK m. 20/d). Miras bırakanın alacaklıdan mal kaçırmak amacıyla sicile kayıtlı aracını, satış sözleşmesi yapmış gibi gösterip bağışlama sözleşmesi yapması halinde, diğer şartlar da mevcut ise, işlemin muvazaa iddiasıyla iptalinin istenmesi mümkündür²⁸. Bu halde görünürdeki işlem olan araç satış sözleşmesinin muvazaa nedeniyle, gizli işlem olan bağışlama sözleşmesinin ise şekil şartı yokluğundan geçersiz olduğuna karar verilebilir²⁹.

Sonuç olarak, 1.4.1974 tarih ve 1/2 sayılı YİBK'da muris muvazaasına dayanan uyuşmazlıkların sadece tapulu taşınmazların devrini kapsadığı belirtilmiştir³⁰. Buna uymayan hallerde mirasçıların, ancak genel hükümlere göre iptal davası açabilecekleri kabul edilmelidir³¹.

3.2. Tapusuz Taşınmazların Devri

Taşınır mallarda olduğu gibi tapusuz taşınmazların devri de, muris muvazaası kapsamında değerlendirilmemektedir³². Tapusuz taşınmazlar, devre konu olduğunda taşınır mal kabul edilmektedirler. Taşınır malların devri yalnızca zilyetliğin devri ile gerçekleştiğinden, tapusuz taşınmazlar da taşınır mal sıfatında olacaklarından zilyetliğin devri ile tapusuz taşınmazların devir işlemi gerçekleşecektir. Bu durumda, tapusuz taşınmazların devrine ilişkin sözleşmeler, hiçbir şekil şartına bağlı olmayacaktır.

Tapusuz taşınmazların devrinde devir zilyetliğin devri ile gerçekleşeceğinden, tarafların yapmış oldukları sözleşme tarafların iradelerine uygun bulunmadığı ve muvazaa bulunduğu gerekçesiyle kesin hükümsüzlük³³ nedeniyle geçersiz olsa dahi tarafların irade ve beyanlarına

²⁶ SERT SÜTÇÜ, s. 109.

²⁷ EVİZ, s. 90.

²⁸ SERT SÜTÇÜ, s. 109.

²⁹ EVİZ, s. 90.

³⁰ "Anılan İçtihatı Birleştirme Kararı, sadece miras bırakanın tapulu taşınmazlarının devir ve temliklerinde yapmış olduğu muvazaalı işlemler için geçerlidir. 2918 sayılı Kanun gereğince trafik siciline tescili zorunlu araçlar dışındaki araçlar ve taşınır mallar ile tapuya kayıtlı olmayan taşınmazların temliklerinde ise gizli bağış sözleşmesi şekle bağlı olmayıp geçerlidir ve zilyetliğin devri ile mülkiyet karşı tarafa geçmektedir." (Y. 4. HD. E: 2020/ 1985, K: 2020 / 2139, T: 22.06.2020) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 20.01.2021)

Benzer kararlar için bkz. (Y. 1. HD. E: 2014/ 6217, K: 2014 / 12913, T: 03.07.2014)(Y. 1. HD. E: 2009/ 9971, K: 2009 / 11727, T: 11.11.2009)

³¹ EVİZ, s.91.

³² TEKDOĞAN, s. 201.

³³ Muvazaalı işlemin geçerliliğine ilişkin yok hükmünde, batıl, hükümsüz olduğu yönünde farklı görüşler bulunmaktadır. Muvazaalı işlemin yapılmasında şeklen de olsa karşılıklı irade beyanları bulunduğu için yok hükmünde kabul edilememekte, işlem kesin hükümsüz sayılmaktadır. Ancak muvazaalı işlemin hükümsüzlüğü, tarafların gerçek irade beyanları esas alınacağından TBK m. 27'de öngörülen kesin hükümsüzlükten farklı olmakta ve farklı sonuç doğurmaktadır. EVİZ, s.38.

uygun gizli sözleşme herhangi bir şekil şartına bağlı olmadığından dolayı geçerli sayılacağından tapusuz taşınmazın devri muvazaası nedeniyle iptal davasına konu edilemez^{34 35}.

Miras bırakanın yapmış olduğu tapusuz taşınmazın bağışlanması işlemine karşı, saklı payı ihlal edilen mirasçılar muvazaası nedeniyle iptal davası açamazlar. Bu halde mirasçılar, görünürdeki işlem olan satış sözleşmesinin hükümsüzlüğü tespit edildikten sonra saklı işlem olan bağışlamanın geçerli olmasıyla, bağışlama sözleşmesinin tenkisini talep edebileceklerdir³⁶.

3.3. Vasiyetname Yolu ile Yapılan Kazandırmalar

1.4.1974 tarih ve 1/2 sayılı YİBK uyarınca vasiyetname yolu ile yapılan kazandırmalarda muris muvazaası söz konusu olamayacaktır³⁷.

Vasiyetname, tek taraflı, ölüme bağlı bir tasarruf işlemidir. Vasiyetnamenin tek taraflı olmasının sonucu olarak miras bırakan tarafından her zaman geri alınabilir³⁸.

Muvazaası kural olarak iki taraflı hukuki işlemlerde söz konusu olacağından, tek taraflı bir hukuki işlem olan ve karşı tarafın kabulüne ihtiyaç duyulmayan vasiyetnamelerde muris muvazaası söz konusu olmayacak ve vasiyetnamenin iptali talep edilemeyecektir³⁹.

3.4. Bağışlama Yolu ile Yapılan Kazandırmalar

Bağışlama yolu ile yapılan kazandırmaların muris muvazaası nedeniyle iptalinin istenmesi mümkün değildir⁴⁰. Bağışlama sözleşmesi, bağışlayanın karşılık almaksızın malvarlığındaki

³⁴ ASLANTÜRK Merve (2019). "Muris Muvazaası", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.83.

³⁵ "Ancak, tapuda kayıtlı olmayan taşınmazlar, taşınır mal niteliğindedir ve zilyetlikten ibaret olan hakkın devri suretiyle yapılan elden bağışlama sözleşmeleri hiçbir biçim koşuluna bağlı değildir. Bu nedenle de gizlenerek yapılan bağışlama niteliğindeki tasarruf geçerlidir. Mirasbırakan tarafından tapusuz taşınmazların zilyetliğinin devri suretiyle gerçekleştirilen geçerli işlemlere karşı 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı İçtihatı Birleştirme Kararının uygulama yeri yoktur." (Y. 1. HD. E: 2017/ 1863, K: 2020 / 811, T: 12.02.2020) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 20.01.2021)

Benzer kararlar için bkz.

(Y. 1. HD. E: 2016/ 12700, K: 2019 / 6204, T: 03.12.2019) (Y. 1. HD. E: 2016/ 11507, K: 2019 / 5412, T: 23.10.2019)(Y. 1. HD. E: 2016/ 4763, K: 2019 / 1171, T: 21.02.2019) (Y. 1. HD. E: 2018/ 3218, K: 2018 / 15788, T: 20.12.2018) (Y. 1. HD. E: 2015/ 13336, K: 2018 / 11657, T: 28.06.2018)(Y. 1. HD. E: 2014/ 22496, K: 2017 / 2850, T: 24.05.2017)

³⁶ EVİZ, s. 86.

³⁷ RUHİ/RUHİ, s. 233; TEKDOĞAN, s. 217.

³⁸ SEROZAN Rona/ENGİN Baki İlkay(2014). "Miras Hukuku", Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, s. 279; KILIÇOĞLU Ahmet (2017). "Miras Hukuku", Turhan Kitabevi, 7. Baskı, s. 105; AYAN Mehmet (2016). "Miras Hukuku", Seçkin Yayınları, 9. Baskı, s. 103.

³⁹ "Miras bırakan Z. 'nin eşi Y.'tan kendisine intikal eden çekişme konusu taşınmazlardaki 1/4 payını vasiyetname yolu ile davalılara bıraktığı kayden sabittir. Bu işlem yönünden yukarıda açıklanan 01.04.1974 tarih, 1/2 sayılı İçtihatı Birleştirme Kararının uygulanma yeri yoktur." (Y. 1. HD. E: 2014/ 5044, K: 2014 / 7189, T: 07.04.2014) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 20.01.2021)

⁴⁰ TEKDOĞAN, s. 208.

belli değerleri bağışlananın malvarlığında artış sağlamak amacıyla bağışlanana vermesi veya vermeyi üstlenmesidir. Bağışlama, tek tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir⁴¹.

Miras bırakanın bağışlama yolu ile yapmış olduğu kazandırmalarda, miras bırakanın gerçek iradesi ile resmi sözleşme arasında uyumsuzluk bulunmadığı için muvazaadan bahsedilemeyecektir⁴². Miras bırakanın yapmış olduğu bağışlama işlemine karşı saklı payı ihlal edilen mirasçılar, ancak tenkis talebinde bulunabilirler⁴³.

3.5. Gizli Bağış Yoluyla Yapılan Kazandırmalar

Miras bırakanın mal kaçırmak amacıyla olsa dahi bedelini ödeyip satın aldığı taşınmazını, lehine yarar sağlamak istediği kişi adına tescil ettirmesi halinde muris muvazaasına konu olamaz. Zira, 01.04.1974 tarih, 1/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, taşınmazın miras bırakan adına kayıtlı olmasını ve miras bırakanın adına tapulu bu taşınmazını gerçekte bağışlamak istediği halde, satış sözleşmesi yapmış gibi göstermiş olduğu durumlarda uygulanacaktır⁴⁴. Miras bırakanın üçüncü kişiden bedelini ödeyip satın aldığı taşınmazı, lehine yarar sağlamak istediği kişi adına tescil ettirmesi durumunda, miras bırakanın adına kayıtlı bir taşınmazın devri söz konusu olmayacağı için bu işlemin muvazaa nedeniyle iptali talep edilemez.

Muris muvazaasına ilişkin Yargıtay içtihatlarının istikrarlı olmadığı tespit edilmiştir. Yargıtay'ın, 1990'lı yıllara kadar verdiği kararlarında miras bırakanın gizli bağış yoluyla üçüncü kişilere veya diğer mirasçılarında birine yapmış olduğu kazandırmaların muris muvazaası kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmekteydi. Buna göre, miras bırakan bedelini ödemek suretiyle taşınmazını bağışlamış kabul edilmelidir⁴⁵. Bununla birlikte miras bırakanın, yarar sağlamak istediği kişiye para bağışında bulunduğu ve bu kişinin de bağışlanan parayla taşınmaz satın aldığı durumlarda muris muvazaasının söz konusu olamayacağı görüşü hakimdir⁴⁶.

⁴¹ ZEVKLİLER Aydın/GÖKYAYLA Emre (2014), "Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri", Turhan Kitapevi, 14. Bası, Ankara, s. 168.

⁴² "Burada yapılan bağış resmi biçim koşullarına, tarafların iradelerine uygun ve geçerli bir şekilde yapılmış bir işlemdir. Bu işlemlerle taşınmazın 1/2 payı bağışlanmıştır. Hibe niteliğindeki bu işleme karşı muvazaa iddiasında bulunulamaz. Bu işleme karşı ancak saklı payı ihlal edilen mirasçı ya da mirasçılar tenkis isteminde bulunabilirler." (Y. HGK, E: 2003/ 17-729, K: 2003 / 751, T: 10.12.2003) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 22.01.2021)

⁴³ "Mirasbırakan tarafından tapusuz taşınmazların zilyetliğinin devri suretiyle gerçekleştirirken geçerli işlemlere karşı 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı İçtihatı Birleştirme Kararının uygulama yeri yoktur. Mirasbırakanın sağlığında, gerek 3.kişiden parasını ödeyerek almak suretiyle ve gerekse tarafından yaptığı bağış niteliğindeki kazandırmaların mirasbırakanın ölümünden sonra saklı payların zedelenmiş olduğunun saptanması halinde tenkise tabi tutulacağı kuşkusuzdur." (Y. 1. HD. E: 2014/ 22496, K: 2017 / 2850, T: 24.05.2017) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 22.01.2021)

⁴⁴ TEKDOĞAN, s. 211.

⁴⁵ "Miras bırakanın yarar sağlamak istediği kişiye, üçüncü şahıslardan aldığı malın bedelini ödemesinin gizli bağış olduğu devamlılık kazanmış yargısal kararlar gereğidir. Olayda ise gizli bağışın tipik bir örneği mevcuttur. Bu itibarla görünürdeki satış bağışı muvazaa, örtülü bağış akti de şekil noksanlığı nedeni ile geçersizdir." (Y. 1. HD. E: 1982/ 12317, K: 1982 / 12081, T: 25.10.1982) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 21.01.2021)

⁴⁶ ASLANTÜRK, s. 84.

Yargıtay, 1990'lı yıllardan sonra verdiği kararlarında bu tutumunu değiştirerek miras bırakanın satın almış olduğu taşınmazın, lehine yarar sağlamak istediği kişi adına tescil edilmesi halinde taşınmazın miras bırakanın tapulu malı olmaması ve resmi memur önünde gerçekte bağışlamak istediği malı satış sözleşmesi yapmış gibi gösterme durumu kabul edilemeyeceğinden miras bırakanın bu işleminin, muris muvazaasına konu olamayacağına hükmetmiştir.⁴⁷ Bu durumda koşullarının bulunması halinde saklı payı zedelenen mirasçılar tenkis talebinde bulunabileceklerdir⁴⁸.

3.6. Kooperatif ve Şirket Ortaklık Payının Devri

Miras bırakanın kooperatif ortaklık payının devri işlemi muris muvazaası kapsamında değerlendirilmemektedir⁴⁹. Kooperatif ortaklık payının devri için herhangi bir şekil şartı kanunda öngörülmemiştir. Kooperatif ortaklık payını devreden ile devralan arasında yapılacak bir devir anlaşması ile ortaklığın devri gerçekleşir⁵⁰. Devreden ile devralan arasında yapılacak kooperatif payının devri sözleşmesinin hukuki niteliği, alacağın temliki ve borcun nakli olabilir⁵¹. Miras bırakanın kooperatif ortaklık payını devir işlemi, kişisel hakkın temliki niteliği taşıdığından dolayı gizli işlem olan bağışlama sözleşmesi geçerli sayılacak ve bu işlemin iptali muvazaaya gerekçesiyle talep edilemeyecektir⁵². Saklı payı bulunan mirasçılar, miras bırakanın kooperatif ortaklık payının devri işleminde, diğer kanuni koşulların varlığı halinde tenkis talebinde bulunabileceklerdir⁵³.

⁴⁷ “Bu ileri sürüşe göre; tapudaki temlikte üçüncü şahıs durumundaki murisi yorum yoluyla taraf durumuna getirmek suretiyle 1.4.1974 tarihli 1/2 sayılı Yargıtay İnançları Birleştirme Kararı'nın uygulanma yerinin bulunmadığının kabulü icap eder. (Y. HGK E: 1994/ 1-248, K: 1994 / 538, T: 21.09.1994) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 21.01.2021)

Benzer nitelikte; (Y. 1. HD. E: 2016/ 16943, K: 2020 / 1414, T: 27.02.2020)

⁴⁸ “Murisin gerçekte bedelini bizzat ödeyip, üçüncü kişiden satın aldığı taşınmazı mirastan mal kaçırmak amacıyla tapu siciline yarar sağlamak istediği kişi adına kaydettirmesi halinde, diğer bir söyleyişle bedeli ödenerek "gizli bağış" şeklinde gerçekleştirilen işlemler hakkında anılan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının doğrudan bağlayıcı olma niteliği yoktur. Bunun yanı sıra, karara, yorum yoluyla gizli bağış iddialarına yönelik olarak uygulama olanağı sağlanamayacağı; koşulları var ise tenkis istenebileceği Hukuk Genel Kurulunun 30.12.1992 tarihli 586/782; 21.9.1994 tarihli 248/538; 21.12.1994 tarihli 667/856; 11.10.1995 tarihli 1995/1-608 sayılı kararlarında belirtilmiş; Dairenin yargısal uygulaması da bu doğrultuda kararlılık kazanmıştır.” (Y. 1. HD. E: 2016/ 16923, K: 2020 / 1793, T: 12.03.2020) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 21.01.2021)

⁴⁹ TEKDOĞAN, s. 215.

⁵⁰ ALTUN Zeki (1999). “Ortağın Kooperatiften Çıkması Çıkarılması ve Hukuki Sonuçları”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 26.

⁵¹ ALTUN, s. 27.

⁵² “Mirasbırakan tapuda taşınmazı mal temlik etmediğinden, kooperatif payı devrine ilişkin tasarrufu ile ilgili olarak 1.4.1974 tarih ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının uygulama yeri bulunmamaktadır. Böyle bir tasarrufun koşullarının varlığı halinde tenkis hükümlerine tâbi olacağı açıktır.” (Y. 1. HD. E: 2014/ 8917, K: 2016 / 6387, T: 24.05.2016) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 22.01.2021).

Benzer nitelikte; (Y. 1. HD. E: 2016/ 14935, K: 2019 / 6602, T: 17.12.2019)

⁵³ “Hemen belirtilmelidir ki, kişisel hakkın temliki niteliği taşıyan kooperatif ve şirket hisselerinin devri işleminde 1.4.1974 tarih 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının uygulama yeri bulunmadığı tartışmasızdır. Bu temliklerin koşullarının varlığı halinde tenkis hükümlerine tabi olacağı açıktır.” (Y. 1. HD. E: 2014/ 14293, K: 2016 / 1290, T: 08.02.2016) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 22.01.2021)

Miras bırakanın şirket ortaklık payının devri işlemi de aynı şekilde kişisel hakların devri niteliği taşıdığından dolayı muris muvazaası kapsamında değerlendirilmeyecek ve 01.04.1974 tarih, 1/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı uygulanma alanı bulmayacaktır⁵⁴.

Ancak şirket ortaklık payının devri işlemi, şartların bulunması halinde genel muvazaanın nedeniyle inceleme yapıp işlemin iptali mümkün olabilir⁵⁵. Çünkü Yargıtay'ın yerleşik içtihatları gereğince resmi sicile bağlı tutulan malların devri halinde TBK'nın 19. maddesi uygulama alanı bulur⁵⁶.

3.7. Miras Bırakanın Haricen Sattığı Taşınmazın Tapuya Tescil Ettirilmesi

Miras bırakan, mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla taşınmazını bağışlamak istediği kişiye, taşınmazı haricen satma yoluna gidebilir. Bu halde taşınmazı satın alan kişi, miras bırakan ile yaptıkları sözleşmeye dayanarak miras bırakana karşı tapu iptal ve tescil davası açarak mahkemeden taşınmazın kendi adına tescilini talep edebilir. Taşınmazı satın alan kişi ile aralarındaki anlaşma çerçevesinde miras bırakan, bu davayı kabul ederek taşınmazın bu kişi adına tesciline ve taşınmazın bu kişiye devrine imkan sağlayabilir.⁵⁷

Mirasçılarının, taşınmazın devri işlemine karşı muris muvazaası gerekçesi ile dava açıp açamayacakları hususu tartışmalıdır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 29.11.2006 tarihli kararında⁵⁸, miras bırakan ile üçüncü kişi arasındaki haricen satış sözleşmesi sebebiyle tapu iptal ve tescil davası açılması halinde tarafların asıl iradelerinin bağışlama işlemi olduğu, bu nedenle davanın kabulü ve taşınmazın üçüncü kişiye tescil edilmesinin kanuna karşı hile teşkil edeceği ve bu işlemin muris muvazaasına konu olabileceği kabul edilmiştir. Bu halde, 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı, esas alınmalıdır. Resmi görevli huzurunda muvazaalı iradenin beyan edilmesini öngören İBK Kararında bu beyanın miras bırakanın sadece bizzat tapu görevlisinin önünde beyanda bulunmasını değil, miras bırakanın beyanının tapu memuruna yazılı veya başka bir surette ulaştığı her halde bu şartın gerçekleşmiş sayılması gerektiği belirtilmiştir. Bu halde miras bırakanın iradesi, mahkeme kararı yoluyla tapu memuru önüne

⁵⁴ “Hemen belirtilmelidir ki, kişisel hakkın temlik niteliği taşıyan kooperatif ve şirket hisselerinin devri işlemi 1.4.1974 tarih 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının uygulama yeri bulunmadığı tartışmasızdır. Bu temliklerin koşullarının varlığı halinde tenkis hükümlerine tabi olacağı açıktır.” (Y. 1. HD. E: 2016/ 3436, K: 2019 / 311, T: 21.01.2019) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 22.01.2021)

⁵⁵ TEKDOĞAN, s. 217.

⁵⁶ “Görüldüğü gibi trafikte kayıtlı araçlar, yapıları itibarıyla taşınır mal da olsalar mülkiyetlerinin geçişi taşınır ve taşınmazlardan farklı olarak, özel ve kendine özgü bir düzenleme koşuluna bağlanmıştır. Bunun sonucu olarak, alıcı ancak satış senesinde belirtilen hukuki neden gereğince aracın mülkiyetini kazanabilecektir. O nedenle satış ise satış, bağış ise bağış gereğince gerçekleşebilecektir. Eğer bu konuda yanlar arasında bir danışıklık varsa, gerçekten bağış satış gibi gösterilmişse, gerçek iradeleri resmi senette birleşmemiş olması nedeniyle mülkiyette geçmeyecektir. Yanların gerçek iradeleri ile senede yansıyan iradeleri birleşmediğinden, geçerli hukuki bir sonuç ortaya çıkmış sayılmayacak delillerin imkân vermesi koşulu ile danışıklı bir işlemin varlığının kabul edilmesi gündeme gelecektir. Bu sonuçta işlemin iptaline neden olacağı her türlü duraksamadan uzaktır.” (Y. HGK. E: 2008/ 1-711, K: 2008 / 725, T: 03.12.2008) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 23.01.2021)

⁵⁷ EVİZ, s. 110.

⁵⁸ (Y. HGK. E: 2006/ 1-734, K: 2006 / 761, T: 29.11.2006)

gelmiştir ve muvazaalı işleme dayanarak taşınmaz, üçüncü kişi adına tescil edilmiştir. Dolayısıyla bu halde muris muvazaasından bahsedilebilecektir.

Buna karşılık Yargıtay'ın bazı kararlarında taşınmazın, miras bırakan tarafından temlik edilmediği ve tescil işleminin mahkeme kararıyla gerçekleşmesi sebebiyle 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının uygulanma alanı bulmayacağına karar verdiği görülmektedir⁵⁹.

Kanaatimizce, haricen satış sözleşmesi ile devredilen taşınmazın mahkeme kararı ile lehine yarar sağlanmak istenen kişi adına tescilinin sağlanması işlemi, muris muvazaası kapsamında değerlendirilemez. Muris muvazaasının unsurlarından biri, taşınmazın bizzat miras bırakan adına tescil edilmiş olması ve miras bırakanın gerçekte bağışlama olan satış iradesini tapu memuru önünde beyan etmesidir. Muris muvazaasının bu şartları, 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile belirlenmiştir. Bu şartların dışına çıkılması veya genişletilmesi, yorum yoluyla içtihadın kapsamının genişletilmesi anlamına gelecektir. Burada taşınmazın mahkeme kararı ile lehine yarar sağlanmak istenen kişi adına tescil edilmiş olması, miras bırakanın taşınmazı tapuda lehine yarar sağlamak istediği kişiye devretmesi şartını sağlamaz.

3.8. İntifa Hakkı Tesisi

Miras bırakan, mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla mirasçılardan biri veya üçüncü kişi lehine, intifa hakkı tesis edebilir. İntifa hakkı başkasına ait bir mal, eşya veya hak üzerinde belirli bir kişiye tam yararlanma hakkı veren bir irtifak hakkıdır.⁶⁰ İntifa hakkı, taşınmazlarda tapu siciline tescil ile kazanılır (TMK m. 795/1)⁶¹. Ayrıca, lehine intifa hakkı kurulan kişinin geçerli bir kazanma sebebi olmalıdır. Bu sebepler, ölüme bağlı tasarruf, sözleşme veya kanun olabilir⁶².

Miras bırakanın, taşınmazı üzerinde mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla mirasçılardan biri veya üçüncü kişi lehine intifa hakkı tesis etmesi işleminin muris muvazaası kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği doktrinde ve Yargıtay içtihatlarında tartışmalıdır⁶³. Doktrindeki hakim görüş, miras bırakanın taşınmazı üzerinde muvazaalı intifa hakkı tesis etmesinin muris muvazaası kapsamında değerlendirilebileceği ve 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına dayanarak iptal davası açılabilmesinin mümkün olduğu yönündedir⁶⁴.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, konuyla ilgili vermiş olduğu bir kararında⁶⁵, taşınmaz lehine kurulan intifa hakkının miras muvazaası olarak değerlendirilebileceği sonucuna varmıştır.

⁵⁹ (Y. 1. HD. E: 2016/17886, K:2020/2022, T: 01.06.2020),(Y. 1. HD, E: 2017/5286, K:2019/4829, T:25.09.2019)

⁶⁰ ESENER Turhan, GÜVEN Kudret (2012). "Eşya Hukuku", Yetkin Yayınları, 5. Baskı, s. 380; OĞUZMAN/SELİÇİ/ÖZDEMİR, s. 819; AKINTÜRK, s. 674; ERTAŞ, s. 519.

⁶¹ Taşınmaz üzerinde kurulan intifa hakkının kazanılması ve tescilinde, taşınmaz mülkiyetine ilişkin hükümler uygulanacaktır (TMK m. 795/2).

⁶² SERT SÜTÇÜ, s. 124; ESENER/ GÜVEN, s. 380.

⁶³ EVİZ, s. 105.

⁶⁴ EVİZ, s. 105; SERT SÜTÇÜ, s. 125.

⁶⁵ Y. HGK. E: 2010/ 599, K: 2011 / 178, T: 15.04.2014

Karara konu olayda ilk derece mahkemesinin, miras bırakanın taşınmazı üzerinde muvazaalı olarak tesis ettiği intifa hakkının muris muvazaası olarak değerlendirileceği yönünde vermiş olduğu karar özel dairece bozulmadığından usuli kazanılmış hak doğmuş bu nedenle intifa hakkı tesisinde muris muvazaası ilkeleri uygulanacağı kararı verilmiştir.

Yargıtay'ın diğer kararlarında⁶⁶, 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının mülkiyeti nakil işlemlerine ilişkin temlik işlemlerini kapsadığı, muris muvazaasının bu nedenle belirli bir kişi için sınırlı bir süre tesis edilen intifa hakkını kapsamayacağı ve İçtihadı Birleştirme Kararının kıyas yoluyla genişletilemeyeceği sebeplerine dayanarak miras bırakanın intifa hakkı tesisine ilişkin muvazaalı işleminin muris muvazaası kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

İntifa hakkı, sahibine taşınmaz üzerinde tam yararlanma hakkı vermektedir⁶⁷. Bu kapsamda miras bırakanın tesis etmiş olduğu intifa hakkı, mülkiyeti karşı tarafa geçirmese dahi taşınmaz ile ilgili tam yararlanma hakkı vermekle mirasçıların taşınmazdan yararlanmalarını engelleyebilir⁶⁸. İBK kararı kapsamında belirlenen muris muvazaası ilkeleri bu halde uygulanamaz. Ancak genel muvazaa hükümleri doğrultusunda görünürdeki işlem olan intifa hakkının tesisi muvazaa nedeniyle, gizli işlem ise resmi şekil şartına uyulmadığı gerekçesiyle geçersiz olacaktır. Bu durumda mirasçılar genel muvazaa hükümlerine dayanarak taşınmaz üzerinde tesis edilen intifa hakkının terkini talebiyle dava açabileceklerdir⁶⁹.

Yargıtay, mirasçılar açısından kanuni şartların varlığı halinde tenkis hükümlerinin uygulanabileceğini kabul etmektedir⁷⁰. Bu durumda miras bırakan, tesis etmiş olduğu intifa hakkı karşılığında bedel almış gibi gösterip, gerçekte almadıysa işlemin tenkisi de mümkün olmaz. Çünkü tenkis hükümleri karşılıksız ölüme bağlı tasarruflar ve sağlar arası kazandırmalar hakkında uygulanabilir⁷¹.

⁶⁶ “O halde Özel Dairenin, intifa tesisine ilişkin miras bırakan işleminin 1.4.1974 gün 1/2 sayılı içtihadı birleştirme kararı kapsamında bulunmadığına ilişkin saptama ve bozma kararı yasaya uygun bulunmaktadır.” (Y. HGK. E: 2003/ 1-458, K: 2003 / 470, T: 09.07.2003) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 24.01.2021)

Benzer nitelikte; (Y. 14.HD. E: 2011/ 12414, K: 2012 / 845, T: 26.01.2012)

⁶⁷ OĞUZMAN/SELİÇİ/ÖZDEMİR, s. 819

⁶⁸ “Bilindiği üzere, TMK'nun 794. maddesinde düzenlendiği üzere intifa hakkı “sahibine konusu üzerinde tam yararlanma yetkisi sağlar”. Bu vasfı itibarıyla intifa ile ilgili haklarda 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı İnançları Birleştirme Kararının uygulama yeri yoktur.” (Y. 1. HD. E: 2012/ 8921, K: 2012 / 12776, T: 12.11.2012) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 24.01.2021)

⁶⁹ EVİZ, s. 106.

⁷⁰ “Ancak, dava konusu 91 parsel sayılı taşınmazdaki 8 nolu bağımsız bölümde davalı lehine tesis edilen intifa hakkının iptaline karar verilmişse de anılan temlik yönünden 01.04.1974 tarih 1/2 Sayılı Yargıtay İnançları Birleştirme Kararının uygulama yeri bulunmadığı açıktır. Bu nedenle, davalı lehine tesis edilen kullanım hakkının iptaline karar verilmiş olması doğru değildir. Ne var ki, davacılar tapu iptal, tescil isteği yanında tenkis isteğinde de bulunmuş oldukları halde koşulların varlığı halinde anılan tasarrufların tenkise tabi olup olmadıkları üzerinde durulmamış ve bu konuda bir değerlendirme yapılmamıştır.” (Y. 1. HD. E: 2007/ 13034, K: 2008 / 3744, T: 25.03.2008) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 24.01.2021)

⁷¹ EVİZ, s. 107.

3.9. Uzun Süreli Kira Sözleşmesi Yapılması

Miras bırakan, mirasçılarında mal kaçırmak gayesiyle, mirasçılardan biri veya üçüncü kişi ile bedeli almaksızın uzun süreli bir kira sözleşmesi yapabilir ve bunu tapu siciline şerh edebilir. Kanunda kira sözleşmesinin şerhi için süre sınırı getirilmediğinden miras bırakan ve kiracı uzun süreler için sözleşmeyi tapu siciline şerh edebilirler. Kira sözleşmesinin tapu siciline şerh edilmesiyle kiracı bu sözleşmeyi taşınmaz sonradan devralan kişilere karşı da ileri sürebilecektir⁷². Miras bırakan ile mirasçılardan biri veya üçüncü kişi ile yapılan uzun süreli kira sözleşmesi, mirasçılar için taşınmaz üzerindeki haklarının kullanımını engelleyen bir durum olacaktır. Yargıtay içtihatları, miras bırakanın mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla yapmış olduğu kira sözleşmesinin tapuya şerh edilmesi halinde muris muvazaası ilkelerinin geçerli olmayacağı ve 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına dayanılarak iptal davası açılmayacağı yönündedir. Bu durumda mirasçılar işlemde zarar gören üçüncü kişi sıfatıyla, kira sözleşmesinin muvazaalı olarak kurulması nedeniyle geçersizliğini öne sürerek kira sözleşmesi şerhinin terkinini talep edebileceklerdir⁷³.

Miras bırakan ile mirasçısı arasında yapılan kira sözleşmesinde ise sözleşmenin konusu para olacağından dolayı muvazaalı değil tenkis hükümlerine dayanılabilir. Bu durumda miras bırakanın ölümü ile miras payları kira sözleşmesi ile zedelenen mirasçılar, kira bedelinin tespitini ve ödenmesini, bu bedelin terekeye iadesini ve saklı payın zarar gördüğü durumlarda tenkis talebini öne sürebileceklerdir⁷⁴.

3.10. Muvazaalı Borç Senedi Düzenlenmesi

Miras bırakan, mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla aslında borçlu olmadığı halde mirasçılardan biri veya üçüncü kişi lehine borç senedi düzenleyebilir. Bu yolla lehine senet düzenlediği kişiye, aslında alacağı olmamasına karşın alacak hakkı sağlamaktadır. Miras bırakanın düzenlemiş olduğu adi veya ticari senet, borcun sebebinden bağımsız olacağı için kanunen şekil şartlarına sahipse geçerli olacaktır. Bu durumda senedin mal kaçırmak amacıyla düzenlendiğini savunan mirasçılar, bu hususu ispat etmek zorundadırlar⁷⁵.

Senetle ispat zorunluluğu gereğince kanunda ispat sınırı olarak gösterilen bedeli aşan hukuki işlemler ile senede karşı olan iddialar yalnızca senet ile ispat edilebilir. Buna göre senede karşı ileri sürülecek ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak veya azaltacak her türlü iddia senet ile ispat edilmelidir⁷⁶. Mirasçılar, miras bırakanın halefi olmalarından dolayı senedin, muvazaalı olarak düzenlendiğini ispat etmeleri senede karşı senet ile ispat kuralı gereğince güç olacaktır. Bu halde mirasçılarda, muvazaalı olarak tesis edilen senedin bedelinin terekedeki malvarlığından ödenmesi sebebiyle, kendi malvarlıklarında bir eksilme meydana

⁷² ÇABRİ Sezer(2012). “Kira Sözleşmesinde Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesinin veya Üçüncü Kişinin Kiralanan Üzerinde Sınırlı Ayni Hak Sahibi Olmasının Sözleşmeye Etkisi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 18, S. 3, İstanbul, s: 163-199, s. 190.

⁷³ SUN Nuran (2019). “Muris Muvazaası”, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, s. 67.

⁷⁴ SERT SÜTÇÜ, s. 126.

⁷⁵ SERT SÜTÇÜ, s. 126.

⁷⁶ KARSLI Abdurrahim (2014), “Medeni Muhakeme Hukuku”, Alternatif Yayıncılık, 4. Bası, s. 527; KURU Baki, ARSLAN Ramazan, YILMAZ Ejder (2014), “Medeni Usul Hukuku”, Yetkin Yayınları, 25. Baskı, s. 388.

gelecektir. Borcun, terekeden karşılanamaması halinde dahi mirasçılarının terekedeki borçtan sorumluluğu sebebiyle bizzat zarara uğramaları söz konusu olur. Bu durumda mirasçılarının senedin muvazaalı olduğunu iddia ettikleri iptal davasında senedin tarafı gibi senede karşı senetle ispat kuralına tabi tutulmaları hakkaniyete aykırı olabilir⁷⁷. Benzer şekilde Yargıtay da, mirasçılarının külli halef sıfatıyla değil, kendi haklarına dayanarak davanın tarafı olduklarından dolayı senede karşı senet kuralının uygulanmayacağı ve iddialarını tanıkla ispat edebilecekleri yönünde karar vermiştir⁷⁸.

Muvazaalı olarak düzenlenen borç senedi geçerli bir bağışlama sözleşmesine dayanıyorsa, senet geçersiz olsa dahi geçerli olan bağışlamanın tenkisi talep edilebilir. Aynı şekilde miras bırakanın düzenlediği senet muvazaalı değilse, mirasçılar senedin saklı paylarının ihlali amacıyla düzenlendiğini ileri sürebileceklerdir⁷⁹.

3.11. Kadastro Tespitinde Miras bırakanın İrade Beyanı

Miras bırakan, adına kayıtlı olan tapulu taşınmazını kadastro tespiti sırasında mirasçılardan mal kaçırmak kastı ile üçüncü kişi adına tespit ettirebilir. Üçüncü kişi adına tespiti sağlanan bu taşınmazın tapu iptal davasında 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı uygulanmaz⁸⁰.

Kadastro Kanunu m. 13/B-a,b maddesi gereği, “*Tapuda kayıtlı taşınmaz mal kayıt sahibi veya mirasçılardan başkası zilyet bulunuyorsa; kayıt sahibi veya mirasçılarının kadastro teknisyeni huzurunda muvafakatleri halinde zilyet adına; zilyet, taşınmaz malı, kayıt malikinden veya mirasçılardan veya mümessillerinden tapu dışı bir yolla iktisap ettiğini, onların beyanı veya herhangi bir belge ile veya bilirkışı veyahut tanık sözleriyle ispat ettiği ve ayrıca en az on yıl müddetle çekişmesiz, aralıksız ve malik sıfatıyla zilyet bulunduğu takdirde zilyet adına tespit olunacaktır.*”

Bu madde gereğince miras bırakan, mülkiyetinde olan taşınmazını kadastro teknisyeni huzurunda vereceği tek taraflı beyanı ile üçüncü kişi adına tespit ettirilmesini sağlayabilir. Yargıtay kararlarında, muris, mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla bu tespiti yaptırmış olsa bile söz konusu taşınmazın üçüncü kişiye devrini sağlayan bir sözleşmenin söz konusu olmadığı kanaatinde. Bu halde, miras bırakanın kadastro teknisyeni önünde tek taraflı irade beyanı mevcut olduğundan 01.04.1974 gün ve 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının uygulanamayacağı kanaatinde. ⁸¹

⁷⁷ EVİZ, s. 108.

⁷⁸ “*Hükümde öngörülen senede karşı senetle ispat kuralı senedin tarafları için geçerlidir. Senedin tarafları kavramına külli halefler yani mirasçılar da dahil olduğundan, mirasçılarının külli halef sıfatıyla senede karşı dava açmaları halinde, iddialarını ancak senetle (yazılı delille) ispat edebilirler. Ancak, mirasçılar külli halef sıfatıyla değil de sadece kendi haklarına dayanarak dava açarlarsa, senede karşı olan iddialarını senet (kesin delil) ile ispat etmek zorunda olmayıp, tanıkla ispat edebilirler (HGK 21.04.1978, 13-3608/338, HGK 12.04.1985, 4-558/317).*” (Y. 19. HD. , E: 2009/ 998 K: 2009 / 8386, T: 17.09.2009) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 25.01.2021)

⁷⁹ EVİZ, s. 109.

⁸⁰ ASLANTÜRK, s. 87.

⁸¹ “*Hal böyle olunca, dava konusu taşınmazların davalı adına tapu kayıtlarının oluşmasının dayanağının mirasbırakanın tapulama sırasında tapulama teknisyeni huzurunda verdiği ve imzası tahtında bu yerlerin davalı*

Tapuda kayıtlı olmayan taşınmazların tespiti ile ilgili Kadastro Kanunu m. 14'e göre;

“Tapuda kayıtlı olmayan ve aynı çalışma alanı içinde bulunan ve toplam yüzölçümü sulu toprakta 40, kuru toprakta 100 dönüme kadar olan (40 ve 100 dönüm dahil) bir veya birden fazla taşınmaz mal, çekişmesiz ve aralıksız en az yirmi yıldan beri malik sıfatıyla zilyetliğini belgelerle veya bilirkişi veyahut tanık beyanlarıyla ispat eden zilyedi adına tespit edilir.”

Miras bırakanın üçüncü kişi veya mirasçılarında biri lehine vermiş olduğu tek taraflı irade beyanı ile tespiti sağlanan tapusuz taşınmazların tapu kayıtlarının iptali talebiyle açtığı davada, bu işlem muris muvazaası kapsamında değerlendirilmeyecektir⁸². Yargıtay kararlarında da tapusuz taşınmazlar taşınır mal niteliğinde olduklarından dolayı bağışlama sözleşmelerinin hiçbir şekil şartına bağlı olmadığı gerekçesiyle muris muvazaasının oluşmayacağı belirtilmiştir⁸³. Bu durumda saklı payı ihlal edilen mirasçılar, kanuni şartların varlığı halinde tenkis yoluna başvurabilirler⁸⁴.

3.12. İyiniyetli Üçüncü Kişilere Yapılan Devirler

Muris muvazaası kapsamında miras bırakan, mirasçılardan mal kaçırma amacıyla adına kayıtlı taşınmaz malını gerçekte bağışlamak istediği halde, lehine kazandırma yapmak istediği kişiye satış yapmış gibi göstermektedir. Bu şekilde tapu siciline yapılmış olan tescil yolsuz tescil hükmünde olacaktır(TMK m. 1024/2).

Tapu sicilindeki tescil yolsuz olsa dahi, tapu kütüğüne güven ilkesi gereğince bu yolsuz tescile dayanarak iyi niyetle hak kazanan üçüncü kişilerin kazanımları korunacaktır⁸⁵. İyi niyetli üçüncü kişinin tapuya dayanarak yaptığı kazanımlarının korunmasını sağlayan tapuya güven ilkesinden yararlanmanın bazı koşulları bulunmaktadır. Buna göre, üçüncü kişinin kazandığı hakkın bir ayni hak olması, kazanımın tapu sicilindeki yolsuz tescile dayanması, ayni hak ediniminin geçerli ve tapu sicilinin yansıttığı görüntüye dayanması, ayni hak edinen kişinin üçüncü kişi olması ve bu kişinin iyi niyetli olması gerekmektedir⁸⁶. Üçüncü kişinin iyi niyetinden kasıt, bu kişinin tapu sicilindeki yolsuzluğu bilmiyor ve bilmesi gerekmiyor

adına tespitine muvafakatini içeren tek taraflı beyanı olup, taşınmazların davalıya devrini sağlayan bir sözleşme ilişkisi bulunmadığından muris muvazaasına ilişkin 01.04.1974 tarih 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının eldeki davada uygulanamayacağı gözetilerek davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu üzere karar verilmesi isabetsizdir.” (Y. 1. HD. E: 2016/ 1993, K: 2018 / 15445, T: 12.12.2018) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 25.01.2021)

⁸² TEKDOĞAN, s. 227.

⁸³ *“Bilindiği üzere; tapuda kayıtlı olmayan taşınmazlar, taşınır mal niteliğindedir. Tapusuz taşınmazlarda zilyetlikten ibaret olan hakkın devri suretiyle yapılan elden bağışlama sözleşmeleri hiçbir şekilde biçim koşuluna bağlı değildir. Bu nedenle gizlenerek yapılan bağış niteliğindeki tasarruflar geçerlidir. Bu tür durumlarda 01.04.1974 tarih 1/2 sayılı İBK'nın uygulanma yeri yoktur.” (Y. 1. HD. E: 2018/ 4915, K: 2019 / 1130, T: 20.02.2019) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 25.01.2021)*

Benzer nitelikte; (Y. 1. HD. E: 2016/ 12700, K: 2019 / 6204, T: 03.12.2019)

⁸⁴ *“O halde, yukarıda açıklanan nedenlerle bağış suretiyle temlik edilen çekişme konusu 125 ada 54 ve 63 parsel sayılı taşınmazlar yönünden, 01.04.1974 tarih 1/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararının uygulama yeri bulunmadığından, tapu iptal ve tescil isteğinin dinlenemeyeceği kuşkusuzdur. Ancak koşullarının varlığı halinde tenkis istenebilir.” (Y. 1. HD. E: 2019/ 3641, K: 2019 / 5496, T: 30.10.2019) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 25.01.2021)*

⁸⁵ AKCAN, s. 30; ERTAŞ, s. 100; AKINTÜRK, s. 313.

⁸⁶ TEKDOĞAN, s. 255.

olmasıdır. Buna göre tapu sicilindeki kayıtları inceleyen, kendinden beklenen özeni gösteren kişiler iyi niyetli olarak kabul edileceklerdir⁸⁷.

Tapuya güven ilkesinin sonucu olarak, tapuya güvenerek hak kazanan iyi niyetli üçüncü kişinin bu kazanımı korunacak ve kişi kazanmış olduğu aynı hak üzerinde dilediğince tasarrufta bulunabilecektir⁸⁸. Bunun miras hukukundaki görünümü olarak belirtilmelidir ki miras bırakanın tapulu taşınmazını mirasçılardan mal kaçırmak amacıyla bir başkasına devretmesi halinde muris muvazaası söz konusu olur ve taşınmazın tapuda bu kişi adına tescili yolsuz tescil hükmündedir. Muris muvazaası kapsamında mirasçılar, bu işlemin iptalini dava edebileceklerdir. Miras bırakanın devretmiş olduğu taşınmazı devralan kişi, taşınmazı iyi niyetli üçüncü kişiye devrederse tapuya güven ilkesi gereğince iyi niyetli üçüncü kişi mülkiyeti kazanır ve bu kazanımı hukuken korunduğu için mirasçılar bu kişiye karşı muvazaa iddiası ile iptal davası açamazlar⁸⁹.

⁸⁷ RUHİ/RUHİ s. 233; YAKUPPUR Sendi (2013). “Tapu Kütüğüne Güven İlkesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, s. 137.

⁸⁸ RUHİ/RUHİ, s. 233; TEKDOĞAN, s. 276.

⁸⁹ “Somut olayda; mirasbırakan Şemi'nin ölümünden kısa bir süre önce, gerçek değerinden çok düşük bir bedelle dava konusu taşınmazı satış göstermek suretiyle oğlu olan davalı ...'e temlik ettiği, buna karşın terekesinde para çıkmadığı gibi özellikle, ölen eşinden kızlarına kalan yerlerin yeterli olduğu ve bu nedenle onlara mal bırakmak istemediği, satış için makul bir nedeninin de olmadığı gözetildiğinde davalı ...'e yapılan temlikin mirasçılardan mal kaçırma amaçlı ve muvazaalı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, son kayıt maliki davalı şirketin 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 1023. maddesi uyarınca ediniminde iyi niyetli olduğu taktirde yasal koruma altında olacağı kuşkusuzdur. Ancak, mahkemece bu yönde yapılan araştırmanın hüküm kurmaya yeterli olduğunu söylenebilme olanağı bulunmamaktadır.

...

Hâl böyle olunca, yukarıda yapılan açıklamalar ışığında üçüncü kişi konumundaki taşınmazı temlik alan davalı şirketin iyi niyetli olup olmadığının belirlenmesi yönünden şirket kayıtlarının getirilmesi, tapu kayıtlarının ve dayanağı tüm belgelerin (resmi akıtlar, ifraz, taksim, imar vs.) bütün geldi ve gittileri ile birlikte (birbirini takip edecek ve denetime elverişli olacak şekilde) ilgili tapu müdürlüğünden teminin edilmesi, gerekirse tanıkların tekrar dinlenmesi ve tüm kanıtların yukarıda değinilen ilkeler ile birlikte değerlendirilmesi, davalı şirketin TMK.nun 1023. maddesinin koruyuculuğundan yararlanabileceğine kanaat getirilmesi halinde davacıların tazminat isteğinin de değerlendirilip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik araştırma sonucu yazılı olduğu üzere hüküm kurulmuş olması doğru değildir” (Y. 1. HD. E: 2014/ 19307, K: 2017 / 266, T: 17.01.2017) (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr> e.t. 25.01.2021)

4. SONUÇ

Muvazaa, tarafların, görünürde yaptıkları anlaşmanın hiç hüküm doğurmaması ya da başka bir anlaşmanın hüküm doğurması hususunda anlaşmalarıdır. Muvazaanın bir görünümü olan muris muvazaası, miras bırakanın mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla tapuda kayıtlı olan taşınmazını gerçekte bağışlamak istediği halde satış sözleşmesi yapmış gibi göstermesidir. Muris muvazaası kavramı kanunda düzenlenmemiş Yargıtay içtihatları ile geliştirilmiştir. Muris muvazaasının kaynağı 01.04.1974 tarih ve 1/2 sayılı İçtihatları Birleştirme Kararıdır.

Miras bırakanın yapmış olduğu işlemin muris muvazaası olarak değerlendirilebilmesi için, miras bırakanın tapuda kayıtlı olan taşınmazının bulunması gerekmektedir. Tapuda kayıtlı olan bu taşınmaza ilişkin gerçekte bağışlama iradesi bulunmasına karşın lehine tasarrufta bulunmak istediği kişiyle satış sözleşmesi yapılmalıdır. Miras bırakanın, taşınmazını satmaya yönelik iradesini tapu memuru önünde beyan etmesi gerekmektedir. Son olarak, miras bırakanın bu işlemi yaparken mirasçılardan ve terekeden mal kaçırmaya niyeti olması gerekmektedir. Muris muvazaasının görünürdeki işlemi olan satış sözleşmesi tarafların iradelerine uygun olmadığı için, gizli işlem olan bağışlama sözleşmesi ise şekle aykırı olduğu için geçersiz olacaktır.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile belirlenmiş olan muris muvazaasının şartlarını taşımayan işlemler, muris muvazaası olarak değerlendirilmemekte ve iptal davasına konu olamamaktadır. Yargıtay kararları ışığında muris muvazaası olarak kabul edilmeyip iptal edilemeyen işlemler, taşınırın devri işlemleri, tapusuz taşınmazların devri, vasiyetname yoluyla yapılan kazandırmalar, bağışlama yoluyla yapılan kazandırmalar, gizli bağış yoluyla yapılan kazandırmalar, kooperatif ve şirket ortaklık payının devri, miras bırakanın haricen sattığı taşınmazın mahkeme kararıyla tapuya tescil ettirilmesi, intifa hakkı tesisi, uzun süreli kira sözleşmesi yapılması, muvazaalı borç senedi düzenlenmesi, kadastro tespitinde miras bırakanın irade beyanı ve iyi niyetli üçüncü kişilere yapılan devirlerdir.

Taşınırın devri işlemleri, görünürdeki işlem olan satış sözleşmesi geçersiz olsa dahi taşınır malların devri şekli bağlı olmadığından gizli işlem olan bağışlama sözleşmesi geçerli olduğundan dolayı muris muvazaası olarak değerlendirilmemektedir. Tapusuz taşınmazlar devre konu olduğunda taşınır mal kabul edildiklerinden dolayı, taşınırın devri işlemleri gibi tapusuz taşınmazların devri de muris muvazaası olarak değerlendirilmemektedir. Muvazaa iki taraflı bir hukuki işlem olduğundan dolayı, tek taraflı bir hukuki işlem olan vasiyetnamelerde muris muvazaası söz konusu olmayacaktır. Bağışlama yolu ile yapılan kazandırmalarda, miras bırakanın asıl iradesi ile işlem arasında uyumsuzluk bulunmadığından muvazaa söz konusu olmayacaktır. Miras bırakanın, bedelini ödeyip satın aldığı taşınmazı lehine yarar sağlamak istediği kişinin adına tescil ettirmesi hali olan gizli bağış yoluyla kazandırmalar, taşınmaz miras bırakan adına kayıtlı olmadığı için muris muvazaası kapsamında değerlendirilemez. Kooperatif ve şirket ortaklık payının devri işlemleri kişisel hakların devri niteliğinde olduğundan dolayı muris muvazaası olarak değerlendirilemez. Miras bırakanın haricen sattığı taşınmazın mahkeme kararıyla tapuya tescil ettirilmesi halinde muris muvazaası oluşup oluşmayacağı Yargıtay kararlarında tartışmalıdır. Kanaatimizce bu işlem, miras bırakanın taşınmazını lehine yarar sağlamak istediği kişiye tapuda devri olmadığı için muris muvazaası

şartlarını taşımadığından dolayı muris muvazaası olarak değerlendirilemez. Miras bırakanın taşınmazı üzerinde lehine yarar sağlamak istediği kişiye intifa hakkı tanınmasının muris muvazaası olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği de doktrin ve Yargıtay içtihatlarında tartışmalıdır. Miras bırakanın, mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla mirasçılarında biri veya üçüncü kişi lehine uzun bir kira sözleşmesi akdetmesi ve bunu tapu siciline şerh etmesi halinde de muris muvazaası söz konusu olmamaktadır.

Miras bırakanın, mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla aslında borçlu olmadığı halde lehine yarar sağlamak istediği kişi lehine borç senedi düzenlemesi halinde Yargıtay mirasçılarında, senedin muvazaalı olduğunu ispat etmelerinde senede karşı senet ile ispat kuralının uygulanmayacağına ve iddialarında tanıkla ispat edebileceklerine karar vermiştir. Miras bırakanın, adına tapuda kayıtlı taşınmazını kadastro tespiti sırasında lehine yarar sağlamak istediği kişi adına tescil ettirmesi halinde bir sözleşme bulunmadığı ve miras bırakanın tek taraflı irade beyanı söz konusu olduğu için muris muvazaası bulunmamaktadır. Aynı şekilde miras bırakanın tapuya kayıtlı olmayan taşınmazını lehine yarar sağlamak istediği kişi adına tescil ettirmesi halinde tapuya kayıtlı olmayan taşınmazlar taşınır mal niteliğinde olduğu için muris muvazaası bulunmamaktadır. Miras bırakanın, mirasçılarında mal kaçırmak amacıyla taşınmazını mirasçılarında biri veya üçüncü kişiye devretmesi halinde tapu siciline yapılan tescil yolsuz tescil hükmünde olsa dahi tapu kütüğüne güven ilkesi gereğince bu tescile dayanarak iyi niyetle hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur ve muris muvazaası kapsamında iptal edilemez.

KAYNAKÇA

AKCAN Gözde (2019). “Muris Muvazaası”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AKINTÜRK Turgut (2009). “Eşya Hukuku”, Beta Yayım, 1. Basım, İstanbul.

ALTUN Zeki (1999). “Ortağın Kooperatiften Çıkması Çıkarılması ve Hukuki Sonuçları”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ASLANTÜRK Merve (2019). “Muris Muvazaası”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

AYAN Mehmet (2016). “Miras Hukuku”, Seçkin Yayınları, 9. Baskı.

BERKTAŞ Esra, “Muris Muvazaası”, https://www.berktas.av.tr/file/pdf/Muris%20Muvazaas%C4%B1_1.pdf. (e.t. 20.01.2021)

ÇABRİ Sezer(2012). “Kira Sözleşmesinde Kiralananın Mülkiyetinin El Değiştirmesinin veya Üçüncü Kişinin Kiralanan Üzerinde Sınırlı Ayni Hak Sahibi Olmasının Sözleşmeye Etkisi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 18, S. 3, İstanbul, s: 163-199.

EREN Fikret (2012). “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Yetkin Yayınları, 14. Baskı.

ERTAŞ Şeref (2012). “Eşya Hukuku”, Barış Yayınları, 10. Baskı, İzmir.

ESENER Turhan, GÜVEN Kudret (2012). “Eşya Hukuku”, Yetkin Yayınları, 5. Baskı.

EVİZ Esra (2019). “Muris Muvazaası”, Onikilevha yayınları, 1. Bası.

İNCİ Onur (2019). “Yargıtay Uygulamasında Muris Muvazaası”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KARSLI Abdurrahim (2014), “Medeni Muhakeme Hukuku”, Alternatif Yayıncılık, 4. Bası.

KAYHAN Fahrettin (2000). “Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muris Muvazaası”, Ankara Barosu Dergisi, 2000-3, s:177-197.

KILIÇOĞLU Ahmet (2011), “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Turhan Kitabevi, 15. Baskı.

KILIÇOĞLU Ahmet (2017). “Miras Hukuku”, Turhan Kitabevi, 7. Baskı.

KURU Baki, ARSLAN Ramazan, YILMAZ Ejder (2014), “Medeni Usul Hukuku”, Yetkin Yayınları, 25. Baskı.

NOMER Haluk Nami (2013). “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Beta Yayınları, 13. Bası.

OĞUZMAN Kemal/ ÖZ Turgut (2013). “Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1”, Vedat kitapçılık, 11. Bası.

OĞUZMAN Kemal/SELİÇİ Özer/OKTAY ÖZDEMİR Saibe (2014). “Eşya Hukuku”, Filiz Kitabevi, 17. Baskı, İstanbul.

REİSOĞLU Safa (2006), “Borçlar Hukuku Genel Hükümler”, Beta Basım, 18. Bası.

- RUHİ Canan/ RUHİ Ahmet Cemal (2017). “Muris Muvazaası”, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı.
- SEROZAN Rona/ENGİN Baki İlkay(2014). “Miras Hukuku”, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı.
- SERT SÜTÇÜ Selin (2018). “Miras Bırakanın Muvazaalı Hukuki İşlemleri ve Sonuçları”, Seçkin Yayıncılık, 1. Bası.
- SUN Nuran (2019). “Muris Muvazaası”, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- TEKDOĞAN Aydın (2021). “Muris Muvazaası Nedeniyle Tapu İptal ve Tescil Davaları”, Seçkin Yayıncılık, 4. Bası.
- TOPUZ Murat (2016). “Yargıtay Kararları Işığında Muris Muvazaasının Varlığını Gösteren Emareler”, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 15 (2), s: 709-727.
- UYAR HATİPOĞLU Zeynep (2017). “Yargıtay İçtihatlarına Göre Muris Muvazaasında Miras Bırakanın Asıl İradesinin Tayini”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 36, s. 109-135.
- YAKUPPUR Sendi (2013). “Tapu Kütüğüne Güven İlkesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- ZEVKLİLER Aydın/GÖKYAYLA Emre (2014), “Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri”, Turhan Kitapevi, 14. Bası, Ankara.